

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาไทยคดีศึกษา ของมหาวิทยาลัยทักษิณได้

คณะกรรมการควบคุม

..... ประธาน
(อาจารย์สมใจ ศรีนวล)

..... กรรมการ
(อาจารย์ไพศาล สุกใส)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(อาจารย์สมใจ ศรีนวล)

..... กรรมการ
(อาจารย์ไพศาล สุกใส)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์จำเริญ แสงฉวงแข)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์ประโชชน์ เรืองโรจน์)

มหาวิทยาลัยทักษิณอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา ของมหาวิทยาลัยทักษิณ

..... ประธานอนุกรรมการบัณฑิตศึกษา
(อาจารย์ ดร.ฉันท ศทองช่วย)

วันที่ 6 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาและการให้คำแนะนำอย่างดี จากอาจารย์สมใจ ศรีนวล ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ไพศาล สุกใส กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อีกทั้งได้สละเวลาในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดทั้งให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยตลอดมา จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบพระคุณอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ อาจารย์จำเริญ แสงดวงแข และอาจารย์ประโยชน์ เรืองโรจน์ กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม ที่ได้กรุณาชี้แนะและสละเวลาตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เพิ่มเติม จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ผู้สอนไทยคดีศึกษาทุกคน ที่ได้ถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัย ทำให้ผู้วิจัยได้มีความรู้ และความสามารถทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ยังยุทธ ชูแว่น และอาจารย์จรินทร์ ศิริ ที่ได้ช่วยให้คำแนะนำทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณ อาจารย์ประมวล มณีโรจน์ อาจารย์วินัย สุกใส อาจารย์สวัสดิ์ พันธุ์ฤทธิ์คำ อาจารย์อุทิศ สังขรัตน์ อาจารย์สุภรัตน์ ศิริมุสิกะ ที่ได้กรุณาช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง เพื่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

คุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูทดแทนแต่ คุณพ่อเถียน ศิริมุสิกะ คุณแม่จำเนียร ศิริมุสิกะ ที่ให้ความรักความห่วงใย และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมาไว้ ณ โอกาสนี้

บรรเทิง ศิริมุสิกะ

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	7
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	8
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	8
	นิยามศัพท์เฉพาะ	9
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	10
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการผลิต	11
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง	22
	เอกสารที่เกี่ยวกับจังหวัดพัทลุง	31
3	การผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑล นครศรีธรรมราช จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503)	36
	ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต	37
	วิธีการผลิต	78
	ผลกระทบจากการผลิต	100
4	พลวัตการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑล นครศรีธรรมราช จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503)	110

บทที่	หน้า
5 บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	138
บทย่อ	140
สรุปผล	140
อภิปรายผล	148
ข้อเสนอแนะ	150
บรรณานุกรม	152
นุกลานุกรม	156
บทคัดย่อ	165
ประวัติย่อของผู้วิจัย	168

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ภาคใต้ของประเทศไทยมีลักษณะโครงสร้างทางกายภาพที่แตกต่างจากภาคอื่น ๆ เพราะมีสภาพเป็นพื้นแผ่นดินที่ยื่นไปในทะเลในแนวเหนือ-ใต้ ดังที่ กฤษณา วงษาสันต์ และคณะ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า พื้นที่ตั้งแต่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ลงไปทางทิศใต้จนจดเขตประเทศมาเลเซีย เป็นบริเวณที่อยู่ในเขตคาบสมุทร มีทะเลขนานทั้งสองด้าน ด้านตะวันออกเป็นอ่าวไทย และทะเลจีนใต้ ด้านตะวันตกเป็นทะเลอันดามันและมหาสมุทรอินเดีย ส่วนบริเวณตอนกลางของภาคมีเทือกเขาทอดยาวลงมาตั้งแต่ภาคกลาง สภาพพื้นที่เป็นป่าและเนินสูง มีที่ราบตามชายฝั่งทะเลและมีแม่น้ำสายสั้น ๆ ไหลจากเทือกเขาออกสู่ทะเล พิริยะ ไกรฤกษ์² 3 ได้กล่าวถึงลักษณะพื้นที่และภูมิอากาศของภาคใต้ไว้ สรุปได้ว่า ลักษณะของพื้นที่มีเทือกเขาแบ่งคาบสมุทรนี้ออกเป็นสองส่วน คือ ฝั่งตะวันตกอยู่บริเวณเทือกเขาภูเก็ตและฝั่งตะวันออกอยู่บริเวณเทือกเขานครศรีธรรมราชแนวเทือกเขาทั้งสองนี้ทอดคู่ขนานกันไปจากเหนือลงใต้ มีพื้นที่ราบและภูเขาสูงเดี่ยวโดด ๆ หรือแนวเขาเล็ก ๆ ระหว่างเทือกเขาทั้งสองมากมายไปจนถึงเขตต่อเนื่องประเทศมาเลเซีย โดยมีเทือกเขาสันกาลาคีรีทอดขวางคาบสมุทรจากตะวันออกไปตะวันตก ลักษณะพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันตกเป็นแผ่นดินที่มีการบุบถล่ม ส่วนชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกเป็นแผ่นดินที่กำลังยกระดับสูงขึ้นจากตะกอนที่ถูกแม่น้ำพัดพามาจากเทือกเขาในทิศตะวันตก ลักษณะภูมิอากาศชายฝั่งทะเลทั้งสองด้านจะอยู่ภายในทิศทางของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้ฝนตกระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ส่วนในเดือนกันยายนถึงเดือนพฤศจิกายน ชายฝั่งทะเลตะวันตกออกจะมีฝนตก ด้วยอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนืออีกด้วย แต่ปริมาณน้ำฝนที่ตกทั้งหมดในแต่ละปีของฝั่งทะเลด้านตะวันออกยังน้อยกว่าปริมาณน้ำฝนทางชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกอยู่มาก ส่วนสงบ สงเมือง³ ได้กล่าวถึงลักษณะภูมิประเทศของภาคใต้สรุปได้ว่า ภาคใต้เป็นภาคที่มีภูมิประเทศหลายแบบ เช่น ชายฝั่งทะเล มีทั้งชายฝั่งทะเล

¹ กฤษณา วงษาสันต์ และคณะ. วิถีไทย. 2542. หน้า 35.

² พิริยะ ไกรฤกษ์. ศิลปทัศนียก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. 1543. หน้า 5 - 7.

³ สงบ สงเมือง. ท้องถิ่นนิยมกับปัญหาการรวมชาติสมัยรัชกาลที่ 5 และผลกระทบที่มีต่อปัญหาการเมืองการปกครองปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีภาคใต้. 2525. หน้า 7 - 12.

ตะวันออกและชายฝั่งทะเลตะวันตก ที่ราบชายฝั่งทะเล เป็นที่ราบระหว่างเทือกเขากับทะเล ที่ราบระหว่างเทือกเขาและหุบเขาเป็นบริเวณพื้นที่แคบ ๆ อยู่ระหว่างเทือกเขาที่สลับซับซ้อน เขตเทือกเขาและป่าไม้ ในอดีตเป็นป่าดงดิบเต็มไปด้วยพืชพันธุ์ไม้เมืองร้อนนับร้อยชนิด แม่น้ำ ลำคลองเกิดจากเทือกเขาทั้งสามไหลผ่านบริเวณที่ราบชายฝั่งก่อนลงสู่ทะเล

ลักษณะโครงสร้างทางกายภาพของภาคใต้ดังกล่าว ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ภาควิถีมีความผูกพันอยู่กับพื้นที่ภูเขา พื้นที่ราบ และพื้นที่ติดกับทะเลลักษณะความเป็นอยู่ตลอด ถึงการประกอบอาชีพของผู้คนที่อยู่ในแต่ละพื้นที่จึงมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภูเขาจะประกอบอาชีพทำสวน ทำไร่หาของป่า คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ราบจะประกอบอาชีพทำนา และคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ติดกับทะเลจะประกอบอาชีพประมง เป็นต้น

พัทลุงเป็นจังหวัดหนึ่งของภาคใต้ที่มีพื้นที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบและเทือกเขา ดังที่ ประเสริฐ วิทย์รัฐ¹ และชัยวุฒิ พิชะกุล² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า พัทลุงเป็นจังหวัดที่ไม่มีอาณาเขตติดต่อกับทะเลโดยตรงแต่จะมีเขตติดต่อกับทะเลสาบ ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปทางทิศตะวันตกเป็นภูเขา และพื้นที่สูงสลับซับซ้อนแล้วค่อยลาดต่ำลงมาทางทิศตะวันออก ในเขตนี้ มีความอุดมสมบูรณ์ สภาพเดิมเป็นดินร่วนปนทราย ดินภูเขา ดินลูกรัง และเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารหลายสาย เช่น คลองปากประ คลองท่าเสาภา คลองลำปำ คลองท่ามะเดื่อ คลองหารเทา เป็นต้น เขตที่ราบสลับกับเขาตอนกลาง คือ บริเวณพื้นที่ทางทิศตะวันออกของเขตแรกเป็นเนินเขาแบบเนินลูกฟูกสลับกับที่ราบเป็นตอน ๆ สภาพดินเป็นทรายและดินเหนียวมีภูเขาหินปูนสูง ๆ ต่ำ ๆ อยู่ทั่วไป เช่น เขาอ้อ เขาทอง เขาชัยบุรี เขาหัวแตก เป็นต้น ระหว่างภูเขามีสลัดน้ำและที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูก เขตที่ราบดินตะกอนชายฝั่งทะเลสาบเป็นที่ราบไปรด์ฝั่งทะเลสาบสงขลามักภูเขาหินปูนหลายแห่ง เช่น เขาจึงใจ เขาพระแสน เขาหินแท่น เขาแดง เขาอกทะลุ เป็นต้น นอกนั้นยังมีหนองบึงอีกหลายแห่ง บึงที่มีขนาดใหญ่ที่สุดคือ “ทะเลน้อย” เขตหมู่เกาะในทะเลสาบสงขลา เช่น เกาะนางคำ เกาะหมาก เกาะแก่ง เกาะขาม เกาะแพ เกาะยวน เกาะเลื้อ เกาะกระ เกาะสี่ เกาะห้า เป็นต้น เกาะเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่เหมาะแก่การตั้งบ้านเรือนอาศัย เพราะมีที่ราบใช้ในการเพาะปลูกน้อยมาก ประชาชนที่อาศัยอยู่ตามเกาะส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการประมง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ

¹ ประเสริฐ วิทย์รัฐ. “พัทลุง : สภาพภูมิศาสตร์, ” ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดีพัทลุง. 2528. หน้า 17 – 19.

² ชัยวุฒิ พิชะกุล. “พัทลุง, จังหวัด, ” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2449 – 2461.

แวดล้อมของท้องถิ่น เกษะที่มีประชากรอาศัยอยู่มากและมีฐานะเป็นตำบล คือ เกษะหมากกับ เกษะนางคำ

สภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกันของพื้นที่ในจังหวัดพัทลุงดังที่กล่าวมาแล้วทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่การทำมาหากินตลอดถึงวิธีการผลิตของคนในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันด้วย ดังที่ วินัย สุกใส¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า สภาพพื้นที่บริเวณรอบทะเลสาบสงขลาสามารถแบ่งพื้นที่ที่ตั้งชุมชนน้อยใหญ่ออกได้เป็น 3 เขต ได้แก่ ชุมชนในเขตภูเขาและควนเป็นเขตพื้นที่ทางตะวันตกสุดนับเทือกเขาบรรทัดลาดต่ำลงมาเรื่อย ๆ ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเขตนี้มักถูกเรียกเป็น “หมู่เหนือ” มีชีวิตผูกพันอยู่กับการหาของป่าล่าสัตว์ ทำสวน ทำไร่ ชุมชนในเขตพื้นที่ราบตอนกลางเป็นเขตที่ราบลุ่มมีภูเขาเล็ก ๆ และควนสลับอยู่บ้างในพื้นที่ที่ผู้คนอาศัยอยู่ในเขตนี้มักถูกเรียกเป็น “หมู่ทุ่ง” มีชีวิตผูกพันอยู่กับอาชีพทำนา ชุมชนในเขตที่ราบลุ่มชายฝั่งเป็นเขตที่อยู่ติดทะเลสาบสงขลา ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเขตนี้มักถูกเรียกเป็น “หมู่เล” มีชีวิตผูกพันอยู่กับการประมง ดังที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของสภาพภูมิประเทศที่ส่งผลทำให้ผู้คนแต่ละชุมชนในจังหวัดพัทลุงมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตลอดถึงวิธีการผลิตที่แตกต่างกัน

บริเวณเชิงเขาบรรทัดซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดพัทลุง ได้มีผู้คนตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ช้านานแล้ว ตามที่เรียกกันว่า “หมู่เหนือ” มีวิถีชีวิตหาเลี้ยงชีพจากความอุดมสมบูรณ์ที่มีอยู่ในบริเวณป่าเขาด้วยวิธีการหาของป่าล่าสัตว์ และทำไร่ปลูกพืช ดังที่ พรเทพ รักพลเรือน² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า เทือกเขาบรรทัดเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งของภาคใต้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของจังหวัดพัทลุง ตรัง สตูล และบางส่วนของจังหวัดสงขลา รวมทั้งเป็นต้นน้ำสำคัญของทะเลสาบสงขลาอีกด้วย จากการสำรวจพบว่าพื้นที่บริเวณเทือกเขาบรรทัดมีผู้คนตั้งถิ่นฐานทำมาหากินเป็นเวลาช้านานแล้ว และปรากฏในวารสารแลใต้³ ได้กล่าวไว้ทำนองเดียวกัน สรุปได้ว่า เทือกเขาบรรทัดที่กินเขตตรงกับพัทลุงมีชุมชนมากมายเรียงรายอยู่ริมเชิงเขา และตั้งอยู่กลางหุบเขาก็มียุคบางชุมชนอยู่มาแล้วถึง ๒๐๐ ปี

¹ วินัย สุกใส. “ภูเขา ทุ่งราบ และทะเล : วิถีแห่งความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา,” ใน โลกของกลุ่มทะเลสาบ. 2541. หน้า 118–119.

² พรเทพ รักพลเรือน. “ป่าไม้และที่ดินทำกิน,” ใน แลใต้ หมายเลข 15. 2537. หน้า 31.

³ กองบรรณาธิการแลใต้. “พิทักษ์ป่าและคนบนภูเขาบรรทัด,” ใน แลใต้ หมายเลข 24. 2538. หน้า 41–42.

ชีวิตความเป็นอยู่การทำมาหากินและวิธีการผลิตของผู้คนบริเวณเชิงเขาบรรทัดมีความแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดพัทลุง โดยมีความผูกพันอยู่กับป่าเขามีวิธีการผลิตเพื่อยังชีพด้วยการเก็บหาของป่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติและการล่าสัตว์สืบทอดกันมาช้านาน ดังที่ สงบ ส่องเมือง¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การหาของป่าเป็นอาชีพดั้งเดิมที่ยังคงมีความสำคัญมาถึงยุคนี้ของคนในจังหวัดพัทลุงที่อาศัยอยู่บริเวณป่าเขา ผลผลิตที่ได้จากป่า เช่น สัตว์ป่า น้ำผึ้ง น้ำมันยาง แก่นไม้ เปลือกไม้ ผลไม้ เป็นต้น และขลุ่ย ชูแว่น² ได้กล่าวถึงการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดไว้ สรุปได้ว่า ชุมชนในบริเวณเชิงเขาบรรทัดตั้งอยู่ในที่กันดาร สภาพพื้นที่ในอดีตเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก การทำมาหากินของชาวบ้านจึงต้องอาศัยธรรมชาติ คือ การหาของป่า ล่าสัตว์ และการทำไร่เลื่อนลอย วิธีการผลิตดังกล่าวนับเป็นอาชีพหลักที่เก่าแก่ควบคู่มากับหมู่บ้านที่ได้สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนแล้ว ความสัมพันธ์ทางการผลิตของชาวบ้านในอดีตนั้นจะอยู่กันแบบเครือญาติ มีการผลิตแบบยังชีพ ความสัมพันธ์ทางการผลิตตั้งอยู่บนพื้นฐานของความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การติดต่อกับสังคมภายนอกเกิดขึ้นเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงถึงสภาพพื้นที่และความเป็นอยู่ของผู้คนในอดีต ดังที่ บ่าว หลงขาว³ ชาวบ้านตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง ปัจจุบันอายุ 72 ปี นับถือศาสนาอิสลาม ได้เล่าถึงชุมชนในบริเวณเชิงเขาบรรทัด สรุปได้ว่า หมู่บ้านนี้ได้มีผู้คนมาตั้งถิ่นฐานกันมาเป็นเวลาช้านาน ในสมัยที่เขายังเป็นเด็กบริเวณหมู่บ้านมีป่ารกเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ๆ ต่อมาชาวบ้านก็บุกเบิกเอาพื้นที่ทำไร่ปลูกพืช บริเวณป่าเหล่านั้นมีสัตว์จำพวก เสือ หมี หมูป่า กวาง เป็นต้น อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ปะ (พ่อ) ของเขาเป็นคนที่มีร่างกายกำยำแข็งแรงเคยต่อสู้กับสัตว์ร้าย

¹ สงบ ส่องเมือง. “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจพัทลุงพุทธศตวรรษที่ 20-25,” ใน ประวัติศาสตร์และโบราณคดีพัทลุง. 2528. หน้า 169.

² ขลุ่ย ชูแว่น. การดำรงอยู่ของวิธีการผลิตแบบ “ไร่เลื่อนลอย” ในหมู่บ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง พ.ศ. 2518-2529. 2532. หน้า 23-32.

³ บ่าว หลงขาว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 2 ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

ในปีนั้นมาหลายครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับ เจริญ นวลเปียน¹ ชาวบ้านตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง อายุ 90 ปี นับถือศาสนาพุทธ ได้เล่าว่า ปู่ของเขาเป็นผู้มีความรู้เรื่องยาสมุนไพร เป็นอย่างดี และมีคาถาอาคมแก่กล้าเป็นที่เกรงกลัวของสัตว์ร้าย ส่วนพ่อของเขาสมัยที่เป็นหนุ่ม ได้เคยขึ้นไปบนภูเขาหลายครั้ง ตอนนั้นบริเวณป่าเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่และสัตว์ร้าย คนในหมู่บ้านไม่ค่อยกล้าไปหาของป่าไกลๆ นัก ผู้ที่มีความกล้าหาญเช่นพ่อของเขาจึงมักได้ของป่า จำพวกน้ำผึ้ง ผลไม้ สมุนไพร เป็นต้น มาแจกจ่ายญาติพี่น้องเสมอๆ ส่วน จะ ลากานัน² ชาวบ้านตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง อายุ 70 ปี นับถือศาสนาอิสลาม ได้เล่าว่า ในอดีตนั้นคนในหมู่บ้านไม่ว่าจะนับถือศาสนาพุทธหรืออิสลามจะอยู่กันแบบสังคมเครือญาติ คือ จะมีความสัมพันธ์กันโดยไม่โดยสายโลหิตก็โดยการแต่งงานกัน การแต่งงานข้ามศาสนาเป็นการ ผสมผสานทางวัฒนธรรมส่งผลให้ชาวบ้านได้มีความใกล้ชิดกันในเวลาต่อมา

จะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่และการผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงในอดีตมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันในการทำมาหากิน ซึ่งได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐในด้านการปกครองที่มีผลต่อชุมชนอย่างเห็นได้ชัดตั้งแต่ช่วงที่มีการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยการจัดตั้งมณฑลดังที่ปรากฏในหนังสือสมุดภาพรัชกาลที่ 5 ความว่า

พระองค์ได้ทรงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการปกครองบ้านเมืองอย่างใหญ่หลวง กล่าวคือใน พ.ศ. 2435 โปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกการปกครองแบบจตุสดมภ์ ที่เคยปฏิบัติมาเป็นเวลากว่า 400 ปี ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ให้แบ่งสรรอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละกระทรวงให้เป็นส่วน และจัดการปกครองส่วนภูมิภาคเป็นแบบมณฑลขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วพระราชอาณาเขต³

¹ เจริญ นวลเปียน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 12 ตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

² จะ ลากานัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 2 ตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

³ กองบรรณาธิการ โดยหม่อมราชวงศ์นครินทร์ จักรพงษ์ และไพศาลย์ เปี่ยมเมตตาวัฒน์. สมุดภาพรัชกาลที่ 5. 2535. หน้า 68.

ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือกราบบังคมทูลของกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน ร.ศ. 117 ข้อที่ 2 ความว่า “มณฑลนครศรีธรรมราชนี้ ได้โปรดเกล้าฯ ให้รวมหัวเมืองใหญ่ 3 หัวเมือง คือเมืองนครศรีธรรมราช 1 เมืองสงขลา 1 เมืองพัทลุง 1 กับเมืองแขกซึ่งขึ้นอยู่ในเมืองนครศรีธรรมราช และเมืองสงขลามาแต่ก่อนรวมเข้าเป็นมณฑล”¹

สงบ ส่องเมือง ได้กล่าวถึงผลจากการจัดตั้งมณฑล สรุปได้ว่า การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชเมื่อเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2439 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน เช่น การปกครอง การศาล เศรษฐกิจ การคมนาคมขนส่ง การศาสนา การศึกษา เป็นต้น ยงยุทธ ชูแว่น² ได้กล่าวถึงชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดที่มีผลจากการจัดตั้งมณฑล สรุปได้ว่า ในสมัยตอนต้นรัตนโกสินทร์หมู่บ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดขึ้นอยู่กับเมืองพัทลุง แต่มีอิสระในการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ให้มีการจัดตั้งมณฑลขึ้นทำให้พัทลุงมีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน เช่น การปกครอง การศึกษา เศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชนต่างๆ โดยรัฐได้จัดส่งผู้มีอำนาจในการปกครองเข้าไปปกครองท้องถิ่นแทนผู้นำในชุมชน

หลังจากการจัดตั้งมณฑลแล้วมีการจัดตั้งมณฑลแล้วมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการผลิตของชุมชนบ้างในบางช่วงที่มีเหตุการณ์สำคัญๆ เช่น เมื่อมีรถไฟผ่าน การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย เหตุการณ์หลังสงครามโลก เป็นต้น แต่ก็ไม่มากนัก จนถึง พ.ศ. 2504 รัฐได้เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และใช้ต่อมาจนถึงฉบับที่ 8 มีการส่งเสริมวิธีการผลิตแบบใหม่ทำให้วิถีการผลิตของผู้คนได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง ดังที่ จอมพลถนอม กิตติขจร ได้กล่าวไว้ว่า

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นครั้งแรก ในปีงบประมาณ 2504 เป็นต้นมา รัฐบาลได้ประจักษ์เป็นอย่างดีตลอดมาว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

¹ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. “รายงานราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ร.ศ. 116 ของพระยาสุโขมนัชนิจ ข้าหลวงเทศาภิบาล, ” ใน เอกสารราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ในสมัยที่พระยาชุมพร (ปิ่น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล ร.ศ. 115 – 125 (พ.ศ. 2439 – 2449). 2520. หน้า 139.

² ยงยุทธ ชูแว่น. การดำรงอยู่ของวิถีการผลิตแบบ “ไร่เลื่อนลอย” ใน หมู่บ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง พ.ศ. 2518 – 2529. 2532. หน้า 23 – 32.

แห่งชาติมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล จึงได้ปรากฏว่าการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นผลให้ประเทศมีเสถียรภาพมั่นคงทั้งทางการเงินและการคลัง ได้รับความเชื่อถือจากสถาบันระหว่างประเทศและนานาประเทศทั่วโลก ดังนั้นรัฐบาลจึงได้พิจารณาให้มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อยึดถือนโยบายเศรษฐกิจของรัฐอยู่ตลอดมา¹

การผลิตของชุมชนบริเวณพื้นที่เชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงช่วงการจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นประเด็นอยู่ในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การปกครอง ที่ส่งผลต่อวิธีการผลิตของชุมชนและจากลักษณะเฉพาะ อันเนื่องมาจากสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างออกไปจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคใต้ การดำรงชีวิตและการปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอกและพื้นที่ส่วนอื่นๆ ในจังหวัดพัทลุง ตลอดถึงการพัฒนารูปแบบวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชาวบ้านในช่วงเวลาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเพื่อให้เกิดผลงานที่สร้างความเข้าใจต่อวิธีการผลิตของชาวบ้านในท้องถิ่นอย่างลึกซึ้งรอบด้าน ในลักษณะที่มองเห็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในสังคมอันสลับซับซ้อนให้มีความเชื่อมโยงต่อเนื่อง สามารถนำไปพิจารณาประกอบเป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง และในส่วนอื่นๆ ของประเทศที่มีลักษณะเดียวกันได้ในอนาคตต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503) โดยกำหนดประเด็นศึกษาไว้ ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต
2. วิธีการผลิต
3. ผลกระทบจากการผลิต

¹ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2515 – 2519. 2515. หน้าคำนำ ของ ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี.

ศึกษาการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง
ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช
จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503)

วิทยานิพนธ์
ของ
บรรเทิง ศิริมุสิกะ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยทักษิณ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา
กรกฎาคม 2545
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยทักษิณ

ISBN 974 – 451 – 391 – 8

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลของการศึกษาค้นคว้ามีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. เป็นการศึกษาและจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการผลิต วิธีการผลิต และผลกระทบจากการผลิต ของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ที่เน้นองค์ความรู้พื้นฐานของสังคมท้องถิ่น ซึ่งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาได้
2. สามารถนำแนวทางในการศึกษาค้นคว้า ไปเผยแพร่และปรับใช้กับการศึกษาเรื่องอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้
3. สามารถใช้เป็นเอกสารอ้างอิงในการศึกษาวิชาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น เช่น อาชีพในท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาชุมชน เป็นต้น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะศึกษาชุมชนที่อยู่บริเวณพื้นที่เชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ในเขตพื้นที่ 5 อำเภอ 1 ถึงอำเภอ ดังนี้
 - 1.1 อำเภอป่าพยอม
 - 1.2 อำเภอศรีบรรพต
 - 1.3 ถึงอำเภอศรีนครินทร์
 - 1.4 อำเภอกงหรา
 - 1.5 อำเภอตะโหมด
 - 1.6 อำเภอป่าบอน
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503) ในประเด็นต่อไปนี้
 - 2.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต
 - 2.1.1 ปัจจัยพื้นฐานในการผลิต ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ
 - 2.1.2 ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการผลิต เช่น โครงสร้างพื้นฐาน การเมือง การปกครอง การคมนาคมสื่อสาร สังคมและวัฒนธรรม ภาวะเศรษฐกิจ เป็นต้น
 - 2.2 วิธีการผลิต จะกล่าวถึงวิธีการผลิตแต่ละชนิดโดยจำแนก ดังนี้
 - 2.2.1 การผลิตแบบเสาะหา ได้แก่ การเก็บของป่า และการล่าสัตว์ โดยมีวิธี

การการผลิต เช่น เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบการหาของป่าและล่าสัตว์ ความเชื่อ และพิธีกรรมในการผลิตแบบการหาของป่าและล่าสัตว์ การร่วมมือกันของชุมชนในการประกอบ การผลิตแบบการหาของป่าและล่าสัตว์ เป็นต้น

2.2.2 การผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ได้แก่ การปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์ โดยมีวิธีการผลิต เช่น เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น ความเชื่อและ พิธีกรรมในการผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น การร่วมมือกันของชุมชนในการประกอบการผลิตแบบ เกษตรเบื้องต้น

2.3 ผลกระทบจากการผลิต

2.3.1 ด้านเศรษฐกิจ เช่น รายได้ รายจ่าย และความจำเป็นพื้นฐานของ ครอบครัว และชุมชน เป็นต้น

2.3.2 ด้านสังคมวัฒนธรรม เช่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ ของชุมชน ระบบลงแขก ระบบเกลอ เป็นต้น

2.3.3 ด้านสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น ระบบภูมิทัศน์ ระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

การผลิต หมายถึง ขั้นตอนและวิธีการต่างๆ ในการทำให้เกิดสิ่งของที่เป็นประโยชน์ ในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงก่อนการประกาศใช้แผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปี พ.ศ. 2503

ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต หมายถึง สิ่งที่ใช้ในการผลิตโดยตรงและสิ่งที่มีผลต่อวิธีการ ผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ในช่วงปี พ.ศ. 2439 ถึง พ.ศ. 2503

วิธีการผลิต หมายถึง กระบวนการผลิตและลักษณะการผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขา บรรทัดในจังหวัดพัทลุง ในช่วงปี พ.ศ. 2439 ถึง พ.ศ. 2503

ผลกระทบจากการผลิต หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการผลิตของชาวบ้าน บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ในช่วงปี พ.ศ. 2439 ถึง พ.ศ. 2503 ทั้งทางตรงและ ทางอ้อมที่มีผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อมตาม ธรรมชาติ

ชุมชนเชิงเขาบรรทัด หมายถึง ผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกันบริเวณเชิงเขาบรรทัดในเขตท้องที่ อำเภอป่าพะยอม อำเภอสรีบรรพต ถึงอำเภอสรีนครินทร์ อำเภอกงหรา อำเภอดงมะด และอำเภอบอน จังหวัดพัทลุง

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังนี้

1. ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาจากแหล่งเอกสารต่าง ๆ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐาน ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่ช่วยในการกำหนดแนวทางการศึกษา จัดทำเค้าโครงวิจัยและประกอบการเสนอผลวิจัย

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกตและถ่ายภาพประกอบ เช่น ภาพภูมิทัศน์ สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการผลิต เป็นต้น การสัมภาษณ์จะใช้วิธีการบันทึกเสียง และ/หรือจดบันทึกตามความเหมาะสม การสังเกตจะใช้วิธีการจดบันทึก ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้บอกข้อมูล ดังนี้

2.1 บุคคลที่มีภูมิสำเนาและมีความรู้เกี่ยวกับพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป ไม่จำกัดเพศ ชุมชนละ 10 คน จำนวน 6 ชุมชน

2.2. เจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ปลัดอำเภอ ป่าไม้อำเภอ เกษตรอำเภอ ตำรวจ ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา เป็นต้น จำนวน 10 คน

2.3 ประชาชนทั่วไปที่มีความรู้เกี่ยวกับการผลิตเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จำนวน 20 คน

3. ขั้นจัดกระทำกับข้อมูล

3.1 นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ มาศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อหาความสัมพันธ์สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้

3.2 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งได้บันทึกในแถบบันทึกเสียงมาถอดความ โดยสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่ศึกษา

3.3 นำข้อมูลทั้งที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการผลิตในสมัยก่อน ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ และข้อมูลจากการศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

3.4 วิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นในขอบเขตด้านเนื้อหา

4. ขั้นเสนอผลการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยจะเสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ และมีภาพประกอบ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชจนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 - 2504)” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวกับการผลิต
2. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง
3. เอกสารเกี่ยวกับจังหวัดพัทลุง

เอกสารที่เกี่ยวกับการผลิต

1. ความหมายของการผลิต

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่าผลิต ไว้ว่า “ผลิต ก. ทำให้เกิดมีขึ้น, ทำให้มีขึ้นโดยแรงงานหรือเครื่องจักร”¹

นอกจากนี้นักวิชาการได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ซึ่งพอจะประมวลได้ ดังนี้
นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า

การผลิต (Production) เป็นขบวนการแสวงหาจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติโดยใช้พลังงานและความสามารถของคนแต่ละสังคม คนจะต้องใช้ความสามารถทางสติปัญญาและมันสมองมาสร้างกรรมวิธีเพื่อแสวงหาอาหารและปัจจัยจำเป็นต่าง ๆ ในการครองชีพจากวัตถุดิบซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติ²

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530. 2530. หน้า 352.

² นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาเศรษฐกิจ. 2536. หน้า 51.

อภิรักษ์ จันตะนี และคณะ ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า “การผลิต หมายถึง การนำปัจจัยการผลิตต่างๆ ซึ่งมีต้นทุน ที่ดิน แรงงาน ผู้ประกอบการมาทำให้เกิดผลผลิตที่เป็นสินค้าและบริการตามความต้องการและรวมถึงการกระทำใด ๆ ที่ทำให้สินค้ามีมูลค่าเพิ่มขึ้น”¹

อัมพร วิจิตรพันธ์ ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า “เป็นการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด (good) ขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ หรือเป็นการให้บริการแก่มนุษย์ และสิ่งที่ผลิตขึ้นหรือให้บริการนั้นเป็นประโยชน์ ... การผลิตเป็นกระบวนการขั้นมูลฐานทางเศรษฐกิจ”²

ทำนอง สิงคาลวณิช ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า

การผลิต หมายถึง การจัดหรือการทำให้เป็นผล ถ้าเป็นการผลิตทางการเกษตร ก็หมายถึงการจัดหรือการทำให้มีผลิตผลทางเกษตร เช่น ข้าว ผัก เนื้อสัตว์ และอย่างอื่นที่จะต้องจัดหรือทำให้ขึ้นเพื่อสนับสนุนให้มีการผลิตทางการเกษตรได้ดีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น เครื่องมือท่อนแรง การชลประทาน ปุ๋ย เป็นต้น³

อภิรักษ์ จันตะนี และทัฬหิม วงศ์ประยูร ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า

การผลิต หมายถึง การนำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เป็นประโยชน์เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งของ ปัจจัย 4 สินค้าและบริการ เกิดขึ้นจากการผลิต การผลิตเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพราะถ้าไม่ต้องผลิตสินค้า (Goods) ใดๆ สอนองความต้องการของมนุษย์ ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจจะไม่เกิดขึ้น และไม่จำเป็นต้องศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์⁴

¹ อภิรักษ์ จันตะนี และคณะ. เศรษฐศาสตร์ทั่วไป. 2539. หน้า 54.

² อัมพร วิจิตรพันธ์. หลักเศรษฐศาสตร์. 2522. หน้า 28 - 31.

³ ทำนอง สิงคาลวณิช. พัฒนาการเกษตร. 2523. หน้า 51.

⁴ อภิรักษ์ จันตะนี และทัฬหิม วงศ์ประยูร. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. 2537. หน้า 53.

กาญจน์ พลจันทร์ ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า “การผลิต หมายถึง การนำปัจจัยต่าง ๆ มาใช้ในการซื้อสินค้าและบริการมาทำให้สินค้าอื่นมีประโยชน์มากขึ้น หรือผลิตสินค้าสนองความต้องการของมนุษย์โดยตรง”¹

สุนิตย์ เป็นนายนอน ได้ให้ความหมายของการผลิตไว้ว่า

การผลิต หมายถึง การสร้างสินค้าและบริการขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ การผลิตจะเกี่ยวข้องกับการจัดการกับทรัพยากรไปในลักษณะต่าง ๆ กัน เพื่อให้ทรัพยากรเหล่านั้นมีค่าสามารถสนองความต้องการได้มากขึ้น กล่าวโดยทั่วไปก็คือการประกอบอาชีพหรือการทำให้ได้มาซึ่งปัจจัยในการเลี้ยงชีพและการบริโภค²

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวมาแล้วสามารถที่จะสรุปได้ว่า การผลิต หมายถึง การนำปัจจัยการผลิตต่าง ๆ มาทำให้เกิดสินค้าหรือบริการที่เป็นประโยชน์ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ การผลิตเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

2. ปัจจัยการผลิต

นักวิชาการได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตไว้ซึ่งพอประมวลได้ดังต่อไปนี้

จรินทร์ เทศวานิช³ ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิต สรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิตแบ่งเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน สภาพธรรมชาติที่อยู่ใต้ดิน บนดิน และเหนือพื้นดิน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ จึงควรที่จะใช้ให้ประหยัด สิ้นเปลืองน้อยที่สุด และให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

2. แรงงาน หมายถึง การทำงานทุกชนิดที่ก่อให้เกิดสินค้าและบริการรวมถึงแรงงานในการใช้กำลังกายและกำลังความคิดของมนุษย์ แต่การทำงานที่ไม่ได้สร้างเศรษฐกิจและบริการอันก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น การเล่นเกม การลักขโมยผิดกฎหมายไม่ถือว่าเป็นแรงงานทางเศรษฐกิจ

¹ กาญจน์ พลจันทร์. ภูมิศาสตร์ศาสตร์. 2519. หน้า 4.

² สุนิตย์ เป็นนายนอน. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. 2537. หน้า 9.

³ จรินทร์ เทศวานิช. หลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. 2531. หน้า 51 - 52.

3. ทุน หมายถึง สิ้นค้าประเภททุนหรือสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการผลิต
4. การประกอบการ หมายถึง การจัดตั้งองค์กรผลิตเพื่อทำการผลิตสินค้าและบริการ โดยนำเอาปัจจัยการผลิตทั้งสามประการข้างต้นมาประกอบกันโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้มีประสิทธิภาพในการผลิตมากที่สุด

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน¹ ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิต สรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิต หมายถึง การนำทรัพยากรมาผลิตสินค้าและบริการ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ที่ดิน ได้แก่ ที่ดินรวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุ สัตว์ฯ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปริมาณน้ำฝน เป็นต้น
2. แรงงาน ได้แก่ สติปัญญา ความรู้ ความคิด แรงกาย และแรงใจที่มนุษย์ทุ่มเทให้แก่การผลิตสินค้าและบริการ
3. ทุน ได้แก่ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ร่วมกับปัจจัยการผลิตอื่นๆ ในการผลิตสินค้าและบริการ
4. ผู้ประกอบการ ได้แก่ ผู้ที่ทำหน้าที่รวบรวมปัจจัยการผลิตทั้งสามประเภทที่กล่าวมาข้างต้นเพื่อทำการผลิตสินค้าและบริการ

สุนิตย์ เป็นนาคอน³ ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิต สรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิต หมายถึง การผลิตสินค้าและบริการจำเป็นต้องใช้ปัจจัยการผลิตต่างๆ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยนี้บางแห่งก็เรียกว่า ที่ดิน ซึ่งมีความหมายแทน

1. ทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิดที่ใช้ในขบวนการผลิต ได้แก่ ที่ดิน แร่ธาตุ ความชื้น เป็นต้น
2. แรงงาน หมายถึง แรงงานคนที่เป็นร่างกายและแรงความคิดที่ก่อให้เกิดสินค้าและบริการที่สามารถสนองความต้องการได้
3. ทุน แยกได้เป็น 2 อย่างคือ ทุนที่เป็นทรัพย์สิน ได้แก่ เครื่องมือ เครื่องจักร ที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เพื่อใช้ทำให้เกิดเป็นสินค้าและบริการขึ้นมามีทั้งโรงงานและวัตถุต่างๆ ที่เป็นผลผลิตของมนุษย์ และเงินทุน ได้แก่ จำนวนเงินที่มีไว้เพื่อซื้อหรือสร้างทุนที่เป็นทรัพย์สินหรือทรัพยากรอีกทีหนึ่ง เงินที่จ่ายไปเพื่อการนี้เรียกว่า การลงทุน

¹ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. หลักเศรษฐศาสตร์มหภาค. 2537. หน้า 2-3.

³ สุนิตย์ เป็นนาคอน. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. 2537. หน้า 43.

4. การประกอบการ ได้แก่ การจัดรวบรวมปัจจัยการผลิตอื่นๆ มาทำให้มีการผลิตเกิดขึ้น ผู้ดำเนินการในส่วนนี้เรียกว่า ผู้ประกอบการ ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการผลิตขึ้นมาเป็นผู้มีความคิดริเริ่มเข้ารับภาระเสี่ยงภัย เพื่อทำให้เกิดเป็นสินค้าและบริการขึ้นมามีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจดำเนินการต่างๆ ในการผลิต

อภินันท์ จันตะนี และทับทิม วงศ์ประยูร¹ ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิตในทำนองเดียวกันว่า “ปัจจัยการผลิต หมายถึง การนำทรัพยากรต่างๆ มาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการ ปัจจัยการผลิตประกอบด้วย ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการในการผลิตสินค้าแต่ละครั้งผู้ผลิตส่วนใหญ่มักจะเลือกใช้ปัจจัยการผลิตให้ได้ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสูงสุดและดีที่สุด”

สมยศ นาวิการ² ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิต สรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิตแบ่งเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ที่ดิน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่บนดิน และได้ดิน ซึ่งมนุษย์นำสิ่งเหล่านั้นมาเป็นวัตถุดิบในการผลิต
2. แรงงาน หมายถึง กำลังคนทำงานกับธุรกิจใดธุรกิจหนึ่ง ซึ่งรวมถึงแรงงานของประชาชนผู้จำหน่ายและคนงาน
3. ทุน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่คนงานใช้สำหรับการผลิตทั้งสามประการสำหรับการผลิตและการขาย ตลอดจนผู้ที่รับผิดชอบการใช้ที่ดิน แรงงาน และทุนให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

จากทฤษฎีนักวิชาการที่ได้กล่าวถึงปัจจัยการผลิตสรุปได้ว่า ปัจจัยการผลิต หมายถึง ทรัพยากรต่างๆ ที่นำมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการประกอบด้วย ที่ดิน แรงงาน ทุนและการประกอบการ

¹ อภินันท์ จันตะนี และทับทิม วงศ์ประยูร. มนุษย์กับเศรษฐกิจ. 2537. หน้า 46.

² สมยศ นาวิการ. การบริหารธุรกิจ. 2530. หน้า 4 - 5.

3. ขั้นตอนการผลิต

นักวิชาการได้กล่าวถึงขั้นตอนของการผลิตไวพ้อประมวลได้ดังนี้

คำรัสสิริ อุทยานนท์ และกัลยา ชินพันธ์¹ ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการผลิตไวสรูปได้ว่า ขั้นตอนของการผลิตแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การผลิตขั้นประดม หมายถึง การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การทำสวน การทำไร่ การป่าไม้และการประมง
2. การผลิตขั้นมัธยม หมายถึง การนำเอาวัตถุดิบอันเป็นผลผลิตในขั้นประดมมาใช้ในการผลิตโดยเปลี่ยนแปลงเป็นสินค้าอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งแตกต่างไปจากเดิม
3. การผลิตขั้นอุดม หมายถึง งานบริการ การค้าปลีก การค้าส่ง การขนส่งเป็นการนำผลผลิตในขั้นมัธยมเคลื่อนย้ายไปสู่ผู้บริโภคตามแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ

อารีย์ สิกขมาน² ได้กล่าวถึง ขั้นตอนของการผลิตไวสรูปได้ว่าขั้นตอนของการผลิตแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การผลิตขั้นปฐม ได้แก่ การผลิตทางเกษตรกรรม ซึ่งมีการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ จับสัตว์น้ำ เพาะพันธุ์ปลา เป็นต้น
2. การผลิตขั้นที่สอง ได้แก่ การนำผลผลิตในการผลิตขั้นปฐมมาดัดแปลงเพื่อการเก็บรักษา หรือผลิตเป็นสินค้าอื่น เช่น นำมาหมักดอง ทำแห้ง บรรจุกระป๋อง ตัดเย็บ แกะสลัก ถลุงแร่ ทำเครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น
3. การผลิตขั้นที่สาม ได้แก่ การผลิตด้านบริการเพื่อให้ได้รับความสะดวกในการใช้สินค้าต่างๆ เช่น บริการขนส่ง บริการด้านการเงินการค้า การประกันภัย การรักษาพยาบาล การสอน การพักผ่อนหย่อนใจต่างๆ เป็นต้น

สวาท เสนาณรงค์ และคณะ³ ได้กล่าวถึง ขั้นตอนของการผลิตไวสรูปได้ว่าขั้นตอนของการผลิตแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

¹ คำรัสสิริ อุทยานนท์ และกัลยา ชินพันธ์. วิชาเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. 2524. หน้า 29.

² อารีย์ สิกขมาน. เศรษฐศาสตร์ทั่วไป. 2533. หน้า 101.

³ สวาท เสนาณรงค์ และคณะ. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. 2533. หน้า 44 - 46.

1. การผลิตขั้นปฐมภูมิ คือ การเก็บสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ และทำให้สิ่งที่เกิดจากธรรมชาติได้เองแพร่หลายยิ่งขึ้นเป็นการผลิตแบบง่าย ๆ เช่น การเก็บของป่า การจับปลา เป็นต้น
2. การผลิตขั้นทุติยภูมิ คือ การที่มนุษย์จะเพิ่มคุณค่าของสิ่งผ่านการผลิตขั้นปฐมภูมิมาแล้ว โดยเปลี่ยนลักษณะเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น เช่น อุตสาหกรรม หัตถกรรม เป็นต้น
3. การผลิตขั้นตติยภูมิ คือ การบริการและการแลกเปลี่ยนในการผลิตขั้นนี้มนุษย์ไม่ได้เพิ่มคุณค่าโดยการเปลี่ยนรูปลักษณะของสินค้าแต่มนุษย์ได้ให้บริการที่มีประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ เช่น ครู หนายความ แพทย์ เป็นต้น

เสนีย์ สุวิทวัส และรัชพิน รัชตนาวิน¹ ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการผลิตไว้สรุปได้ว่า ขั้นตอนของการผลิตแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ผลผลิตพื้นฐาน เช่น การป่าไม้ การทำฟาร์มปศุสัตว์ การเหมืองแร่ การประมง เป็นต้น
2. การแปรรูป เช่น โรงงานแปรรูปอาหาร โรงพิมพ์ เป็นต้น
3. การกระจายผลผลิต เป็นธุรกิจของพ่อค้าคนกลางในการซื้อผลผลิตจากองค์การผลิตอื่น ๆ เพื่อไปจำหน่ายแก่ผู้บริโภคซึ่งอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ กัน เช่น การขายส่ง การขายปลีก เป็นต้น
4. การบริการ เช่น การประกันภัย การให้บริการของหนายความ การรักษาผู้เจ็บป่วยของแพทย์ เป็นต้น

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ขั้นตอนการผลิตสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ การผลิตขั้นปฐมภูมิ เช่น การเก็บสิ่งของที่มีอยู่ตามธรรมชาติ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การทำสวน การทำไร่ การป่าไม้ การประมง เป็นต้น การผลิตขั้นทุติยภูมิ เช่น การนำวัตถุดิบในขั้นปฐมภูมิมาเปลี่ยนแปลงให้เกิดประโยชน์มากขึ้น เช่น การอุตสาหกรรม หัตถกรรม เป็นต้น และการผลิตขั้นตติยภูมิ หมายถึง งานบริการ การค้าปลีก การค้าส่ง การขนส่ง และรวมถึงงานบริการที่มีประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ เช่น การสอน การรักษาพยาบาล กฎหมาย เป็นต้น

¹ เสนีย์ สุวิทวัส และรัชพิน รัชตนาวิน. เศรษฐกิจในชีวิตประจำวัน. 2520. หน้า 54.

4. กิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิม

นักวิชาการได้กล่าวถึง กิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิมไว้พอประมวลได้ ดังนี้

ผ่องศรี วนาสิน¹ ได้กล่าวถึงกิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิมไว้สรุปได้ว่า กลุ่มเลี้ยงชีพแบบดั้งเดิมมีลักษณะการดำรงชีวิตและขั้นของความเจริญแตกต่างกันสามารถแบ่งออกเป็น

3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มเก็บอาหารแบบดั้งเดิม เลี้ยงชีพด้วยการเก็บอาหารและสิ่งต่าง ๆ ที่ธรรมชาติเป็นผู้ให้รวมทั้งการล่าสัตว์และการตกปลาด้วยเครื่องมือง่าย ๆ
2. กลุ่มปลูกพืชแบบดั้งเดิม กลุ่มนี้ดำรงชีวิตด้วยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์จำนวนเล็กน้อยเพื่อเป็นอาหารเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าได้มีการต่อสู้กับธรรมชาติสร้างสิ่งที่ต้องการมากกว่าที่ธรรมชาติอำนวยความสะดวกให้เท่านั้น
3. กลุ่มเลี้ยงสัตว์แบบดั้งเดิม ได้แก่ พวกเลี้ยงสัตว์ร้อนเร่ กลุ่มนี้จะเลือกสัตว์เลี้ยงที่จะเป็นประโยชน์ทั้งเพื่อการบริโภค และอุปโภค โดยไม่คำนึงถึงสัตว์ประเภทที่สามารถอยู่รอดด้วยการหาอาหารเองแต่ก็มีวิธีเพิ่มอาหารให้สัตว์เลี้ยงด้วยการอพยพเคลื่อนย้ายไปยังแหล่งที่มีอาหาร

ทวี ทองสว่าง² ได้กล่าวถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจสรุปได้ว่า เศรษฐกิจของมนุษย์จำแนกได้ 2 ประเภท คือ

1. กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบยังชีพ หรือแบบเลี้ยงตัวเองเป็นการประกอบอาชีพเพื่อใช้บริโภคภายในครอบครัว อาจมีเหลือจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนบ้างไม่มากนัก เช่น การเก็บของป่า การล่าสัตว์ การเพาะปลูก เป็นต้น
2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบการค้าเป็นการประกอบอาชีพผลิตส่งของต่าง ๆ ขึ้นเพื่อส่งออกจำหน่ายโดยใช้วิธีการที่มีประสิทธิภาพ เช่น การประมง การขุดแร่ธาตุต่าง ๆ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์แบบการค้า การพาณิชย์ การขนส่ง การอุตสาหกรรมผลิตสินค้าสำเร็จรูป เป็นต้น

¹ ผ่องศรี วนาสิน. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. 2524. หน้า 25.

² ทวี ทองสว่าง. หลักภูมิศาสตร์เศรษฐศาสตร์. ม.ป.ป. หน้า 70 - 73.

สมศักดิ์ คงเที่ยง และทัศนีย์ ทองสว่าง¹ ได้กล่าวถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจสรุปได้ว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือการประกอบอาชีพของมนุษย์จำแนกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบยังชีพหรือแบบเลี้ยงตัวเอง คือ การประกอบอาชีพเพื่อใช้บริโภคเองภายในครอบครัว อาจมีเหลือจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนบ้างไม่มากนัก สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1.1 การเก็บแบบดั้งเดิม เช่น การเก็บผลไม้ ผัก ถั่ว มัน น้ำผึ้ง ขางไม้ เปลือกไม้ จับปลา ล่าสัตว์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นต้น

1.2 การเลี้ยงสัตว์แบบดั้งเดิมหรือการเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน เช่น การเลี้ยงสัตว์โดยอาศัยพืชพรรณตามธรรมชาติ เป็นต้น

1.3 การเพาะปลูกแบบดั้งเดิม เช่น การทำไร่เลื่อนลอย การเพาะปลูกกิ่งเคลื่อนที่ หรืออยู่ที่เดิม ทำการเพาะปลูกโดยอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ ปลูกในพื้นที่แคบๆ พืชที่ปลูก เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ข้าวเจ้า อ้อย เป็นต้น

2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบการค้า คือ การประกอบอาชีพผลิตสิ่งของต่างๆ ขึ้นเพื่อส่งออกจำหน่ายโดยใช้วิธีการที่มีประสิทธิภาพ เช่น การประมง การทำเหมืองแร่ การทำป่าไม้ เป็นต้น

นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ² ได้กล่าวถึงกิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิม สรุปได้ว่า มนุษย์ในสมัยก่อนส่วนใหญ่มีวิธีผลิตอาหารแบบเก็บพืชผักจากป่า ล่าสัตว์ป่าและตกปลา การล่าสัตว์และหาของป่า เครื่องมือที่ใช้เช่น กระบอง หอก ลูกดอก ธนู หลุมพราง กับดัก ขวาน มีด ตาข่าย โป๊ะ เป็ด ยาเบื่อ เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้ สุนัข ม้า อูฐ เรือ การเก็บผักหักพื้เป็นกรรมวิธีทางเศรษฐกิจของสังคมที่มีความพอเพียงในตัวเอง การหาอาหารขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมโดยตรง การเก็บอาหารเป็นต้น กำเนิดของการผลิตอาหาร (การทำนาและเลี้ยงสัตว์) และพวกล่าสัตว์ เก็บผักสมัยนี้ก็ไม่ใช้ลักษณะเดียวกับสมัยเมื่ออดีตหมิ่นกว่าปีโน้นพวกเก็บผัก ตกปลา ล่าสัตว์ สมัยนี้อยู่เป็นแหล่งตามที่ตนเองเห็นว่ามียุทธยากรพอเท่านั้น

¹ สมศักดิ์ คงเที่ยง และทัศนีย์ ทองสว่าง. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจโลก. 2524. หน้า 95 – 97.

² นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาเศรษฐกิจ. 2526. หน้า 16 – 17.

จากทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวมาแล้ว สามารถที่จะสรุปได้ว่า กิจกรรมการผลิตแบบดั้งเดิม หมายถึง กิจกรรมการผลิตแบบหาเลี้ยงชีพ ดำรงชีวิตด้วยวิธีการเก็บหาอาหารล่าสัตว์ ตกปลา ด้วยเครื่องมืออย่างๆ และสิ่งต่างๆ ที่ธรรมชาติเป็นผู้ให้ รวมทั้งการปลูกพืชแบบดั้งเดิม และเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าได้มีการต่อสู้กับธรรมชาติ สร้างสิ่งที่ต้องการมากกว่าที่ธรรมชาติอำนวยให้เท่านั้น

5. ผลกระทบจากการผลิต

งานวิจัยได้กล่าวถึงผลกระทบจากการผลิตไว้พอประมาณได้ ดังนี้

นริศศรี แวคล้ายหงษ์¹ ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการและผลกระทบของการประกอบอาชีพหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผู้ผลิตจะมีรายได้ตามขนาดของการประกอบการ โดยผู้ผลิตที่มีกิจการขนาดใหญ่ได้เปรียบในด้านการผลิตและการตลาด ทำให้มีรายได้มากกว่าผู้ผลิตที่มีกิจการงานที่รับจ้างทำ ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยทำให้การหมุนเวียนของเงินในท้องถิ่นคล่องตัว บุตรธิดาได้รับการศึกษาสูงขึ้น ผู้เกี่ยวข้องมีอำนาจในการซื้อมากขึ้น ทางด้านสังคมทำให้สังคมของท้องถิ่นเกิดการเปลี่ยนแปลงมีการปรับปรุงระบบการทำงานกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพ โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต มีสภาพครอบครัวและวิถีการดำเนินชีวิตของผู้ที่เกี่ยวข้องมีความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตามประกอบอาชีพนี้ไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อการณ์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ทวี มาระเสนา² ได้ศึกษาสภาพการผลิตและผลกระทบจากการผลิตหัตถกรรมย่านลิพาทิศูนย์ศิลปกรรมพื้นบ้านนครศรีธรรมราชพบว่า มีผลกระทบด้านต่างๆ สรุปได้ว่าผลกระทบต่อผู้ผลิตทำให้ได้พัฒนาฝีมือของผู้ผลิต ทำให้ผู้ผลิตมีรายได้เพิ่มขึ้น มีสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น ทำให้ผู้ผลิตมีคุณสมบัติและจิตใจที่ดีงาม ผลกระทบต่อครอบครัว ส่งผลให้ฐานะความเป็นอยู่

¹ นริศศรี แวคล้ายหงษ์. ศึกษากระบวนการและผลกระทบของการประกอบอาชีพหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน. 2539. หน้า 121.

² ทวี มาระเสนา. การศึกษาสภาพการผลิตและผลกระทบจากการผลิตหัตถกรรมย่านลิพาทิศูนย์ศิลปกรรมพื้นบ้านนครศรีธรรมราช. 2537. หน้า 58 - 87.

ของครอบครัวดีขึ้น ทำให้มีโอกาสได้อบรมส่งสอนสมาชิกในครอบครัวมากขึ้น ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความผูกพันกันสูงขึ้น และเกิดความอบอุ่นในครอบครัว และผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนาหัตถกรรมให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ส่งผลให้ผู้ผลิตมีความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านทั้งในท้องถิ่นเดียวกันและท้องถิ่นอื่นมากขึ้น ทำให้เกิดความรู้สึกรักและผูกพันกับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นทำให้ชุมชนมีชื่อเสียงในด้านหัตถกรรมย่านลือเพา

มาติน ช่างเสียง¹ ศึกษาการผลิตปลาเค็มตากแห้งของชาวบ้านชุมชนเก่าเส้ง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ผลการศึกษามีผลกระทบสรุปได้ว่าผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้มีขยะและสิ่งปฏิกูลเพิ่มขึ้นและเกิดมลภาวะมีกลิ่นกระจายไปทั่วชุมชน ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจทำให้รายได้ของครอบครัวดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำมากขึ้น การว่างงานของชาวบ้านลดน้อยลงและผลกระทบทางด้านสังคมทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว และเครือญาติ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของเพื่อนบ้านภายในชุมชนเดียวกันและชุมชนอื่น ๆ

วรภรณ์ มาเกิด² ได้ศึกษาภูมิปัญญาในการเลี้ยงกุ้งก้ามกรามของชาวบ้านตุม ตำบลบัวบาน อำเภอบางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษารูปได้ว่าผลกระทบใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นในท้องถิ่นจากกิจกรรมต่าง ๆ ล้วนเป็นผลมาจากปัจจัยต่าง ๆ เกื้อหนุนส่งเสริมไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านทุน ที่ดิน แรงงาน และผู้ประกอบการรวมถึงเทคโนโลยีต่าง ๆ ความแปลกใหม่ของการประกอบกิจกรรมปัจจัยเหล่านี้จะผลกระทบถึงกระบวนการผลิต เทคนิคการผลิต การจัดการ การกระจายรายได้ให้เปลี่ยนแปลงไป และส่งผลกระทบถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การดำรงชีวิต ค่านิยมต่าง ๆ ของประชาชน ในชุมชนต่าง ๆ จากนั้นจะแพร่กระจายไปสู่ชุมชนรอบข้างอย่างแพร่หลายจนกลายเป็นแนวดำเนินชีวิตแบบใหม่ของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ต่อไป

¹ มาติน ช่างเสียง. การผลิตปลาเค็มตากแห้งของชาวบ้านชุมชนเก่าเส้ง ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา. 2539. หน้า 51 - 57.

² วรภรณ์ มาเกิด. ภูมิปัญญาในการเลี้ยงกุ้งก้ามกรามของชาวบ้านตุม ตำบลบัวบาน อำเภอบางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์. 2538. หน้า 132.

จิตร เสนะ¹ ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการปกครองอาชีพทอเสื้อที่บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า การประกอบอาชีพทอเสื้อของชาวบ้านแพง มีผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม คือ ทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพทอเสื้อของชาวบ้านแพงทำให้ชาวบ้านมีรายได้ มีเงินออม ลดภาระหนี้สิน มีการจ้างแรงงานเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ลดการอพยพแรงงาน มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินมากขึ้น และทางสังคม การประกอบอาชีพทอเสื้อของชาวบ้านแพงทำให้เกิดลดภาวะการว่างงานของชาวบ้าน ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างชื่อเสียงให้หมู่บ้าน ทำให้ลดการเกิดอาชญากรรม โจรผู้ร้าย เลิกยาเสพติด ไม่มั่วสุมอบายมุข ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคมในหมู่บ้าน

จากงานวิจัยที่กล่าวมา สามารถที่จะสรุปได้ว่า การผลิตมีผลกระทบต่อชุมชนในหลายด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง

ชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง

จากแผนที่อาณาเขตของจังหวัดพัทลุง แสดงให้เห็นพื้นที่อยู่ในเขตปกครองของจังหวัดพัทลุงบริเวณเชิงเขาบรรทัดในสภาพปัจจุบันได้แบ่งเขตการปกครองเป็นอำเภอและกิ่งอำเภอ ดังนี้

1. อำเภอป่าพะยอม

ป่าพะยอมเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดพัทลุง ซึ่ง สำนักงานอำเภอป่าพะยอม² ได้กล่าวถึงสภาพของอำเภอป่าพะยอม สรุปได้ว่า อำเภอป่าพะยอม ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ทั้งหมด 159,056.8 ไร่ ห่างจากตัวเมืองพัทลุง 38 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพฯ 638 กิโลเมตร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอควนขนุนและอำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง

¹ จิตร เสนะ. การเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพการทอเสื้อ : ศึกษากรณีบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. 2534. หน้า 116.

² สำนักงานอำเภอป่าพะยอม. ข้อมูลพื้นฐานอำเภอป่าพะยอม. 2541. หน้า 1 – 5.

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงและอำเภอชะอวด
จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง และอำเภอห้วยยอด
จังหวัดตรัง

สภาพทางภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปทางทิศตะวันตก จดเทือกเขาบรรทัด หรือเทือกเขานครศรีธรรมราช สภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ภูเขา 19,625 ไร่ พื้นที่ราบ 139,021 ไร่ และพื้นที่น้ำ 375 ไร่ มีทรัพยากรป่าไม้พื้นที่ 101 ตารางกิโลเมตร แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ คลองตลิ่งชัน คลองใหญ่ คลองป่าพะยอม คลองห้วยน้ำใส สภาพภูมิอากาศ มี ลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้น อุณหภูมิต่ำสุด 23 องศาเซลเซียส สูงสุด 32 องศาเซลเซียส มี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม – สิงหาคม และฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน – กุมภาพันธ์ มีปริมาณน้ำฝนต่ำสุด 600 มิลลิเมตรต่อปี สูงสุด 980 มิลลิเมตรต่อปี

ประวัติความเป็นมาป่าพะยอมยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอป่าพะยอม เมื่อปี พ.ศ. 2533 โดยแยกจากอำเภอควนขนุน และในปี พ.ศ. 2538 ได้ยกฐานะเป็นอำเภอป่าพะยอม เขตการปกครองประกอบด้วย 4 ตำบล คือ ตำบลป่าพะยอม ตำบลบ้านมะพร้าว ตำบลเกาะเต่า ตำบลลานข่อย ที่ตั้งอำเภออยู่ที่หมู่ที่ 3 ตำบลป่าพะยอม ถนนสายป่าพะยอม – ควนดินสอด

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม อำเภอป่าพะยอมมีประชากรทั้งสิ้น 30,358 คน เพศชาย 15,364 คน เพศหญิง 14,964 คน (พ.ศ. 2541) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แยกเป็นพื้นที่ทำนา 27,685 ไร่ ทำสวนยางพารา 62,611 ไร่ ทำสวนผลไม้ 2,613 ไร่ ทำประมง 1,300 ไร่ ด้านวัฒนธรรม ประชาชนในอำเภอป่าพะยอมนับถือศาสนาพุทธทั้งหมด มีขนบธรรมเนียมประเพณีเช่นเดียวกับศาสนิกชนชาวพุทธโดยทั่วไป เช่น ประเพณี ชักพระ ลอยกระทง วันสารทเดือนสิบ งานบวช งานวันกตัญญู ทำศพ เป็นต้น

2. อำเภอศรีบรรพต

ศรีบรรพตเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดพัทลุง ซึ่ง อุดม หนูทอง¹ และสำนักงานอำเภอศรีบรรพต² ได้กล่าวถึงสภาพของอำเภอศรีบรรพต สรุปได้ว่า อำเภอศรีบรรพตตั้งอยู่ทางทิศ

¹ อุดม หนูทอง. “ศรีบรรพต, กิ่งอำเภอ.” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 8. 2529. หน้า 3391 – 3392.

² สำนักงานอำเภอศรีบรรพต. แผนพัฒนาอำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง ประจำปี 2542. 2542. หน้า 1 - 8.

ตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอพัทลุง มีเนื้อที่ทั้งหมด 136,565 ไร่ (218.504 ตารางกิโลเมตร) ห่างจากตัวจังหวัดพัทลุง 33 กิโลเมตร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเทือกเขานครศรีธรรมราชหรือเทือกเขาบรรทัด ซึ่งเป็นเทือกเขาแบ่งเขตระหว่างจังหวัดพัทลุงกับจังหวัดตรัง

สภาพทางภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศลดขยทั่วไปทางทิศตะวันตกจดเทือกเขาบรรทัดเป็นที่ราบสูงมีภูเขาเตี้ยๆ สลับซับซ้อน เช่น เขาปู่ เขาย่า เขาแก้ว เป็นต้น นอกจากนี้เนินสูงสลับที่ราบทางทิศตะวันออกอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้และสัตว์ป่า แต่สภาพปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงเป็นสวนยางพาราและสวนผลไม้ โดยเฉพาะในเขตตำบลเขาย่า มีเนื้อที่ทำนามากที่สุด ทางทิศตะวันตกของอำเภอเป็นที่เกิดของต้นน้ำลำคลองหลายสาย เช่น คลองเปลี่ยะ คลองนางพระ คลองห้วยหลอด คลองตะแพน คลองท่าพะยะ เป็นต้น มีภูเขาและป่าไม้มาก มีไม้เนื้อแข็งไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้นาคนุด ไม้ตะเคียน ไม้หลุมพอง เป็นต้น ไม้เหล่านี้มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจมากและยังเป็นประโยชน์ต่อการรักษาต้นน้ำลำธารให้มิไหลอยู่ตลอดปี ทางกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้ประกาศเป็นเขตสงวนป่าไม้ เช่น ป่าควนตอ ป่าควนฤทธิ์ ป่าควนเสียบ และป่าควนดินขาว เนื้อที่ 24.10 ตารางกิโลเมตร ป่าห้วยส้ม และป่าลำนาวา มีเนื้อที่ 1.32 ตารางกิโลเมตร ป่าอ่าวรำคาญ-ในวัง มีเนื้อที่ 30.51 ตารางกิโลเมตร เป็นต้น สภาพภูมิอากาศ มีลักษณะภูมิอากาศอบอุ่นถึงเย็นสบาย เนื่องจากอยู่ใกล้ภูเขา อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 27.5 องศาเซลเซียส มี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม-สิงหาคม และฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน-กุมภาพันธ์ มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,920.8 มิลลิเมตรต่อปี

ประวัติความเป็นมา คำว่า “ศรีบรรพต” หมายถึง ภูเขาที่เป็นสิริมงคลหรือภูเขาแห่งความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งอำเภอศรีบรรพตเป็นชื่อที่นำมาจากชื่อพระพุทธรูปองค์หนึ่ง คือ “พระมุนีศรีบรรพต” ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่วัดเขาปู่ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือมาก เดิมทีว่ากิ่งอำเภอศรีบรรพต ตั้งอยู่อาคารโรงเรียนชุมชนบ้านสำนักปราง และเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2522 ที่ว่าการกิ่งอำเภอศรีบรรพตถูกผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์เผาทำให้เกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก ต่อมาทางราชการและราษฎรในท้องที่ได้สมทบทุนร่วมกันต่อเติมอาคารที่ว่าการกิ่งอำเภอศรีบรรพตขึ้นมาใหม่ และในปี พ.ศ. 2536 ได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะขึ้น

เป็นอำเภอศรีบรรพต ปัจจุบันอำเภอศรีบรรพตแบ่งเขตการปกครองเป็น 3 ตำบล คือ ตำบลเขาปู่ ตำบลเขาเย้า และตำบลตะพาน

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม อำเภอศรีบรรพตมีประชากรทั้งสิ้น 15,809 คน (พ.ศ. 2542) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีพื้นที่ในการทำเกษตรทั้งสิ้น 102,154 ไร่ แยกเป็นพื้นที่ทำนา 12,400 ไร่ ทำสวน 23,009 ไร่ ทำสวนยางพารา 56,838 ไร่ ทำไร่ 3,140 ไร่ และปลูกพืชผัก 1,610 ไร่ ด้านวัฒนธรรม ประชาชนนับถือศาสนาพุทธทั้งหมด ประเพณีส่วนใหญ่จะเป็นเช่นเดียวกับศาสนิกชนชาวไทยพุทธโดยทั่วไป เช่น ประเพณีชักพระ ลอยกระทง บวชนาค งานวันกตัญญู ทำศพ เป็นต้น

3. กิ่งอำเภอศรีนครินทร์

กิ่งอำเภอศรีนครินทร์เป็นกิ่งอำเภอในพัทลุง สำนักงานกิ่งอำเภอศรีนครินทร์¹ ได้กล่าวถึงสภาพของกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ สรุปได้ว่า กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ทั้งหมด 252.14 ตารางกิโลเมตร ห่างจากตัวเมืองพัทลุง 16.5 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ภูเขาบรรทัดในเขตอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

สภาพทางภูมิศาสตร์ เป็นที่ราบสูงมีภูเขาและคลองธรรมชาติหลายแห่ง สภาพภูมิอากาศ มีลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้น มี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนสิงหาคม ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือนมกราคม

ประวัติความเป็นมา กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ เดิมชื่อ กิ่งอำเภอชุมพล จัดตั้งขึ้นตามประกาศกระทรวงมหาดไทย โดยแบ่งพื้นที่จากอำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ต่อมาจังหวัดพัทลุงได้รายงานขอเปลี่ยนแปลงชื่อ “กิ่งอำเภอศรีนครินทร์” โดยได้รับพระบรมราชานุญาต อนุญาตพระนามาภิไธยสมเด็จพระศรีนครินทร์พระบรมราชชนนีเป็นชื่อกิ่งอำเภอ และคณะกรรมการพิจารณาเรื่องการขอเปลี่ยนชื่อจังหวัดอำเภอ และตำบล หมู่บ้าน หรือสถานที่ราชการอื่น ๆ ได้มีมติที่ประชุมครั้งที่ 3/2539 เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2539 เห็นชอบให้เปลี่ยนแปลง

¹ สำนักงานกิ่งอำเภอศรีนครินทร์. บรรยายสรุปกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง.

ชื่อ “กิ่งอำเภอชุมพล” เป็นชื่อ “กิ่งอำเภอสรินครินทร์” ตั้งแต่วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2539 กิ่งอำเภอสรินครินทร์ แบ่งการปกครองออกเป็น 4 ตำบล คือ ตำบลชุมพล ตำบลบ้านนา ตำบลลำสินธุ์ ตำบลอ่างทอง

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม กิ่งอำเภอสรินครินทร์ มีประชากรทั้งสิ้น 24,378 คน ชาย 12,489 คน ผู้หญิง 11,889 คน (พ.ศ. 2541) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการทำนา ทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ ด้านวัฒนธรรมประชาชนในกิ่งอำเภอสรินครินทร์ ได้ยึดถือปฏิบัติขนบธรรมเนียมประเพณีเช่นเดียวกับศาสนิกชนชาวพุทธโดยทั่วไป เช่น ประเพณีทำบุญวันสารทเดือนสิบ ประเพณีชักพระ ประเพณีลอยกระทง งานบวช ทำศพ เป็นต้น

๔. อำเภอกงหรา

กงหราเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดพัทลุง ซึ่ง ชัยวุฒิ พิชะกุล¹ และสำนักงานอำเภอกงหรา² ได้กล่าวถึงสภาพของอำเภอกงหรา สรุปได้ว่า อำเภอกงหรางตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ทั้งหมด 159,930 ไร่ (255,856 ตารางกิโลเมตร) ห่างจากตัวจังหวัดพัทลุง 40 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพฯ 840 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอเมืองพัทลุง และกิ่งอำเภอสรินครินทร์ จังหวัดพัทลุง
ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอโตนด จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ เทือกเขาบรรทัด หรือเทือกเขานครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นเทือกเขาที่แบ่งเขตระหว่างจังหวัดพัทลุง กับจังหวัดตรัง

สภาพทางภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิศาสตร์โดยทั่วไป สภาพพื้นที่เป็นที่ราบเชิงภูเขา มีลักษณะลาดต่ำจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก แบ่งเป็นพื้นที่ป่าและภูเขาร้อยละ 40 ที่ราบธรรมดาร้อยละ 40 ที่ราบลุ่มร้อยละ 20 มีเทือกเขาที่สำคัญทางทิศตะวันตกคือเทือกเขาบรรทัด ซึ่งเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าและแนวภูเขาพญาไธสง ซึ่งเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่เขาย่า มีลำคลองสำคัญไหลผ่านอำเภอ คือ คลองหะหลัง คลองหรั่ง คลองบ้านพุด คลองหลักสาม และคลองขรต ราษฎรได้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่เดิมพื้นที่

¹ ชัยวุฒิ พิชะกุล. “กงหรา, อำเภอ, ” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 1. 2529. หน้า 3 - 4.

² สำนักงานอำเภอกงหรา. แผนพัฒนาอำเภอกงหราจังหวัดพัทลุงประจำปี 2542. 2542. หน้า 1 - 10.

สภาพภูมิอากาศ มีลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบร้อนชื้น มีฝนตกเกือบตลอดปีนับเป็นอำเภอที่มีปริมาณฝนตกมากที่สุดของจังหวัดพัทลุง อุณหภูมิระหว่าง 20.30 องศาเซลเซียส มี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน ระยะเวลาตั้งแต่เดือนมีนาคม – สิงหาคม และฤดูฝน ระยะเวลาตั้งแต่เดือนกันยายน – กุมภาพันธ์ ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 6,160 ลูกบาศก์เมตรต่อปี

ประวัติความเป็นมา คำว่า “งหรา” มีประวัติความเป็นมาในเชิงนิทานปรัมปราว่า ในสมัยก่อนบริเวณอำเภองหราเป็นทะเลกว้างใหญ่มีอาณาเขตติดต่อไปถึงประเทศจีน สมัยนั้นครอบครัวหนึ่งบิดาชื่อ พญาไธ้ มีบุตร 3 คน คนโตเป็นชายอยู่มาวันหนึ่งอยู่มาวันหนึ่ง บุตรชายคนโตได้ขออนุญาตบิดาไปทำงานที่เมืองจีน จนเป็นที่พอพระทัยของพระเจ้ากรุงจีน จึงได้ชวนบุตรชายพญาไธ้เข้าไปทำงานในราชวัง ต่อมาพระเจ้ากรุงจีนทรงเห็นว่าบุตรชายของพญาไธ้ทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จึงยกพระราชธิดาให้อภิเษกสมรสกันแล้วยกเมืองให้ปกครองแทนตน คนทั่วไปเรียกว่า “พระเจ้ากรุงจีน” ต่อมาพระเจ้ากรุงจีนทรงคิดถึงบ้านเกิด จึงได้ชวนภรรยาเดินทางกลับมาเยี่ยมบ้าน ฝ่ายพญาไธ้ทราบข่าวบุตรจะมาก็ไปรอรับอยู่ที่ท่าหน้า ครั้นบุตรชายเดินทางมาถึงเห็นสภาพบิดามารดาอยู่ในฐานะยากจนเกิดความละอายภรรยา จึงไม่ยอมรับว่าเป็นบิดามารดาของตนเอง ฝ่ายพญาไธ้เห็นบุตรชายแสดงอาการรังเกียจเกิดความน้อยใจกลั่นใจกลายเป็นหิน ชาวบ้านเรียกว่า “เขาพญาไธ้” ตั้งอยู่ที่บ้านพญาไธ้ หมู่ที่ 6 ตำบลชรัต อำเภองหรา ก่อนตายพญาไธ้ได้สาปแช่งบุตรชายไว้ว่า หากเดินทางกลับขอให้เรือถูกพายุจมกลางทะเล ซึ่งปรากฏว่าเมื่อบุตรชายพญาไธ้เดินทางกลับก็ถูกพายุพัดเรือล่มลงกลางทะเล ทุกคนตายหมดกลายเป็นหิน เรียกว่า “เขาพญากรุงจีน” ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 4, 8, 9, 11 ตำบลงหรา ส่วนเรือสำเภาพายุพัดจมลงทะเลเห็นแต่กงเรือลอยโผล่ให้เห็นเหนือผิวน้ำ แต่ชาวปักษ์ใต้นิยมเรียกชื่อสั้น ๆ จากคำว่า “กงลอยร่า” เป็น “กงร่า” นาน ๆ เข้ากลายเป็น “งหรา”

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว งหรมีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของเมืองชรัต ซึ่งเป็นเมืองขึ้นเมืองพัทลุงใน พ.ศ. 2382 เมื่อทางฝ่ายไทยสามารถปราบกบฏเมืองไทรบุรีบางส่วนมาไว้ที่ตำบลชรัต อยู่ในอำเภองหรา เดิมนั้นและเมื่อสมัยเมืองพัทลุงย้ายจากตำบลลำปำไปตั้งที่ตำบลคูหาสวรรค์ พ.ศ. 2466 งหราค้เป็นตำบลหนึ่งขึ้นกับอำเภอเมืองพัทลุง แต่เนื่องจากว่าต่อมาบริเวณตำบลงหรมีประชากรเพิ่มมากขึ้นทุกปี และอยู่ห่างจากอำเภอเมืองพัทลุงมาก การไปมาติดต่อไม่สะดวกทางกระทรวงมหาดไทยเล็งเห็นความจำเป็นที่จะตั้งกิ่งอำเภอขึ้นจึงได้ประกาศตั้งเป็นกิ่งอำเภอขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2518 ต่อมาเมื่อพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเป็นอำเภองหรา โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 98 ฉบับพิเศษ ตอนที่ 115 หน้า 7 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2524

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม อำเภอกงหรา มีประชากรทั้งสิ้น 31,144 คน (พ.ศ. 2541) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมยกเว้นพื้นที่ทำนา 13,377 ไร่ สวนยางพารา 26,803 ไร่ สวนทุเรียน 637 ไร่ สวนเงาะ 503 ไร่ สวนลองกอง 726 ไร่ สวนมะพร้าว 36 ไร่ สวนมังคุด 106 ไร่ ด้านวัฒนธรรมประชาชนในอำเภอมิทั้งชาวไทยและมุสลิมผสมผสานกันแม้จะต่างศาสนากันแต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสะดวก ประเพณีของชาวพุทธ ได้แก่ ประเพณี ชิงเปรต ชักพระ บวชนาค แต่งงาน ทำศพ เป็นต้น ส่วนประเพณีอิสลาม ได้แก่ การถือศีลอด การเข้าสู่นัด เป็นต้น

5. อำเภอดะโหมด

ดะโหมดเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดพัทลุง ซึ่ง ชัยวุฒิ พิชะกุล¹ และ สำนักงานอำเภอดะโหมด² ได้กล่าวถึงสภาพของอำเภอดะโหมด สรุปได้ว่า อำเภอดะโหมดตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ทั้งหมด 165,162.32 ไร่ (2,6425.97 ตารางกิโลเมตร) ห่างจากตัวจังหวัดพัทลุง 39 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพฯ 885 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง และเทือกเขาบรรทัด

สภาพทางภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไป ทางทิศตะวันตกเป็นที่สูงมีภูเขาสลับซับซ้อน พื้นที่ค่อนข้างลาดเอียงไปทางทิศตะวันออกเป็นลหะธารหลายสาย เช่น คลองโหล๊ะ จังกระ คลองหัวช้าง คลองดะโหมด คลองกง คลองท่าเขียด เป็นต้น พื้นที่ด้านตะวันออกประกอบด้วยพื้นที่ป่าไม้ที่มีที่ราบสลับเนินสูง เหมาะแก่การทำไร่ ทำนา ทำสวน ผลไม้ ทรัพยากร ธรรมชาติ ในบริเวณที่เป็นภูเขาทางทิศตะวันตกของอำเภอดะโหมดมีป่าไม้เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่ายิ่งกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติแล้ว ได้แก่ ป่าเหียง และป่าห้ำมีเนื้อที่ 6.43 ตารางกิโลเมตร ป่าเขาหัวช้าง ป่าเขาคินป่า ป่าเขาหลักไก่อ และป่าเขาพระ มีเนื้อที่ 19.10 ตารางกิโลเมตร

¹ ชัยวุฒิ พิชะกุล. “ดะโหมด, กิ่งอำเภอ, ” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3. 2529. หน้า 1241 - 1242.

² สำนักงานอำเภอดะโหมด. ข้อมูลบรรยายสรุป โครงการจังหวัดเคลื่อนที่ (ผู้ว่าฯ พบประชาชน) และโครงการตลาดนัดสัญจร. 2542. หน้า 1 - 4.

ป่าควนหวาน ป่าควนอโม และป่าห้วยหาร มีเนื้อที่ 1.80 ตารางกิโลเมตร สภาพภูมิอากาศ มีลักษณะภูมิอากาศ แบบร้อนชื้น ความแตกต่างของอากาศมีน้อย อากาศอบอุ่นตลอดปี มี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม – สิงหาคม ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน – กุมภาพันธ์

ประวัติความเป็นมา คำว่า “ตะโหมด” เดิมชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกว่า “บ้านโหมด” หรือ “ตำบลโหมด” ซึ่งมีผู้รู้ในท้องถิ่นสันนิษฐานว่าน่าจะมาจากคำว่า “โมชพะ” ซึ่งเป็นชื่อตำบลที่ปรากฏอยู่ในหลักศิลาจารึกหลักที่ 55 จารึกด้วยอักษรขอมภาษาไทยพบที่กรุงเทพมหานคร ประเทศพม่า คำว่า “โมชพะ” มาจากรากคำภาษาสันสกฤต มุ + ชล = โมชพะ แต่คนไทยถิ่นปักษ์ใต้ออกเสียงเพี้ยนเป็น “โหมด” ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะนั้นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งอุปราชมณฑลปักษ์ใต้ ได้เสด็จไปที่บ้านโหมดทรงได้หญิงงามบ้านโหมดคนหนึ่งเป็นหม่อมห้าม จนเป็นเรื่องให้เกิดคำขวัญว่า “หญิงงามบ้านโหมด” ในขณะที่พระองค์ประทับอยู่ที่บ้านโหมดนั้น ได้ทรงรับสั่งถามชาวบ้าน คนเฒ่าคนแก่ว่า คำว่าโหมดมีความหมายอย่างไร ได้มีผู้ทูลให้ทราบหลายความหมาย แต่อย่างไรบ้างก็ไม่ปรากฏหลักฐานในที่สุดพระองค์ให้เพิ่มคำว่า “ตะ” เข้าไปข้างในเป็น “ตะโหมด” คำนี้ใช้มาจนทุกวันนี้ เดิมกิ่งอำเภอตะโหมดอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอบางขัน ต่อมาได้พระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษ เล่ม 103 ตอนที่ 45 ลงวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2529 ยกฐานะกิ่งอำเภอตะโหมดขึ้นเป็นอำเภอ ตั้งแต่วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2529 อำเภอตะโหมด แบ่งการปกครองออกเป็น 3 ตำบล คือ ตำบลแม่ขรี ตำบลตะโหมด และตำบลคลองใหญ่

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม อำเภอตะโหมดมีประชากรทั้งสิ้น 26,483 คน (พ.ศ. 2542) ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แยกเป็นพื้นที่ทำนา 13,907 ไร่ ทำสวน 88,453 ไร่ และอื่นๆ 2,549 ไร่ ด้านวัฒนธรรม ประชาชนอำเภอตะโหมดนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 60 ศาสนาอิสลามร้อยละ 40 และยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไว้หลายอย่าง เช่น ไทยพุทธ มีประเพณีลากพระ ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีสงกรานต์ฯ ไทยอิสลาม

6. อำเภอป่าบอน

ป่าบอนเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดพัทลุง ชัยวุฒิ พิชะกุล¹ และสำนักงานอำเภอป่าบอน² ได้กล่าวถึงสภาพของอำเภอป่าบอน สรุปได้ว่า อำเภอป่าบอนตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ทั้งหมด 238,035.17 ไร่ (380.047 ตารางกิโลเมตร) ห่างจากตัวจังหวัดพัทลุง 50 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพฯ 986 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอตะโหมด และอำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอรัตนภูมิ และอำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ เทือกเขาบรรทัด อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และ อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล

สภาพทางภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไป ทางทิศตะวันตกจดเทือกเขาบรรทัด พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่สูง มีป่าไม้มากเป็นต้นน้ำลำธารหลายสาย เช่น คลองป่าบอน คลองพรุหือ เป็นต้น ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญของอำเภอนี้ ถัดจากด้านทิศตะวันตกพื้นที่จะค่อยๆ ลาดเอียงไปทางทิศตะวันออกจดทางรถไฟสายใต้ ในเขตนี้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับกับป่าไม้ เหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำไร่ ทำนา ทำสวน เป็นต้น สภาพภูมิอากาศมีลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้น ไม่ถึงกับร้อนจัด มีความแตกต่างของอุณหภูมิฤดูร้อนในเดือนกุมภาพันธ์-กันยายน อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 33 องศาเซลเซียส และในฤดูฝนระหว่างเดือนตุลาคม-มกราคม อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 26 องศาเซลเซียส กล่าวได้ว่าอำเภอป่าบอนมี 2 ฤดู คือฤดูร้อนกับฤดูฝน ซึ่งได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ จะเริ่มประมาณเดือนพฤษภาคม-กันยายน ฤดูนี้จะมีฝนตกหนักทั่วไปในภาคใต้ ปริมาณน้ำฝนในอำเภอป่าบอนเฉลี่ย 1,133.5 มิลลิเมตรต่อปี

ประวัติความเป็นมา คำว่า “ป่าบอน” มีประวัติความเป็นมาในเชิงตำนานเล่าต่อๆ กันมาว่า บริเวณอำเภอป่าบอน โดยเฉพาะตำบลป่าบอนสมัยก่อนที่ประชาชนจะอพยพเข้ามาอยู่อาศัยนั้น พื้นที่เป็นที่ลุ่ม มีต้นบอนขึ้นหนาแน่นมาก เมื่อประชาชนเข้ามาอาศัยตั้งบ้านเรือนจึงเรียกกันว่า “บ้านป่าบอน” อีกนัยหนึ่งเล่ากันว่าเดิมบริเวณนี้มีบ่อนการพนันมาก เช่น บ่อนไก่ชน บ่อนวัวชน เป็นต้น ชาวบ้านในท้องถิ่นจึงเรียกว่า “ป่าบอน” อำเภอป่าบอนเดิมอยู่

¹ ชัยวุฒิ พิชะกุล. “ป่าบอน, อำเภอ,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 5. 2529. หน้า 2097 - 2098.

² สำนักงานอำเภอป่าบอน. ข้อมูลพื้นฐานระดับอำเภอ. 2541. หน้า 1 - 8.

ในเขตการปกครองของอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ต่อมาเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 จึงได้แยกพื้นที่เขตการปกครองของตำบลป่าบอน ตำบลหนองธง และตำบลโคกทราย จัดตั้งขึ้นเป็นอำเภอป่าบอน เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2533 ต่อมาได้แยกพื้นที่ตำบลหนองธง ออกเป็นตำบลทุ่งนารีและแยกตำบลป่าบอนออกเป็นตำบลวังใหม่ ปัจจุบันอำเภอป่าบอนจึงมีเขตการปกครองเป็น 5 ตำบล คือ ตำบลป่าบอน ตำบลหนองธง ตำบลโคกทราย ตำบลทุ่งนารี และตำบลวังใหม่

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม อำเภอป่าบอนมีประชากรทั้งสิ้น 41,073 คน (พ.ศ. 2541) ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แยกเป็นพื้นที่ทำนา 58,333 ไร่ ทำสวน 144,748 ไร่ ทำไร่ 3,939 ไร่ ผลผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา ข้าว และ สับปะรด ด้านวัฒนธรรม ประชาชนอำเภอป่าบอนยังคงรักษานบธรรมเนียมประเพณีไว้ หลายอย่าง เช่น ประเพณีลากพระ ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีการบวชนาค การจัดงาน วันกตัญญู การแข่งขันกีฬาระหว่างโรงเรียน เป็นต้น

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดพัทลุง

จังหวัดพัทลุง จากเอกสารต่าง ๆ ได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปของจังหวัดพัทลุงตามที่ ชัยวุฒิ พิชะกุล¹ สำนักงานจังหวัดพัทลุง² ปก แก้วกาญจน์³ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย⁴ และสำนักงานจังหวัดพัทลุง⁵ ได้กล่าวถึงจังหวัดพัทลุง สรุปได้ว่าจังหวัดพัทลุง ตั้งอยู่ทางภาคใต้ฝั่งตะวันออกโดยอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครตามเส้นทางรถไฟสายใต้ 846 กิโลเมตร มีพื้นที่ 3,787.06 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,366,875 ไร่ มีอาณาเขต ดังนี้

¹ ชัยวุฒิ พิชะกุล. “พัทลุง, จังหวัด,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 6. 2529. หน้า 2449 - 2461.

² สำนักงานจังหวัดพัทลุง. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดพัทลุง. 2527. หน้า 1 - 11.

³ ปก แก้วกาญจน์. การค้าทางเรือบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา. 2540. หน้า 19 - 22.

⁴ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. ข้อมูลสถิติสำคัญจังหวัดพัทลุง. 2538. หน้า 2 - 6.

⁵ สำนักงานจังหวัดพัทลุง. บรรยายสรุปจังหวัดพัทลุงประจำปี 2542. 2542. หน้า 1 - 45.

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ เขตอำเภอชะนวด จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
ทิศใต้	ติดต่อกับ เขตอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา และอำเภอกาหลง จังหวัดสตูล
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีร่องน้ำลึกแบ่งเขตอำเภอระโนด อำเภอกระแสสินธุ์ อำเภอสทิงพระ และอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ เทือกเขานครศรีธรรมราช หรือเทือกเขาบรรทัด ซึ่งแบ่งเขตอำเภอปะเหลียน อำเภอย่านตาขาว อำเภอเมืองตรัง อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง

สภาพทางภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดพัทลุง ประกอบด้วยพื้นที่ราบสูงภูเขาทิศตะวันตก ตั้งแต่บริเวณเทือกเขาบรรทัดแล้วค่อยลาดต่ำลงมาเป็นที่ราบทางทิศตะวันออก นอกจากนั้นยังมีดินแดนบางส่วนเป็นเกาะอยู่ในทะเลสาบสงขลา เนื่องมาจากลักษณะภูมิประเทศดังกล่าวนี้ทำให้พื้นที่ทางตะวันออกเหมาะสมแก่การทำนาและการทำประมงบริเวณชายฝั่ง ส่วนพื้นที่ทางทิศตะวันตกเป็นป่าไม้รวมทั้งมีการทำสวนยางและสวนผลไม้มานานานชนิด นอกจากนั้นแล้วเทือกเขาบรรทัดยังเป็นแหล่งกำเนิดแหล่งน้ำที่สำคัญหลายสาย เช่น คลองลำปำ คลองปากประ คลองท่ามะเดื่อ คลองป่าพะยอม คลองดงลิ้นจี่ คลองหานโพธิ์ คลองควนขนุน เป็นต้น ซึ่งไหลผ่านที่ราบด้านตะวันออกสู่ทะเลสาบสงขลา ลักษณะภูมิอากาศจังหวัดพัทลุงอยู่ในสภาพไม่ร้อนจัดและไม่หนาวจัด แต่อากาศค่อนข้างชื้น อุณหภูมิเฉลี่ย 27.4 องศาเซลเซียส ความชื้นเฉลี่ย 61.4–96.5 มิลลิเมตรต่อปี ฤดูแบ่งเป็น 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนสิงหาคม และฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน ถึงเดือนมกราคม ซึ่งเป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ

ประวัติความเป็นมา พัทลุงเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งในภาคใต้ที่เคยมีมนุษย์อาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์หรือเดินทางผ่านพื้นที่บริเวณนี้มาแล้วประมาณ 2,500–4,000 ปี จากการค้นพบหลักฐานขวานหินที่ชาวบ้านเรียกว่า “ขวานฟ้า” ซึ่งเป็นยุคสมัยหินใหม่ทั่วไปในจังหวัดพัทลุง ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13-18 พบหลักฐานทางโบราณคดีสมัยศรีวิชัย คือ พระพิมพ์ดินดิบเป็นรูปสฤพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เทวรูปและพระพุทธรูปของพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมอินเดียน่าจะได้แพร่หลายเข้ามาสู่เมืองพัทลุงตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 13 และเมืองพัทลุงก็น่าจะเป็นชุมชนที่มีความเจริญมั่นคงแล้ว จากการศึกษาเอกสารเข้าใจว่า เมืองพัทลุงตั้งขึ้นครั้งแรกบนพื้นที่ฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา ที่วัดเขียนบางแก้ว

วัดสทัง วัดสทิงพระ ทั้ง 3 อารามรวมเป็นคณะสามป่าแก้ว ขึ้นกับเมืองสทิงพระ แต่ไม่ได้ระบุศักราชที่สร้างเมืองและสร้างพระไว้ เพียงแต่สันนิษฐานว่าอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 18 และแพร่หลายพระพุทธรูปศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ไปยังอาณาจักรสุโขทัยและเมืองอื่น ๆ โดยผ่านเมือง นครศรีธรรมราช

พัทลุงสมัยอยุธยาในช่วงเวลา 417 ปี ที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีอยู่นั้นได้มีเหตุการณ์เกิดขึ้นในหัวเมืองพัทลุงหลายอย่างที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การก่อสร้างพระศรีรัตนมหาธาตุบนเขาพะโคหรือเขาพระพุทธรูปบรรพต ในสมัยออกเมืองราชแสนเป็นเจ้าเมืองพัทลุง โดยนำอิฐปูนบรรจุเรือสำเภามาจากกรุงศรีอยุธยาต่อมาในสมัยพระสุรราชาเป็นเจ้าเมือง ได้มีมนต์พระมหาเถรอาญาพนกก่อสร้างพระมหาธาตุสูง 1 เส้น 1 วา สร้างพระวิหาร พระธรรมศาลา และพระพุทธรูป พระโมคคัลลาน พระสารีบุตร ไว้กลางเมืองพัทลุงที่พะโค สมัยออกหลวงเขาราชเดช ออกเมืองภักดีเทพ และออกเมืองคำเป็นเจ้าเมือง ได้มีพวกโจรสลัดอาแจอารูจากปลายแหลมมลายู ยกกำลังปล้นเมืองพัทลุงที่พะโค และเสียเมืองแก่โจรสลัดกวาดต้อนราษฎรไปเป็นเชลยจำนวนมากและระหว่างปี พ.ศ. 2141 - 2144 พวกอุซงฆตนะจากปลายแหลมมลายูยกเข้าตีเมืองพัทลุงบุกเข้าไปถึงตำบลภูหาสวรรค์ ทำลายวัดวาอารามและกวาดต้อนราษฎรไปเป็นเชลยเป็นจำนวนมาก ทำให้เมืองพัทลุงเสื่อมโทรมลงมาก เมืองพัทลุงได้มีการฟื้นฟูบูรณะสิ่งปรักหักพังและรวมราษฎรตลอดจนบูรณะวัดวาอารามอีกครั้งหนึ่ง ในสมัยก่อนขุนเทพดำรงเป็นเจ้าเมือง ต่อมาเมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ พ.ศ. 2199 ได้ปราบกบฏพระไทรภูวนาทิตยวงศ์ พระยาพัทลุง และศรีภูริปรีชา โดยประหารชีวิตทั้ง 3 คน และส่งคนจากเมืองหลวงคือ พระยาวิชิตณรงค์ ขุนหลวงศรีสาคร ออกญาจักรีออกหลวงเพชรคำแหง ออกหลวงราชราชสงคราม ออกญาแก้วเคารพพิไชยเขต ตามลำดับ จนถึงสมัยพระยาราชบังสัน (ตะตา) เป็นเจ้าเมือง พ.ศ. 2291 - 2306 ซึ่งท่านเจ้าเมืองผู้นี้ขึ้นเป็นเจ้าเมืองต่อมารวราชการอยู่ได้ 5 ปี (2306 - 2310) ก็ถึงแก่กรรมที่กรุงศรีอยุธยา เนื่องจากหัวเมืองต่าง ๆ ถูกเกณฑ์ไปช่วยราชการสงครามกับพม่าและเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าในปี พ.ศ. 2310

พัทลุงสมัยกรุงธนบุรี เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว พวกขุนนางและเชื้อพระวงศ์ต่างก็ตั้งตัวเป็นอิสระ ทางหัวเมืองปักษ์ใต้ พระปลัด (หนู) ผู้รักษาการเมืองนครศรีธรรมราชตั้งตัวเป็นอิสระเรียกว่า “ชุมชนเจ้านคร” ได้ปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ทั้งหมด เจ้านคร (หนู) ได้ส่งหลานชายคือพระยาท่าเสม็ดไปปกครองเมืองพัทลุง และย้ายเมืองพัทลุงไปตั้งที่ตำบลท่าเสม็ด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นเจ้าเมืองอยู่ได้ 2 ปี ก็ถึงแก่กรรม ต่อมาเจ้านคร (หนู) ได้ส่งพระยาพิมลจันทร์ (สามิท้าวเทพกระษัตรี) ไปเป็นเจ้าเมืองพัทลุง และย้ายเมืองพัทลุงไปท่าเสม็ดไปตั้งที่บ้านควนมะพร้าว (ตำบลพญาขัน) พ.ศ. 2312 และถูกสมเด็จพระ

เจ้าตากสินยกทัพหลวงมาตีเมืองนครศรีธรรมราช เจ้านคร (หนู) พระยาพิมายจันทร์ หลวงสงขลา (วิเถียน) ผู้ไม่ได้จึงพากันหนีไปเมืองปัตตานีและถูกจับตัวส่งกลับให้พระเจ้าตากสินสำเร็จโทษ ต่อจากนั้นโปรดเกล้าฯ ให้นายจันทรมหาเล็กเป็นเจ้าเมืองพัทลุง (พ.ศ. 2312 - 2315) และย้ายเมืองพัทลุงไปตั้งที่บ้านม่วง (ตำบลพายชัน อำเภอเมืองพัทลุง) ชาวบ้านเรียกว่า “พระยาบ้านม่วง” แต่ถูกถอดจากราชการโดยไม่ทราบสาเหตุ และได้โปรดเกล้าฯ ให้นายขุนบุตรพระยาราชบังสัน (ตะดา) เป็นพระยาแก้วเคราพิไชยเขตขุนว่าราชการเมืองพัทลุง คนทั่วไปนิยมเรียกว่า “พระยาพัทลุงขุนคางเหล็ก” ในสมัยนี้ได้ย้ายเมืองพัทลุงไปตั้งที่โคกลุง ตำบลลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง

พัทลุงสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ปราบดาภิเษกขึ้นสวราชสมบัติ พ.ศ. 2325 โปรดเกล้าฯ ให้พระยาแก้วเคราพิไชยเขต (ขุน) เป็นเจ้าเมืองต่อไป และให้ยกเมืองพัทลุงขึ้นเป็นเมืองท่า ในช่วงปี พ.ศ. 2325 - 2382 มีเหตุการณ์พม่ายกทัพตีหัวเมืองปักษ์ใต้และเกิดกบฏหลายครั้งจนทำให้มีการเปลี่ยนแปลงเจ้าเมือง จนถึง พ.ศ. 2432 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เสด็จประพาสเมืองพัทลุง พระยาอภัยบริรักษ์ (เนตร) ได้สร้างพลับพลาที่ประทับแรมไว้ริมทะเลสาบตำบลลำปำ และ พ.ศ. 2437 รัชกาลที่ 5 ให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองหัวเมืองเป็นระบบมณฑลเทศาภิบาล จนกระทั่ง พ.ศ. 2437 ได้ประกาศตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช ซึ่งประกอบด้วยเมืองนครศรีธรรมราช เมืองสงขลา และเมืองพัทลุง มีเจ้าเมืองพระยาสมรราช (ปิ่น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลคนแรก ตั้งศาลว่าการที่เมืองสงขลาและโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ว่าราชการเมืองและกรรมการเมืองมีเงินเดือนตามหน้าที่ทุกคน พ.ศ. 2444 โปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุนทรานุรักษ์ (เลื่อง ภูมिरัตน์) ออกมาเป็นข้าหลวงประจำเมืองพัทลุง การครองเมืองพัทลุงมีผู้ว่าราชการเมืองผลัดเปลี่ยนกันหลายคน จนถึง พ.ศ. 2466 สมัยพระยาภานุรักษ์สุนทร (สา สุวรรณานนท์) เป็นผู้ว่าราชการเมืองพัทลุง ได้มีพระบรมราชานุญาตโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายตัวเมืองจังหวัดพัทลุงจากตำบลลำปำไปตั้งใหม่ที่บ้านวังเนียง ตำบลคูหาสวรรค์ อำเภอเมืองพัทลุง และได้ทำพิธีเปิดที่ทำการศาลากลางจังหวัดหลังใหม่ เมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2468 และพัฒนามาเป็นเมืองท่าสำคัญของการค้าเมืองหนึ่งด้วยในบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา

พัฒนาการของชุมชนฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา นับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ปรากฏหลักฐานต่าง ๆ และพัฒนามาเป็นชุมชนที่เจริญรุ่งเรืองและเสื่อมลงตามกาลเวลาของการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมืองในแต่ละยุคในแต่ละสมัยไม่ทำให้เมืองพัทลุงเสื่อมสลายลงกลับทำให้เมืองพัทลุงมีฐานอำนาจการผลิตสินค้าสำคัญหลายอย่าง เช่น ข้าว เครื่องเทศ ของป่า เป็นต้น และเป็นเมืองท่าแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชุมชนเมืองต่าง ๆ บริเวณลุ่มทะเลสาบมาแต่

อดีตถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการค้าทางเรือในบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาที่อาศัยปัจจัยทางด้านเส้นทางคมนาคมทางรถไฟเป็นตัวเชื่อมกับการค้าทางเรือบริเวณนี้ด้วย

สภาพสังคมและวัฒนธรรม จังหวัดพัทลุงมีประชากรทั้งสิ้น 502,709 คน (พ.ศ. 2541) ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แยกเป็นพื้นที่ทำนา 676,150 ไร่ ปลูกยางพารา 658,611 ไร่ ปลูกพืชอื่นๆ 81,370 ไร่ นาถั่ว 1,518 ไร่ ด้านวัฒนธรรมประชาชนในจังหวัดพัทลุงนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 89.30 นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 10.64 และศาสนาคริสต์ร้อยละ 0.06 ขนบธรรมเนียมดั้งเดิมเกี่ยวกับศาสนา ได้แก่ การบวช งานศพ ประเพณีชักพระ ประเพณีวันสารท เป็นต้น การละเล่นพื้นเมือง เช่น หนังตะลุง มโนราห์ เพลงบอก ลิเกป่า เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวช่วยให้ผู้วิจัยได้เข้าใจเกี่ยวกับการผลิตปัจจัยที่ผลิต ผลกระทบจากการผลิต ตลอดจนสภาพภูมิประเทศประวัติความเป็นมาและวิถีชีวิตของผู้คนซึ่งใช้เป็นแนวทางการเขียนเค้าโครงวิจัยเรื่องศึกษาการผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 - 2504)

บทที่ 3

การผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง

ตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช

จนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 - 2503)

เทือกเขาบรรทัดเป็นเทือกเขาที่ทอดยาวในแนวเหนือใต้ ต่อมาจากเทือกเขานครศรีธรรมราชไปจนจดเทือกเขาสันกาลาคีรี เป็นเทือกเขาที่กั้นพรมแดนระหว่างจังหวัดพัทลุงกับจังหวัดตรัง จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล เขตพื้นที่ของจังหวัดพัทลุงที่อยู่ติดเชิงเขาบรรทัดในปัจจุบัน ได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ คืออำเภอป่าพะยอม อำเภอศรีบรรพต อำเภอกงหรา อำเภอตะโหมด อำเภอป่าบอน และกิ่งอำเภอศรีนครินทร์

ลักษณะของพื้นที่โดยทั่วไปของบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง เป็นภูเขาและที่ป่าสูงสลับซับซ้อนแล้วค่อยลาดต่ำลงมาทางทิศตะวันออกจนจดทะเลสาบสงขลา พื้นที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่จะมีสภาพดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ซึ่งมีลักษณะดินร่วนปนทราย ดินภูเขา ดินลูกรัง บางพื้นที่จะมีการพังทลายของดินได้ง่ายเมื่อมีการทำลายป่า มีพันธุ์ไม้และสัตว์ป่ามากมายและยังเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารหลายสาย เช่น คลองปากประ คลองท่าสำเภา คลองลำปำ คลองหารเทา คลองท่ามะเดื่อ เป็นต้น น้ำจากลำคลองต่างๆ เหล่านี้จะไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลาทางด้านทิศตะวันออกของจังหวัดพัทลุง

การผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชจนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 - 2503) จะมีลักษณะการผลิตที่มีความเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อยังชีพในช่วงแรก เนื่องจากชาวบ้านมีความผูกพันอยู่กับป่าเขา มีวิธีการหาเลี้ยงชีพโดยการเก็บของป่าและการล่าสัตว์ ต่อมาประมาณช่วงปี พ.ศ. 2480 ชาวบ้านในชุมชนมีจำนวนมากขึ้น จึงทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ลดน้อยลง ชาวบ้านจึงค่อยเปลี่ยนแปลง พัฒนาการผลิตมาเป็นรูปแบบการเกษตรเบื้องต้น โดยมีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคในครัวเรือนและเพื่อการค้าเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ การเปลี่ยนแปลงวิธีการทำมาหากินของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงในอดีต ถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้จากธรรมชาติและถ่ายทอดสู่ลูกหลานสืบต่อกันมาจนกลายเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนบริเวณนี้

การศึกษาการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงตั้งแต่การจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชจนถึงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2439 – 2503) จึงเป็นการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกี่ยวกับวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงก่อนการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นแผนพัฒนาที่รัฐบาลมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้เป็นเกษตรแผนใหม่ในปัจจุบัน โดยจะเน้นการผลิตเพื่อเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น การปลูกพืชเชิงเดี่ยว การเลี้ยงสัตว์เพื่อขาย เป็นต้น ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้จำแนกประเด็นไว้ 3 ประเด็น คือ ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต วิธีการผลิต และผลกระทบจากการผลิต ผลของการศึกษาปรากฏดังรายละเอียดต่อไปนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต

การผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัด เป็นกระบวนการแสวงหาอาหารและสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยใช้พลังงานและความสามารถของมนุษย์ ซึ่งต้องใช้สติปัญญามาสร้างกรรมวิธีเพื่อแสวงหาอาหารและสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต การผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ต้องอาศัยปัจจัยที่เป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานเพื่อให้สามารถเกิดการผลิต ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานในการผลิต และปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการผลิต ซึ่งผลจากการศึกษาปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานในการผลิต

เป็นปัจจัยที่มีความจำเป็นในการผลิต คือ ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ดิน หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ได้แก่ ที่ดิน น้ำ พืช สัตว์ และแร่ธาตุ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการผลิต โดยผู้คนได้เข้าไปจับจองถือกรรมสิทธิ์เพื่อใช้ทำกิจกรรมในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ รวมทั้งสร้างที่อยู่อาศัย และได้แบ่งปันให้ลูกหลานสืบทอดกันมา ปัจจัยที่ดินสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ทรัพยากรดิน และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ

1.1.1 ทรัพยากรดิน จัดเป็นทรัพยากรประเภทอสังหาริมทรัพย์ ดังที่นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ที่ดินเป็นทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้ แบ่งสันปันส่วนได้ เอกชนเป็นเจ้าของได้ ซื้อ-ขายได้ หรือยกให้กันได้ และทำลายได้

¹ นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาเศรษฐกิจ. 2526. หน้า 53.

ที่ดินมีความสำคัญทั้งในด้านต่าง ๆ คือ ด้านลักษณะและคุณภาพของดิน ด้านปริมาณของที่ดิน และด้านกรรมสิทธิ์ การถือครองที่ดิน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1.1.1 ด้านลักษณะและคุณภาพของดิน ลักษณะของพื้นที่เชิงบริเวณ เขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีลักษณะเป็นที่สูงแล้วค่อยลาดต่ำลงมาทางทิศตะวันออกสู่ทะเลสาบลงขลา ดังที่ สมเสริม ชูรักษ์¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า เทือกเขาบรรทัดตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางระหว่างอ่าวไทยกับทะเลอันดามัน แบ่งเขตจังหวัดพัทลุงกับจังหวัดตรัง มีเทือกเขาสลับซับซ้อน เช่น เขาแก้ว เขาคราม เขาหลัก เป็นต้น ยอดเขาที่สูงที่สุดคือยอดเขาร้อน สูงประมาณ 1,322 เมตร และมียอดเขาที่สำคัญ คือ เขากะช่อง หรือเขาค่านช่อง ที่เป็นเส้นทางระหว่างจังหวัดพัทลุงกับจังหวัดตรัง ในปี พ.ศ. 2446 พระยาอภัยบริรักษ์ (เนตร) และพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ได้ร่วมกันตัดถนนซึ่งมีความคดเคี้ยวมาก จึงให้ชื่อว่า “ถนนพับผ้า” และเรียกเขาค่านช่องว่า “เขาพับผ้า” จนถึงปัจจุบัน

ลักษณะทางธรณีวิทยาเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ดังที่ ไพโรจน์ ชูภักดี² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ลักษณะทางธรณีวิทยาประกอบด้วยหินที่มีอายุตั้งแต่ยุคออร์โดวิเชียน หรือประมาณ 450 ล้านปีมาแล้ว จนถึงยุคไทรแอสสิก-จูแรสสิก หรือประมาณ 150–220 ล้านปี หินยุคออร์โดวิเชียนเป็นหินที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในเขตเทือกเขาบรรทัด มีลักษณะเป็นกลุ่มเทือกเขาหินปูนที่กระจายอยู่ทั่วไป และมีเทือกเขาขนาดเล็ก-ใหญ่ ที่อยู่เป็นกลุ่มและโดดๆ มีหน้าผาสูงชัน และมียอดเขาตะปุ่มตะป่ำมากมาย หินปูนที่เกิดในยุคออร์โดวิเชียนนี้จัดอยู่ในกลุ่มหินปูนทุ่งสง ซึ่งประกอบด้วยหินปูนเนื้อดิน และหินปูน มีสีเทาอมน้ำตาล สีเทา สีเทาเข้ม โดยที่ชั้นหินแสดงลักษณะเป็นชั้นที่หนาแน่นมาก จนถึงลักษณะชั้นบางพบหินปูนโคโลไมต์แทรกสลับอยู่ในชั้นหินปูนในบางบริเวณ หินตะกอนที่เกิดการสะสมตัวในลำดับถัดมา คือ หินที่เกิดในช่วงอายุไซลูเรียน-ดีโวเนียน-คาร์บอนิเฟอรัส คือ มีอายุโดยประมาณ 280 - 430 ล้านปี ซึ่งหินในช่วงอายุนี้นับว่ากระจายอยู่บริเวณขอบด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกวางตัวเป็นแนวยาวเหนือ-ใต้ หินชุดนี้ประกอบด้วย หินดินดานเนื้อปนทราย หินโคลนเนื้อปนซิลิกาและหินทราย มีสีน้ำตาลแกมเหลือง น้ำตาลแกมเขียว น้ำตาลแกมเทา สีเทาแกมเหลืองถึงเทาเข้ม มีซากดึกดำบรรพ์ตระกูล tentaculites stylipinas trilobites bryozoa และ brachiopod ให้เห็นอยู่ในบางบริเวณ หินชุดนี้วางตัวอยู่บนหินปูนยุคออร์โดวิเชียนโดยจัดอยู่ในกลุ่มหินตะกอนหยาบ หินทั้งสองชุดดังกล่าวถูกแรงกระทำครั้งใหญ่ในช่วงอายุไทรแอสสิก จูแรสสิก

¹ สมเสริม ชูรักษ์. ท้องถิ่นของเรา 1 (จังหวัดพัทลุง). 2539. หน้า 23–25.

² ไพโรจน์ ชูภักดี. อุทยานแห่งชาติเขาปู่เขายอด. 2539. หน้า 3–5.

โดยการคันตัวแทรกขึ้นมาของหินแกรนิต มีผลให้หินทั้งสองชุดดังกล่าวเกิดการโก่งตัวและมีการแปรสภาพบางส่วน เกิดเป็นกลุ่มเทือกเขาสูงที่วางตัวเป็นแนวยาวเหนือ-ใต้ ที่มีหินแกรนิตอยู่ในบริเวณส่วนกลางของเทือกเขา โดยที่พบว่าการวางตัวของเทือกเขานี้ต่อเนื่องมาจากเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี-นครศรีธรรมราช-พัทลุง-ตรัง-สตูล หินแกรนิตที่พบได้แก่ หินใบโอไทด์แกรนิต หินทั้งสามชุดดังกล่าวถูกแรงกระทำรุนแรงอีกครั้ง ช่วงประมาณยุคครีเทเชียส ประมาณ 70-140 ล้านปี ทำให้เกิดการเคลื่อนตัวและมีการแตกหักมาก โดยที่มีแนวการเคลื่อนตัวหลักอยู่ในแนวประมาณตะวันออกเฉียงเหนือ-ตะวันตกเฉียงใต้ และมีแนวย่อยอยู่ในแนวประมาณตะวันออกเฉียงใต้-ตะวันตกเฉียงเหนือ

ในเขตบริเวณเชิงเขาบรรทัดนอกจากประกอบด้วยหินแล้วยังประกอบด้วยดินตะกอนที่ยังไม่แข็งตัว ที่เกิดจากการผุพังสลายตัวของหิน และถูกพัดมาสะสมตัวกันในบริเวณที่ต่ำกว่าเป็นชั้นหนาขึ้น ได้แก่ บริเวณหุบเขา ไหล่เขา เชิงเขา ตะกอนเหล่านี้ประกอบด้วย กรวด ทราย ทรายแป้ง ลูกกรัง เป็นต้น บริเวณที่ราบเชิงเขารอบๆ ด้านทิศตะวันตกบริเวณเขตอำเภอป่าพะยอม อำเภอศรีบรรพต และกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง จนถึงเขตอำเภอย้ายยอด อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง เป็นบริเวณที่มีแร่ดีบุกที่สำคัญ ซึ่งเคยมีเหมืองที่เปิดดำเนินการมาแล้วไม่น้อยกว่า 18 เหมือง แต่ปัจจุบันนี้ได้หยุดดำเนินการเกือบหมดแล้ว ซึ่งแร่ดีบุกในบริเวณนี้มีต้นกำเนิดมาจากหินแกรนิตที่ดันตัวขึ้นมาสัมผัสกับหินท้องที่ ได้แก่ หินปูน ยุคออร์โดวิเซียนและหินยุคไซลูเรียน-ดีโวเนียน-คาร์บอนิเฟอรัส นอกจากนี้ในบริเวณเทือกเขาหินปูนยุคโดวิเซียนในบริเวณเขตอำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เป็นบริเวณที่มีแหล่งแร่ตะกั่วที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้

เขตที่ราบสูงระนาบอยู่ถัดจากเขตภูเขาสูงมาทางทิศตะวันออกมีพื้นที่สูงๆ ต่ำๆ ดังที่ รุ่ง เขียวคำ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า พื้นที่สูงเรียกว่า “ควน” เช่น ควนตะแบก ควนดิน ควนไผ่หอด ควนดินสอ เป็นต้น พื้นที่เหล่านี้นิยมปลูกพืชสวนและผลไม้ เขตที่ราบลุ่มดินตะกอน เป็นเขตที่อยู่ติดกับลำคลอง หนอง บึง เนิน ควน หรือดอน และเขาหินปูน พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ทำนาและปลูกผัก เขตบริเวณนี้ประกอบด้วยดินตะกอนและดินทราย

1.1.1.2 ด้านปริมาณของที่ดิน พื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในช่วงปี พ.ศ. 2439-2500 ยังมีลักษณะเป็นป่าดงดิบ มีชาวบ้านเข้าไปตั้งบ้านเรือนอาศัยกันอยู่น้อยมี

¹ รุ่ง เขียวคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 27 หมู่ที่ 5 ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2543

ไม่กี่ชุมชน ดังที่ ทอง จุลนิต และตัน จุลนิต¹ ได้กล่าวถึงปริมาณของที่ดินในบริเวณเชิงเขาบรรทัด สรุปได้ว่า ตลอดเชิงเขาบรรทัดในสมัยนั้นมีลักษณะเป็นป่ามีพื้นที่ว่างมากมาย มีชาวบ้านที่อาศัยอยู่เป็นชุมชนที่มีอายุเก่าแก่ไม่เกิน 10 ชุมชน แต่ละชุมชนมีบ้านเรือนอยู่ไม่กี่ครัวเรือน เช่น ชุมชนป่าพะยอม ชุมชนบ้านตะแพน ชุมชนเขาปู่เขาย่า ชุมชนกงหรา ชุมชนชะรัด ชุมชนตะโหนด ชุมชนเหมืองตะกั่ว เป็นต้น สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นป่าที่สมบูรณ์ ชาวบ้านที่เข้าไปอยู่อาศัยสามารถจับจองพื้นที่สำหรับสร้างบ้านเรือนได้เอง และสามารถหาพื้นที่สำหรับปลูกพืชได้อย่างอิสระ เมื่อพบพื้นที่บริเวณใดที่เหมาะสมก็จะจับจองกันด้วยวาจาแล้วโค่นถางป่าเพื่อทำไร่ เมื่อเก็บเกี่ยวพืชผลผลิตเสร็จแล้วหากพื้นที่ไม่เหมาะสมก็จะละทิ้งไปหาที่ใหม่ ปล่อยให้พื้นที่เดิมเป็นพื้นที่รกร้างแล้วจึงค่อยกลับมาถางถางและปลูกพืชใหม่ หรือบางครั้งก็ไม่กลับไปทำอีกเลย หย้า ชูจางวาง² ได้กล่าวถึงพื้นที่บริเวณบ้านเหมืองตะกั่ว อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง สรุปได้ว่า ชาวบ้านในบริเวณบ้านเหมืองตะกั่ว ส่วนใหญ่จะอพยพมาจากบ้านตะโหนด และเป็นชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามทั้งสิ้น เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2440 ชาวบ้านเหล่านี้ได้เข้าไปจับจองพื้นที่ทำกิน โดยผู้ใดจะจับจองบริเวณใดก็ได้ เพราะพื้นที่ยังเป็นที่ว่างเปล่า ชาวบ้านจะเข้าไปถางป่าเพื่อทำไร่ จะใช้อุปกรณ์เครื่องมือ ได้แก่ ขวาน พร้า ในการถางป่า ในช่วงแรกชาวบ้านจะทำไร่เลื่อนลอย กล่าวคือ เมื่อพบพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การปลูกพืชก็จะชักชวนกันไปถางพื้นที่ทำไร่ปลูกข้าว และปลูกพืชผักต่างๆ เช่น พริก แตงกวา ฟักทอง มันเทศ ถั่วลิสง เป็นต้น ในการจับจองพื้นที่ทำไร่หากเป็นครอบครัวเล็กที่มีสมาชิก 4-5 คน จะใช้พื้นที่ประมาณ 3-4 ไร่ แต่ถ้าเป็นครอบครัวใหญ่ที่มีสมาชิก 8-10 คน ก็จะใช้พื้นที่เพิ่มขึ้นเป็น 6-8 ไร่ เพราะในการทำไร่ชาวบ้านจะใช้แรงงานคน และจะทำให้พอสำหรับการบริโภคในแต่ละปี เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วก็จะปล่อยให้พื้นที่นั้นให้ว่างเปล่าเพื่อให้ดินเพื่อให้ดินมีสภาพสมบูรณ์ แล้วไปหาพื้นที่ทำไร่ใหม่ต่อไปอีก บางคราวจะทิ้งไว้ 2-3 ปี ก็จะกลับมาทำไร่ในที่เดิมอีกครั้งหรืออาจจะทิ้งไปเลย ปล่อยให้พื้นที่ว่างใครจะเข้าไปทำก็ได้

¹ ทอง จุลนิต และตัน จุลนิต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 311/4 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขันธ์ อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2543

² หย้า ชูจางวาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 1 ตำบลเหมืองตะกั่ว อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2543

1.1.1.3 ด้านกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน ที่ดินถือเป็นอสังหาริมทรัพย์ เป็นทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ไม่ได้ การถือครองที่ดินจึงมีองค์ประกอบด้านกรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของ ครอบครอง ซึ่งพอจะแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ การถือครองและการเป็นเจ้าของที่ดิน สิทธิ ในที่ดิน และการครอบครองที่ดินโดยการรับมรดก การถือครองและการเป็นเจ้าของที่ดิน พื้นที่ บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงช่วงปี พ.ศ. 2439 การถือครองที่ดินนั้นมียุแล้ว ดังที่ ฉ้าย หมีแดง¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การถือครองที่ดินชาวบ้านจะมีหลักง่ายๆ ว่า ใครทำมาหากิน บริเวณใดก็ถือครองกรรมสิทธิ์บริเวณนั้น เพราะพื้นที่ยังว่างเปล่าอยู่มาก หรือบางพื้นที่ที่เคยมี ผู้ถือครองมาก่อนแล้วแต่โยกย้ายออกไป ชาวบ้านคนอื่นจึงเข้ามาถือครองพื้นที่ทำกินต่อไปได้ วิธีที่จะได้ทรัพย์สินมาถือครอง เช่น ใช้การแบ่งปันกัน ตกงกันฉันทัญญาคิมิตร การใช้อำนาจ เพื่อเข้าครอบครองพื้นที่ เป็นต้น การถือครองพื้นที่ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเข้าไปจับจองพื้นที่เป็น กลุ่มหรือเป็นพวก กลุ่มละ 3-5 ครัวเรือน เมื่อได้พื้นที่เหมาะสมแล้วก็จะแบ่งที่กันโดยกำหนด เขตแดนตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ลำห้วย ลำคลอง ภูเขา เป็นต้น การกำหนดพื้นที่ เมื่อได้พื้นที่แล้วก็จะสร้างที่พักอาศัยให้อยู่ใกล้ๆ กันเป็นกลุ่ม เพราะในอดีตต้องมีการพึ่งพา อาศัยกัน เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศและสิ่งแวดล้อมยังเป็นป่ามีความยากลำบากและมีอันตราย มาก เรื่องอาหารการกินก็ต้องพึ่งพาอาศัยกันใครมีอะไรหรือหาอะไรมาได้ก็จะมีการแบ่งปันกัน ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2497 ทางราชการได้รับรองสิทธิการครอบครองที่ดินในบางพื้นที่โดย อาศัยกฎหมายที่ดิน ครอบครองใดมีที่อยู่อาศัยและทำการผลิตอยู่บริเวณใดก็ให้เป็นเจ้าของพื้นที่ บริเวณนั้น ดังที่ เจิม นวลเปียน² ได้กล่าวถึงสิทธิในการครอบครองที่ดินของชุมชนบ้าน ในตระ สรุปได้ว่า ชาวบ้านที่เข้าไปอยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นคนจากพัทลุง และตรัง เพราะบ้าน ในตระเป็นพื้นที่ที่ติดต่อกับ 3 จังหวัด คือ พัทลุง ตรัง และสตูล เป็นเส้นทางผ่านที่ใช้ เดินทางติดต่อกัน โดยชาวบ้านจะเดินทางผ่านบ้านโล๊ะจิ้งกระขึ้นภูเขาแล้วผ่านบ้านในตระไป ออกที่อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เหตุที่ชาวบ้านเข้าไปจับจองพื้นที่ เพราะบ้านในตระมี สภาพดินที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การปลูกพืชชนิดต่างๆ ได้ดี โดยไม่ต้องมีการบำรุงรักษา มากนัก ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบกว้างมีเนื้อที่หลายพันไร่ อยู่ระหว่างหุบเขา

∴

¹ ฉ้าย หมีแดง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 148 หมู่ที่ 7 ตำบลเขาปู่ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2543

² เจิม นวลเปียน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 142 หมู่ที่ 7 ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

และเป็นพื้นที่ว่างเปล่ายังไม่มีเจ้าของ ชาวบ้านจึงเข้าไปจับจองทำกิน และแจ้งการทำประโยชน์
ประโยชน์ ปัจจุบันพื้นที่ที่ได้รับสิทธิในการทำกินมีประมาณ 5,000 ไร่เศษ และมีชาวบ้าน
เข้าไปตั้งบ้านเรือน ประมาณ 80 ครัวเรือน มีจำนวนพื้นที่ชาวบ้านเข้าไปจับจองประมาณ
270 แปลง

สิทธิในที่ดิน หมายถึง สิทธิการเป็นเจ้าของที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์ ดังที่ นวล
พงษ์สุด และเพิ่ม เกลี้ยงสงค์¹ ได้กล่าวถึงการถือสิทธิในที่ดินของชาวบ้านบริเวณเชิงเขา
บรรทัด สรุปได้ว่า การแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินของชาวบ้านอาจแสดงด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น
รั้วบ้าน เครื่องหมาย เอกสารสิทธิ์ตามกฎหมาย เป็นต้น ส่วนการการครอบครองที่ดิน
บางครั้งอาจเป็นเพียงการเช่า การรับจ้างอง หรือครอบครองพื้นที่แทนญาติพี่น้องที่ย้ายไปอยู่
ที่อื่น เป็นต้น การมีกรรมสิทธิ์หรือการเป็นเจ้าของทรัพย์สินส่วนบุคคลมีมากขึ้นตามลำดับเมื่อ
มีชาวบ้านเข้าไปอยู่อาศัยมากขึ้นและได้มีการรับรองกรรมสิทธิ์ การจัดแบ่งเขตการปกครองของ
ทางราชการ การปรับปรุงการปลูกพืช โดยเฉพาะการทำสวนยางพารา การทำสวนผลไม้
การทำนาในพื้นที่ลุ่ม ตลอดจนการทำไร่ตามที่ลาดบริเวณเชิงเขา เป็นต้น ผู้คนได้เข้าไปจับจอง
กว้านซื้อที่ดินขอสิทธิในการครอบครอง นอกจากนี้ เฟิง เศรษฐสุข และเริ่ม ชูแก้ว²
ได้กล่าวถึงการถือสิทธิในที่ดิน สรุปได้ว่า ในสมัยก่อนสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลมีน้อย
การเป็นเจ้าของที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ งานช่วยกันทำมาหากิน การถือครองหรือเป็นเจ้าของที่ดิน
จึงมีการร่วมกันทำเป็นกลุ่ม โดยเฉพาะครอบครัวเครือญาติ เดิมทีเดียวผู้คนมักจะอยู่รวมกันเป็น
กลุ่ม มีกิจกรรมและการทำมาหากินร่วมกัน ทรัพย์สินบางส่วน เช่น ที่ดิน อาคาร เครื่องใช้
บางอย่าง เป็นต้น ก็จะเป็นกรรมสิทธิ์ร่วมกันในกลุ่ม ซึ่งจะสร้างเงื่อนไขในการกินการใช้
ทรัพย์สินนั้น ๆ ได้ตามที่กลุ่มหรือเครือญาติกำหนดไว้ นอกจากนี้รัฐยังมีสิทธิยึดคืนเอามาใช้
ประโยชน์เพื่อส่วนรวมหรือเป็นของรัฐได้หากมีความจำเป็น เพราะยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการ
ถือครอง กรรมสิทธิ์ได้ก็ต่อเมื่อสังคมรับรู้ ส่วนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ดินในอดีตได้แบ่งกัน
เองโดยถือหลักเขตจากพรมแดนตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา ดันไม้ ลำคลอง ลำห้วย เป็นต้น

¹ นวล พงษ์สุด และเพิ่ม เกลี้ยงสงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้
สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 4 ตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 22
เมษายน พ.ศ. 2543

² เฟิง เศรษฐสุข และเริ่ม ชูแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดกงหรานอก อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2544

สว่าง เพชรเรืองสุด¹ ได้กล่าวถึงสิทธิในการครอบครองที่ดินของชุมชนบ้านท่าเหียง สรุปได้ว่าการจับจองที่ดินเพื่อทำกินนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านในท้องถิ่น มาจากถิ่นอื่นมีจำนวนน้อยมาก เพราะพื้นที่ในตำบลเขาปู่มีจำนวนน้อยด้วย ส่วนใหญ่เป็นป่าเขา และเมื่อ พ.ศ. 2475 ทางราชการประกาศให้จัดพื้นที่ราบให้เป็นพื้นที่สาธารณะ ต่อมามีการเก็บภาษีพื้นที่ทำกินเรียกว่า “ค่ารังวัด” โดยมีเจ้าหน้าที่และผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้วัดและประเมินพื้นที่เหล่านั้น ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2490 พื้นที่ยังรกร้างว่างเปล่า มีการทำไร่เลื่อนลอย แต่หลังจากนั้นเมื่อพื้นที่มีกรรมสิทธิ์ชาวบ้านจึงมีการแบ่งแยกพื้นที่ทำกินกันอย่างชัดเจนมากขึ้น แล้ว ทองรักษ์² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การจับจองพื้นที่ทำกินบริเวณบ้านตะโหมด ชาวบ้านจะจับจองเป็นเจ้าของพื้นที่และได้ทำกินในบริเวณนั้นไม่มีการทำไร่เลื่อนลอย ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2460 ชาวบ้านจะมีการตกลงกันเอง ในการแบ่งแยกพื้นที่เพื่อทำกินแต่ในสมัยนั้นยังไม่มีกรรมสิทธิ์ในการถือครอง ชาวบ้านจะใช้วิธีบอกกล่าวกันด้วยวาจา ชาวบ้านยังไม่ต้องเสียภาษีพื้นที่ ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2464 รัฐได้เริ่มเก็บเงินเฉพาะผู้ชายคนละ 4 บาท เรียกว่า เงินรัชชูปการ ประมาณในปี พ.ศ. 2478 ได้มีการเปลี่ยนมาเป็นการเสียภาษีบำรุงท้องที่แทน ประมาณในช่วงปี พ.ศ. 2497 ได้มีการให้ชาวบ้านบางส่วนแจ้งสิทธิการถือครองที่ดิน โดยได้รับหนังสือรับรองสิทธิการครอบครองที่ดินหรือ สด. 1 และได้ออกเอกสารสิทธิเป็น นส. 3 ในการครอบครองที่ดิน

การครอบครองที่ดินโดยการรับมรดก ชาวบ้านชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีการมอกรรมสิทธิ์ที่ดินของคนให้แก่ทายาทโดยในระยะแรกๆ นั้นเป็นเพียงการบอกกล่าวให้ด้วยวาจา หรือบอกส่งฝากไว้กับผู้ที่เชื่อถือได้ ให้ญาติช่วยจัดการมอที่ดินแก่ทายาท หรือหากมีปัญหา ก็อาจให้ผู้นำในหมู่บ้านช่วยตัดสินให้

¹ สว่าง เพชรเรืองสุด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 6 ตำบลเขาปู่ อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2543

² แล้ว ทองรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 4 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2543

วิธีการถือครองพื้นที่เชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงในสมัยการจัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช ดังที่ พุ่ม ชูหว่าง และสัง ราชเล็ก¹ กล่าวไว้สรุปได้ว่า พื้นที่ยังรกร้างว่างเปล่า ไม่มีเจ้าของ จึงสามารถจับจองพื้นที่ทำมาหากินได้ตามต้องการ เมื่อพบพื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกพืชก็มีการจับจองโดยวิธีการปักไม้ คือ การนำเอาไม้ผ่าปลาย แล้วเอาหญ้าหรือใบไม้มาหนีบไว้นำไปปักไว้เป็นการบอกกล่าวให้ผู้ที่ไปพบเห็นทราบว่า พื้นที่บริเวณนั้นมีผู้จับจองเป็นเจ้าของแล้ว ส่วนเขตพื้นที่ที่ใช้ต้นไม้หรือไม้เนื้อแข็งปักไว้เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงอาณาเขต ส่วนคนอื่นๆ ก็จะจับจองที่ดินถัดๆ กันไปโดยไม่ให้เข้ากับเขตพื้นที่ที่มีผู้จับจองไว้แล้ว ในบางพื้นที่ที่มีที่ดินว่างเปล่ามาก ก็จะมีผู้คนอพยพบ้านเรือนเข้าไปอาศัยอยู่ใกล้ๆ กันแล้วจับจองพื้นที่ทำกินในบริเวณที่ถัดไปโดยไม่ไกลจากที่พักอาศัยมากนัก แล้วชักชวนเครือญาติหรือคนอื่นๆ ที่มีความสนิทสนมกัน ให้ไปสร้างบ้านเรือน โดยการแบ่งที่ดินที่จับจองไว้ให้ผู้ที่ไปอยู่ด้วยเพื่อจะได้เป็นเพื่อนบ้าน ต่อมาการจับจองและครอบครองที่ดินต้องมีการแจ้งการทำประโยชน์เพื่อขอสิทธิในการเป็นเจ้าของครอบครองพื้นที่และต้องเสียค่าภาษี ดังที่ แจ้ง พงษ์สุด และฉิ่ง คงเกลี้ยง² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การเสียภาษีหรือค่าผลประโยชน์ในพื้นที่ให้แก่รัฐทุกๆ ปี ทำให้มีสิทธิในพื้นที่นั้นๆ และสามารถแบ่งแยกให้เป็นมรดกแก่ลูกหลานได้ หรือขายพื้นที่นั้นให้กับผู้อื่นได้ การเก็บภาษีในระยะแรกเก็บไร่ละ 20 สตางค์ หากไม่เสียภาษีในปีใดปีหนึ่งก็จะถูกปรับ ชาวบ้านเรียกว่า “ถูกเกาะ” ซึ่งผู้ครอบครองที่ดินแต่ละครอบครัวจะแจ้งพื้นที่ที่ครอบครองไว้จำนวนน้อย ส่วนที่ไปลงป่าทำไร่ที่ไกลบ้านก็ไม่ได้แจ้งเพื่อหลบเลี่ยงภาษี ต่อมาเมื่อชาวบ้านเข้าไปครอบครองพื้นที่ทำกินมากขึ้นค่าภาษี ก็ได้เพิ่มขึ้นตามลำดับเป็นไร่ละ 20 บาท และ 50 บาท และมีการสำรวจพื้นที่เพื่อออกกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของอย่างชัดเจน ประมาณหลังช่วงปี พ.ศ. 2500 พื้นที่ที่ชาวบ้านเข้าไปทำกินจะต้องมีเอกสารสิทธิ และต้องเสียภาษีให้กับรัฐ ต่อมาเมื่อมีกฎหมายเขตหวห้ามอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า และเขตอุทยานต่างๆ ได้เกิดขึ้นและปรากฏพื้นที่ที่ชาวบ้านเข้าไปทำกินอยู่ก่อนแล้วเกิดมีปัญหาเกี่ยวกับหน่วยอนุรักษ์ต่างๆ เหล่านั้น เช่น พื้นที่บ้านโนตะ อำเภอนะบพ จังหวัดพัทลุง เป็นต้น เมื่อพื้นที่มีสิทธิในการ

¹ พุ่ม ชูหว่าง และสัง ราชเล็ก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 18 หมู่ที่ 1 ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2544

² แจ้ง พงษ์สุด และฉิ่ง คงเกลี้ยง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 7 ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2544

ครอบครองและสามารถขายให้กับผู้อื่นได้โดยถูกต้อง จึงได้มีผู้บุกรุกป่าขอสิทธิครอบครองพื้นที่เพื่อหวังผลในการขายพื้นที่ ต่อมาได้มีการนำยางพาราและผลไม้ชนิดต่าง ๆ มาปลูกและได้รับผลผลิตดีทำให้ผู้คนเข้าไปหาพื้นที่เพื่อปลูกยางพาราและทำสวนผลไม้ พื้นที่ก็ยังมีราคาสูงขึ้น สภาพของพื้นที่โดยทั่วไปบริเวณเชิงเขาบรรทัดได้กลับกลายเป็นป่าดงดิบแบบธรรมชาติเป็นสวนยางพาราและสวนผลไม้ที่ชาวบ้านได้ปลูกขึ้น และในปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่มีเจ้าของครอบครองโดยมีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองเป็นโฉนดและนส. 3

กรณีพิพาทเกี่ยวกับที่ดิน ที่ทำให้เกิดความไม่สงบขึ้นของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัด ในจังหวัดพัทลุง ดังที่ สวน ทองศรีนุ่น¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านตกลงกันเองโดยฟังคำแนะนำของผู้นำในชุมชนนั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบมณฑล จังหวัดพัทลุง ขึ้นตรงกับมณฑลนครศรีธรรมราชจึงต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับความต้องการของรัฐบาลกลาง แต่สายใยการบริหารงานเหล่านี้ไม่ได้โยงไปสู่ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดที่ไม่มี การรวมตัวกันอย่างทั่วถึง แต่ตรงกันข้ามสายใยเหล่านี้กลับต้องเข้าไปสนองกับโครงสร้างอำนาจ และหน้าที่ในท้องถิ่นที่ไม่เป็นทางการ ดังนั้นจึงเกิดโครงสร้างประกอบด้วยขอบข่ายของความ สัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ขึ้นในท้องถิ่น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการระหว่างสามัญชนกับ มุทนายที่ตนเองอยู่ในสังกัด กรง รัตนานุกูล² ได้กล่าวถึงการเก็บภาษีพื้นที่ และการเกณฑ์ แรงงาน สรุปได้ว่า ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2470 ชาวบ้านก็ต้องอาศัยการคุ้มครองและบารมี ของผู้มีอิทธิพลเพื่อให้จ่ายภาษีบำรุงท้องที่น้อยลงหรือไม่ต้องเกณฑ์แรงงาน การให้ความคุ้มครอง ในลักษณะนี้เป็นการช่วยเหลือต่อต้านการเรียกร้องมากเกินไปจากระบบราชการ การอุปถัมภ์ อย่างไม่เป็นทางการในที่นี้โดยปกติแล้วจะมีความเกี่ยวพันไม่ทางใดทางหนึ่งกับการปกครองอย่าง เป็นทางการ เช่น เจ้าหน้าที่ที่มีตำแหน่งในการปกครองส่วนท้องถิ่น หรือบางคนอาจจะเป็น เจ้าหน้าที่ที่ไม่มีตำแหน่งในการปกครอง แต่สถานภาพของเขาในฐานะมูลนายส่วนหนึ่งที่ขึ้นอยู่กับ ความสัมพันธ์ของเขากับรัฐบาล ส่วนบุคคลผู้มีอำนาจและหน้าที่อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งรู้จักกันใน

¹ สวน ทองศรีนุ่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 50 หมู่ที่ 7 ตำบลเขาปู่ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2543

² กรง รัตนานุกูล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 4 ตำบลงหรา อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2544

ฐานะ “นักเลง” จะเกิดขึ้นจากสภาพการณ์ในท้องถิ่น ดังที่ สว่าง อินทร์ปาน¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า นักเลงหรือโจร ในจังหวัดพัทลุงเกิดขึ้นมาก เพื่อทำหน้าที่คอยตรวจสอบข้าราชการที่ละเลยหน้าที่ เช่น ชาวบ้านมีความจำเป็นที่ชาวบ้านต้องระมัดระวังไม่เพียงแต่เรื่องเงินทองและของมีค่า ไม่อย่างนั้นก็จะถูกขโมย เรียกค่าไถ่ เป็นต้น และยังมีส่วนที่คอยต่อต้านอำนาจรัฐที่เขาเปรียบไม่เป็นธรรมหรืออยู่นอกระบบอีกด้วย

1.1.2 ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ นอกจากที่ดินแล้วทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ได้แก่ น้ำ พืช สัตว์ และแร่ธาตุ ที่ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ถือว่ายังไม่เป็นกรรมสิทธิ์ ไม่มีการให้สัมปทานถือสิทธิ์ครอบครอง ชาวบ้านทุกคนมีสิทธิ์ที่จะใช้สอยร่วมกัน ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวที่มีอยู่บริเวณเชิงเขาบรรทัด สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ น้ำ ป่าไม้ สัตว์ และแร่ธาตุ

1.1.2.1 น้ำ เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ หากขาดน้ำพืชและสัตว์ก็ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ หรือถ้าหากมีน้ำมากเกินไปจนขาดความสมดุลพืชและสัตว์ก็ไม่สามารถอยู่ได้เช่นกัน แหล่งน้ำแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ น้ำฝน และแหล่งน้ำธรรมชาติ ดังที่ สมเสริม ชูรักษ์² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า น้ำฝน จากสถิติลักษณะภูมิอากาศและปริมาณน้ำฝนในจังหวัดพัทลุง จัดอยู่ในลักษณะภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อน จะเกิดความแห้งแล้งอยู่ 2 ช่วง คือ ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ – เดือนมีนาคม และอีกช่วงหนึ่งคือ ระหว่างเดือนมิถุนายน – เดือนสิงหาคม ส่วนที่ฝนตกหนักมากคือเดือนตุลาคม – เดือนธันวาคม ปริมาณฝนเฉลี่ยในรอบ 31 ปี ประมาณ 2,304.96 มิลลิเมตร แต่น้ำฝนในจังหวัดพัทลุงมีความแปรปรวนมาก บางปีต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมาก บางปีมีฝนตกจำนวนวันน้อยกว่าค่าเฉลี่ยแต่ปริมาณน้ำฝนมาก แสดงว่าปีใดฝนตกน้อยวัน ปริมาณฝนมากน้ำก็จะท่วมหลังจากแห้งแล้งมานาน ในระยะหลัง ๆ จังหวัดพัทลุงจะพบกับปัญหาน้ำท่วมบ่อยขึ้น ขณะเดียวกันในปีนั้น ๆ มีความแห้งแล้งเป็นระยะยาวนานด้วย เพราะปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาเพียงระยะสั้นไม่กี่วันแต่ปริมาณน้ำมาก อิทธิพลที่มีผลต่อปริมาณน้ำฝนที่ตกในแต่ละปีในจังหวัดพัทลุง คือ ฤดูกาล อุณหภูมิ และลมมรสุม

ฤดูกาล จังหวัดพัทลุงมี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน และฤดูฝน ฤดูร้อน ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนกรกฎาคม เป็นช่วงมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ปริมาณฝนจะน้อย เนื่องจาก

¹ สว่าง อินทร์ปาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 5 ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2543

² สมเสริม ชูรักษ์. ท้องถิ่นของเรา 1 (จังหวัดพัทลุง). 2539. หน้า 17 - 19.

ระยะนี้จังหวัดพัทลุงจะอยู่ในเขตอับลม ดังที่ แดง โสมสาข¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ภูเขาบรรทัดจะกั้นกำบังลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ไว้ ทำให้ฝนตกในเขตจังหวัดพัทลุงน้อย ส่วนฤดูฝนระหว่างปลายเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนมกราคมของปีถัดไป และจะตกมากในเดือนพฤศจิกายน เพราะได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ

อุณหภูมิ จังหวัดพัทลุงจะร้อนที่สุดประมาณ 36.8 องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายน ดวงอาทิตย์จะตรงศีรษะปีละ 2 ครั้ง คือ ประมาณวันที่ 10 เมษายน และวันที่ 4 กันยายน ของทุกปี ส่วนอุณหภูมิต่ำที่สุดโดยเฉลี่ยประมาณ 26.5 องศาเซลเซียส ในเดือนธันวาคม

ลมมรสุม จังหวัดพัทลุงได้รับอิทธิพลลมมรสุม 2 ฝ่าย คือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จะเริ่มพัดมาจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ในเดือนพฤษภาคม - เดือนกันยายน และฝนจะตกในฤดูร้อน ซึ่งมีปริมาณน้อยเนื่องจากเทือกเขาบรรทัดกั้นกำบังลม ส่วนลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จะเริ่มพัดในเดือนตุลาคม - เดือนเมษายน ในเดือนพฤศจิกายน - เดือนธันวาคม จะมีอิทธิพลของลมหนาวที่พัดผ่านอ่าวไทย จะนำฝนมาตกหนักและอาจเกิดพายุดีเปรสชันหรือไซนร้อนพัดเข้าสู่จังหวัดพัทลุง ทำให้เกิดน้ำท่วมหนักบางปีติดต่อกันหลายครั้งในเดือนธันวาคม

ในการศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถหาข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณน้ำฝนย้อนหลังไปจนถึงปี 2439 ได้เนื่องจากไม่มีหน่วยงานใดกล่าวไว้ แต่ก็ได้ข้อมูลปริมาณน้ำฝนระหว่างปี 2494 - 2528 จากสถานีตรวจอากาศจังหวัดสงขลา ซึ่งได้แค่คาดว่าปริมาณน้ำฝนในแต่ละปีในปัจจุบันคงไม่แตกต่างจากในอดีต จึงสามารถสรุปได้ว่า ในเขตท้องที่จังหวัดพัทลุงฝนจะตกมากในช่วงเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม และฝนตกน้อยในเดือนเมษายน - พฤษภาคมของทุกปี รายละเอียดดังตารางแสดงปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ และจำนวนวันฝนตกในคาบ 35 ปี (พ.ศ. 2494 - 2528) จากสถานีตรวจอากาศจังหวัดสงขลาเป็นตัวแทนของจังหวัดพัทลุง

¹ แดง โสมสาข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 51 หมู่ที่ 3 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2543

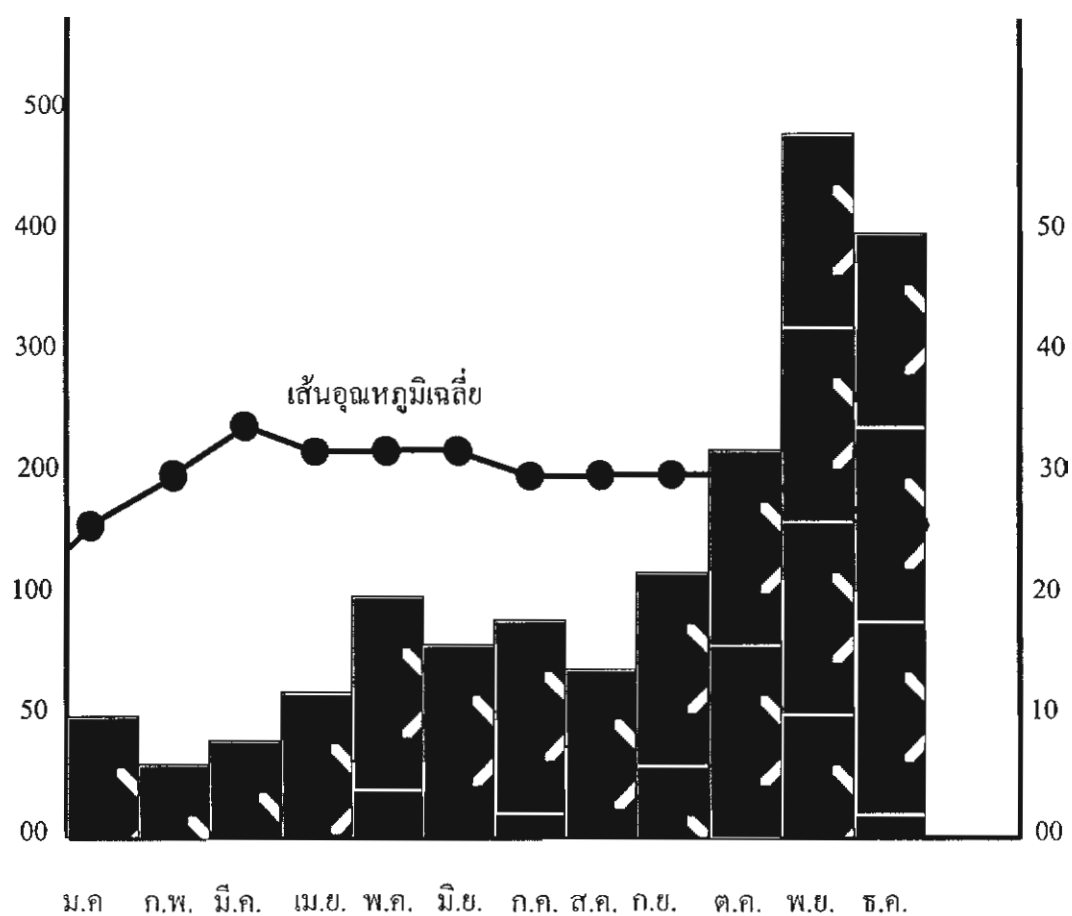
ตาราง 1 แสดงปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ และจำนวนวันฝนตก ระหว่างปี พ.ศ. 2494 - 2528

เดือน	ปริมาณน้ำฝน ม.ม.	อุณหภูมิ องศาเซลเซียส	จำนวนวัน ฝนตก
มกราคม	102.2	26.8	10.6
กุมภาพันธ์	31.7	27.3	4.5
มีนาคม	41.5	27.9	5.3
เมษายน	68.3	28.5	7.3
พฤษภาคม	123.4	28.4	13.9
มิถุนายน	98.6	28.1	12.0
กรกฎาคม	107.0	27.8	12.7
สิงหาคม	102.7	27.9	12.9
กันยายน	131.4	27.5	14.5
ตุลาคม	289.4	27.0	21.5
พฤศจิกายน	568.2	26.6	22.5
ธันวาคม	430.4	26.5	20.0
รวม	2,094.8	-----	157.7
เฉลี่ย	-----	27.5	-----

ที่มา : สถานีตรวจอากาศจังหวัดสงขลา

จากตารางปริมาณน้ำฝนของจังหวัดพัทลุงจะมีปริมาณสูงสุดเฉลี่ยใน 35 ปี คือ เดือนพฤศจิกายน 568.2 มิลลิเมตร ฝนจะตกหนักติดต่อกันจนถึงเดือนธันวาคม ทำให้เกิดน้ำท่วมในเดือนธันวาคม - ต้นเดือนมกราคม และด้วยอิทธิพลของมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งนำอากาศหนาวเข้ามาด้วย ทำให้เดือนธันวาคมมีอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุดด้วย คือ 26.5 องศาเซลเซียส สถิติปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิเฉลี่ยของจังหวัดพัทลุงในคาบ 10 ปี

ตาราง 2 แผนภูมิแสดงปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิ

ที่มา : สถานีตรวจอากาศจังหวัดสงขลา

จากแผนภูมิจะเห็นได้ว่าค่าเฉลี่ยของปริมาณน้ำฝนมีความแตกต่างกันในแต่ละเดือน ส่วนค่าเฉลี่ยของอุณหภูมิไม่ค่อยแตกต่างกันมากนักในแต่ละเดือน

แหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำในบริเวณเทือกเขาบรรทัดแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ เป็นต้นน้ำกำเนิดลำธารที่มีน้ำไหลไปทางทิศตะวันตก (จังหวัดตรัง) และ เป็นต้นน้ำกำเนิดลำคลองที่ไหลไปทางทิศตะวันออก (จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดพัทลุง) ดังที่ ผอม เขาว์นุ่น และชาย คงเกลี้ยง¹ ได้กล่าวสรุปได้ว่า ลำคลองที่ปรากฏทางทิศตะวันออกของเทือกเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงประกอบด้วยลำคลองสายสำคัญที่มีน้ำในลำคลองไหลตลอดปี ได้แก่

1. คลองป่าพะยอม เกิดจากเขาหินกลิ้ง เทือกเขาบรรทัดในเขตอำเภอป่าพะยอม ไหลผ่านพื้นที่ราบลุ่มรอบทะเลน้อยไหลลงสู่พุมควนเครื่อง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ต้นน้ำคลองป่าพะยอมได้มีโครงการอ่างเก็บน้ำในโครงการพระราชดำริซึ่งนิยมเรียกกันว่า “เขื่อนบางเลน”

2. คลองปากประ เกิดจากคลองเมืองกับคลองปากคลองและสาขาต่างๆ มารวมกันที่บ้านท่าสำเภานือ เป็นคลองท่าสำเภา ไหลออกสู่ทะเลสาบสงขลาที่บ้านปากประ ซึ่งมีน้ำลึกและมีความกว้างกว่าลำคลองสายอื่นๆ ในจังหวัดพัทลุง

3. คลองนาท่อม เป็นลำคลองที่เกิดจากโดนเขาคราม โดนลำใน โดนนางว คำบล บ้านนา ไหลผ่านอำเภอเมืองพัทลุง ออกสู่ทะเลสาบสงขลาที่ลำป่า และนำตะกอนไปทับถมที่ปากน้ำเป็นดินดอนสามเหลี่ยมปากน้ำเรียกว่า “เกาะลอยหรือเกาะแสนสุข”

4. คลองหานโพธิ์ ต้นกำเนิดจากโดนไพรวัลย์ คลองเฉลิม โดนไร่เหนือ ไหลผ่านอำเภอกงหรา อำเภอเขาชัยสน อำเภอบางแก้ว ออกสู่ทะเลสาบสงขลาที่อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

5. คลองท่ามะเดื่อ เกิดจากโดนเหมืองตะกั่ว อำเภอป่าบอน ไหลผ่านคลองท่าเชียด อำเภอตะโหมด ผ่านอำเภอบางแก้ว ออกสู่ทะเลสาบสงขลาที่อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

6. คลองป่าบอน ต้นกำเนิดจากโดนแม่แดง ต้นน้ำเป็นโครงการอ่างเก็บน้ำในพระราชดำริ ส่งน้ำใช้ในอำเภอป่าบอน ไหลผ่านอำเภอปากพะยูน ออกสู่ทะเลสาบสงขลาที่บ้านคลองเกิด อำเภอปากพะยูน

7. คลองพรุฬห์ คลองหลง ต้นกำเนิดจากโดนสามชั้นอำเภอป่าบอน ไหลเป็นแนวแบ่งเขตจังหวัดสงขลากับจังหวัดพัทลุง ออกสู่ทะเลสาบสงขลาที่คลองหลวง อำเภอปากพะยูน

สภาพโดยทั่วไปของลำคลองที่มีต้นกำเนิดในบริเวณเทือกเขาบรรทัด จะเป็นน้ำตกที่ไหลมารวมกันเกิดเป็นลำธาร ลำห้วย และคลอง โดยมีน้ำไหลลงจากยอดเขาสูงตลอดปี

¹ ผอม เขาว์นุ่น และชาย คงเกลี้ยง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดกงหรานอก อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2544

ไม่ขาด สามารถหล่อเลี้ยงพืชพรรณไม่ให้เกิดความอดอยาก และใช้หล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณรอบๆ เทือกเขาบรรทัด ทั้งจังหวัดตรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดพัทลุง ได้พอเพียงตลอดปี ส่วนด้านคุณภาพของน้ำ เท่ที่สังเกตน้ำในลำคลองต่างๆ ยังใสสะอาด มีตะกอนดินน้อย ไม่มีของเสียหรือสิ่งมีพิษในน้ำ

น้ำตกที่เกิดจากเทือกเขาบรรทัดในเขตพื้นที่จังหวัดพัทลุงมีมากมาย แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้บริเวณเทือกเขาที่ยังคงรักษาความชุ่มชื้น สามารถเก็บรักษาน้ำให้ไหลอยู่ได้ตลอดทั้งปี ดังที่ ภัคค์ กุลชู และพ่วง สุดใจ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า น้ำตกบริเวณเทือกเขาบรรทัดที่มีน้ำไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลาตลอดปี มีดังนี้

1. น้ำตกเหรียญทอง หรือน้ำตกร้อยชั้น อยู่ห่างจากตลาดเขาปู่ประมาณ 7 กิโลเมตร มีน้ำตลอดปี
2. น้ำตกพระยานคร หรือนานายากร อยู่ใกล้กับน้ำตกเหรียญทอง มี 6 ชั้น มีน้ำตลอดปี
3. น้ำตกเขาคราม อยู่ห่างจากตัวเมืองพัทลุงประมาณ 25 กิโลเมตร มีทั้งหมด 9 ชั้น เป็นน้ำตกที่ตกจากหน้าผาสูงชัน มีน้ำตลอดปี
4. น้ำตก 3 ชั้น อยู่ในตำบลทุ่งนารีห่างจากอำเภอป่าบอนประมาณ 20 กิโลเมตร ต้องเดินทางด้วยเท้าไปตามแนวลำคลองพรุพอประมาณ 3 ชั่วโมง มีขนาดใหญ่และมีน้ำตลอดปี
5. น้ำตกโดนแพรทองหรือน้ำตกบ้านโดน อยู่ในตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ ห่างจากน้ำตกเขาครามประมาณ 7 กิโลเมตร มีความสูงมาก และมีน้ำไหลตลอดปี
6. น้ำตกนกกร้าหรือน้ำตกคลองหะหลัง อยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลกงหรา ไปตามถนนสายคลองหะหลัง ระยะทางประมาณ 17 กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่ตกจากหน้าผาชัน น้ำชัดแรงมาก บนสันเขามีเส้นทางลัดเลาะออกสู่บ้านไม้ดำ จังหวัดตรังได้ น้ำตกนี้มีหลายชั้นเช่นกัน และแต่ละชั้นมีชื่อต่างกัน เช่น วังขานาง นานาไม้ไผ่ ลานนัย วังใหญ่ เป็นต้น และยังมีบ่อน้ำร้อนธรรมชาติอยู่ด้วยในบริเวณน้ำตกนี้ และมีน้ำตลอดปี
7. น้ำตกโดนปลิว หรือน้ำตกบ้านไร่เหนือ อยู่ที่หมู่ที่ 4 ตำบลกงหรา มีความสูงและไหลเป็นชั้นๆ มีน้ำตลอดปี
8. น้ำตกโนहरา อยู่ในอำเภอกงหรา มีความสูงมาก มีน้ำตลอดปี

¹ ภัคค์ กุลชู และพ่วง สุดใจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเท่ง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 5 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2544

9. น้ำตกลานหม่อมจ๊วย อยู่ที่หมู่ 4 ตำบลตะโหมด อำเภอดงหลวง มีน้ำตลอดปี

10. น้ำตกไพรวัลย์หรือน้ำตกโหน่ง อยู่ที่ตำบลคลองเจлим อำเภอองครักษ์ เป็นน้ำตกที่มีขนาดใหญ่มีความสวยงาม และมีน้ำตลอดปี

1.1.2.2 ป่าไม้ พืชที่ออกรวมกันหลาย ๆ ชนิดจนกลายเป็นป่า หรือเรียกตามภาษานักอนุรักษ์ป่าว่า “สังคมพืช” ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังที่ ไพโรจน์ ชูภักดี¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ป่าไม้บริเวณเชิงเขาบรรทัด เป็นแหล่งรวมพันธุ์กรรมของสิ่งมีชีวิตที่ใหญ่และสำคัญที่สุด มีสิ่งมีชีวิตอีกจำนวนมากที่อยู่ในป่าที่มนุษย์ยังไม่รู้จัก สิ่งมีชีวิตดังกล่าวอาจจะมีค่าอย่างมหาศาลต่อชีวิตมนุษย์ เช่น เป็นแหล่งวัตถุดิบของยารักษาโรคและสารเคมีตามธรรมชาติที่สำคัญ เป็นแหล่งพันธุ์กรรมเพื่อใช้ในการปรับปรุงพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์และยังอำนวยความสะดวกนันทนาการทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อมวลมนุษย์โดยรวม ป่าในเขตเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จัดว่าเป็นป่าดิบชื้น ป่าชนิดนี้จะมีอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย เป็นป่าที่รกทึบประกอบด้วยพันธุ์ไม้ที่หลากหลายที่สุดกว่าป่าชนิดอื่นใด โดยขึ้นเบียดเสียดกันอย่างหนาแน่นทุกระดับชั้นจนแลดูเขียวชอุ่มตลอดปี พบในบริเวณที่มีฝนตกเกินกว่า 2,000 มิลลิเมตรต่อปี และตกติดต่อกันเป็นเวลานาน โดยบริเวณดังกล่าวจะมีระดับความสูงไม่เกิน 600 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ส่วนใหญ่แล้วจะพบป่าชนิดนี้ขึ้นกระจายอยู่ตามบริเวณหุบเขา ริมน้ำ ริมธาร และแหล่งน้ำต่าง ๆ ดังที่ จัง จันศรีพานิช และชุม อินขาว² ได้กล่าวถึงพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ที่เด่นและเป็นพันธุ์ไม้ที่สำคัญของป่าดิบชื้นแห่งนี้ เช่น พันธุ์ไม้ในวงศ์ไมยราง ไม้ตะเคียน ไม้หลุมพอ ไม้ต้นเป็ดแดง ไม้สะตอ ไม้เงาะป่า ไม้กระท้อน ไม้ก่อเดือย เป็นต้น ส่วนไม้ชั้นรอง เช่น ส้มแขก มังคุดป่า ชะมวง มะปูด มะไฟ เป็นต้น สำหรับไม้ชั้นกลางและไม้ชั้นล่างมักจะพบว่าเป็นพันธุ์ไม้ในวงศ์ปาล์มและหวายในตระกูลต่าง ๆ นอกจากนี้ตามพื้นล่างของป่ามักจะเต็มไปด้วยเถาวัลย์และเป็นแหล่งที่พบพันธุ์ไม้จำพวกสมุนไพรและกล้วยไม้หลายชนิด เช่น อบเชย พันธุ์ไม้วงศ์จิง บ่า กะทือ คล้า กุหลาบพวง เอื้องปากเป็ด เอื้องสาย ข่าหลวงหลังลาย นางครวญ กล้วยป่า บุค เป็นต้น พืชที่อยู่ในบริเวณเชิงเขาบรรทัดเป็นพืชป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพด้านพันธุ์ไม้เป็นอย่างมาก อีกทั้งยังมีไม้ที่มีค่าและหายากอีกมากมาย เช่น กฤษณา หลุมพอ พญาไม้ หยี ทองบั้ง

¹ ไพโรจน์ ชูภักดี. อุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า. 2539. หน้า 33 – 35.

² จัง จันศรีพานิช และชุม อินขาว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 6 ตำบลองครักษ์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

คณจิต้า เอื่องหมายนา เปล้าน้ำเงิน วานสากเหล็ก พึ่งฟ้า ดินเป็ด เป็นต้น การจำแนกหมวดหมู่โดยอาศัยลักษณะทางกายภาพของพืชที่อยู่ตามบริเวณเชิงเขาบรรทัด แบ่งออกเป็น 7 ประเภท คือ การจำแนกโดยอาศัยการเจริญเติบโต การจำแนกทางนิเวศวิทยาตามลักษณะพฤกษศาสตร์ การจำแนกตามอุณหภูมิ การจำแนกโดยการอาศัยกิจกรรมทางการเกษตร การจำแนกโดยอาศัยกิจกรรมทางพืชสวน การจำแนกตามพื้นที่ถิ่นอาศัย การจำแนกตามที่ปรากฏพันธุ์พืชโดยทั่วไป

1. การจำแนกโดยอาศัยการเจริญเติบโต โดยถือหลักตามอายุของพืช แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ คลละ ลำชู¹ ได้กล่าวถึงชื่อพืชแต่ละกลุ่มสามารถสรุปได้ คือ

1.1 พืชฤดูเดียวหรือพืชล้มลุก เช่น มะเขือ พริก ถั่ว เป็นต้น

1.2 พืชข้ามปี เป็นพืชประเภทหัวที่ลำต้นเมื่อหมดอายุก็ตายไปแต่ส่วนที่เป็นหัวยังอยู่และสามารถเจริญเติบโตได้อีก เช่น บุก ท้อ จิง ข่า เอื้อง กล้วยป่า กาเหรา บอนมัน เป็นต้น

1.3 พืชต้น เป็นพืชที่มีอายุเจริญเติบโตมากกว่า 3 ปีขึ้นไป สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ตะเคียนทอง ไม้หลุมพ้อ ไม้มะค่า ไม้ยาง ไม้ไข่เขียว ไม้พะยอม ไม้มะหาด ไม้บากบุด เป็นต้น ไม้เนื้ออ่อน เช่น ไม้สะทัง ไม้จำปา ไม้พังແຮງ ไม้ดินเป็ด ไม้สะเดา ไม้สะตอ ไม้ทุเรียนป่า เป็นต้น ไม้เถา เช่น เถาสะบ้า เถารางจืด หวาย คณจิต้า หลุมนก เถาหวด เถาปลัด เถานมแมว เถาม้ากระเทียมโรง เป็นต้น

2. การจำแนกทางนิเวศวิทยาตามลักษณะพฤกษศาสตร์ สามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ ยูซุบ สาบวช² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า มีชื่อพืชที่แยกตามประเภท คือ

2.1 พืชผลัดใบ เช่น ตะเคียน ตะแบก ไข่เขียว พะยอม ยาง หลุมพ้อ เป็นต้น

2.2 พืชใบเขียวชุ่ม เช่น มังคุด พุด แะ มะไฟ มะปริง ทุเรียนป่า เป็นต้น

2.3 พืชน้ำ เช่น สาหร่าย แพงพวย ผักตบ ผักลิ้น บอน บัว เป็นต้น

¹ คลละ ลำชู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 3 ตำบลคลองใหญ่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

² ยูซุบ สาบวช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 3 ตำบลคลองใหญ่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

2.4 พืชที่ลุ่ม เช่น สะเม็ด ชะเมา หว่า มันทู ตรุด ขรี คร้า กรุ่ม กก
กะพ้อ เป็นต้น

3. การจำแนกตามอุณหภูมิ พืชในบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จัดเป็นพืชที่อยู่ในเขตร้อนชื้น พืชที่งอกในบริเวณนี้จึงเป็นพืชที่ต้องการอากาศร้อน ฝนตกชุกและมีความชื้นสูงมีพันธุ์ไม้ต่างๆ ในบริเวณนี้ ดังที่ มู ลำซู้¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า พันธุ์ไม้ที่มีมาก เช่น ไม้ยาง ไม้หลุมพอง ไม้บากุด ไม้ตะเคียน ไม้พะยอม ไม้จำปา ไม้ตีนเป็ด ไม้สะทัง หวาย เถาะบ้า เถานมแมว เป็นต้น

4. การจำแนกโดยการอาศัยกิจกรรมทางการเกษตร สามารถแบ่งออกได้เป็น 13 ประเภท ดังที่ หมัดสาเระ สาบวช² ได้กล่าวถึงพันธุ์พืชที่สามารถสรุปได้ คือ

4.1 ธัญพืช เช่น ข้าว ถั่ว สะตอ พะเนียง บวบ เป็นต้น

4.2 พืชให้แป้ง เช่น เผือก มัน ข้าวโพด ข้าว ฟักทอง สาเก ฟักเขียว เป็นต้น

4.3 พืชให้น้ำตาล เช่น อ้อย ดาล เป็นต้น

4.4 พืชน้ำมัน เช่น ปาล์ม มะพร้าว ละหุ่ง เป็นต้น

4.5 พืชน้ำมันที่ใช้แปรรูป เช่น ไม้ยาง พะยอม เป็นต้น

4.6 พืชที่ให้สีสิ่ง เช่น สก ครั่ง เป็นต้น

4.7 พืชเครื่องเทศ เช่น พริกไทย ดีปลีเชือก ไม้หวาน ไม้จัน ต้นตำมั่ง จิงข่า เป็นต้น

4.8 พืชสมุนไพร เช่น หูกฟ้า ดินเป็ด กฤษณา เข้มพระรวม เปล้า เป็นต้น

4.9 พืชให้สี เช่น ไม้มะเกลือ อันชัน โคน แพ หมากร เป็นต้น

4.10 ไม้ผล เช่น สะทอน มังคุด ทุเรียน เงาะป่า สะตอ ลูกเนียง เป็นต้น

4.11 พืชเส้นใย เช่น ลำเจียก สับรด ปอ เคย เป็นต้น

4.12 พืชให้น้ำยาง เช่น ยาง พะยอม ยางพารา สก เป็นต้น

4.13 พืชให้เนื้อไม้ เช่น ไม้ตะเคียน ไม้ไข่เขียว ไม้ยาง ไม้หลุมพอง ไม้พะยอม เป็นต้น

¹ มู ลำซู้ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 3 ตำบลคลองใหญ่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

² หมัดสาเระ สาบวช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 3 ตำบลคลองใหญ่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

5. การจำแนกโดยอาศัยกิจกรรมทางพืชสวน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังที่ รัส๊ะ ลำซู่¹ ได้กล่าวถึงชื่อพืชสรุปได้ ดังนี้

5.1 พืชประเภทไม้ผล เช่น ทุเรียน เงาะ มังคุด สะท้อน เป็นต้น

5.2 พืชประเภทผัก เช่น ผักหวาน มันปู สะหมุย มันหมู ผักโหม เป็นต้น

5.3 พืชประเภทไม้ดอกไม้ประดับ เช่น กล้วยไม้ ชบา เข็ม แสงจันทร์ เป็นต้น

6. การจำแนกตามพื้นที่ถิ่นอาศัย พันธุ์พืชที่แบ่งตามบริเวณที่พืชขึ้นในบริเวณที่ออกเขา บรรทัดแบ่งออกได้เป็น 7 ประเภท คือ พืชบริเวณลาดเขาระดับต่ำและหุบเขา พืชบริเวณสันเขาระดับต่ำ พืชบริเวณลาดเขาระดับสูง พืชบริเวณสันเขาระดับสูง พืชบริเวณยอดเขา พืชบริเวณลานหิน พืชบริเวณตามแนวลำห้วย

6.1 พืชบริเวณลาดเขาระดับต่ำและหุบเขา บริเวณลาดเขาที่มีความชันไม่มากนักและหุบเขาที่มีการระบายน้ำไม่ดี หรือเป็นลำธารเล็กๆ ซึ่งน้ำแห้งในฤดูแล้ง พบพรรณไม้ต่างๆ ดังที่ พราก เพชรสัง² ได้กล่าวถึงพันธุ์ไม้สรุปได้ว่า มีพันธุ์ไม้ต่างๆ ดังนี้ ไม้พื้นล่าง ประกอบด้วย พืชล้มลุก เช่น หวาย เฟิร์น กล้วยไม้ดิน กล้าไม้ และลูกไม้ชนิดต่างๆ เช่น ปุคใหญ่ กระตือ เร่วคง เอื้องหมายนา คล้า กาเลนชา ราชครูดำ ดาถิบขึ้นก เข็มทอง เข็มน้ำ พาโหมหิน พรวานกลุ่ม เอื้องดอกแดง กล้วยไม้ดิน เอื้องหางหนูมาน เป็นต้น ไม้เรือนยอดชั้นล่าง เช่น พริกนก กล้วยค่าง ผักหวานช้างโขลง เปล้าทอง อ้ายปรัก ปรัก จิกนม กอมขม เป็นต้น ไม้เรือนยอดชั้นบน เช่น สาย สยขาว กาเขะกะออก เหยียง เลือดควายใบใหญ่ ลำแพนป่า ยางใต้ ไม้หอม ปออีเก้ง ลำโรง กระดังงาดง เป็นต้น

6.2 พืชบริเวณสันเขาระดับต่ำ เป็นบริเวณสันเขาแคบๆ มีความสูงไม่เกิน 500 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล มีการระบายน้ำได้ดี หน้าดินน้อย พันธุ์พืชมีความแตกต่างจากบริเวณแรก คือ มีลักษณะคล้ายป่าดิบแล้ง พบพันธุ์ไม้ต่างๆ ดังที่ หมุน สุขทอง³ ได้กล่าวถึงพันธุ์พืช สรุปได้ว่า ไม้พื้นล่าง ประกอบด้วยไม้ขนาดเล็ก มีพรรณไม้ที่พบขึ้น

¹ รัส๊ะ ลำซู่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 3 ตำบลคลองใหญ่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543.

² พราก เพชรสัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 56 หมู่ที่ 1 ตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2543

³ หมุน สุขทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 5 ตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2543

ไม้พื้นล่าง เช่น หวายชนิดต่างๆ กระพ้อ พาโหมดัน เข็มน้ำ ราชครูดำ หมาคู่ป่า มะนาวผี เตยหนู หมาเกะ เป็นต้น ไม้เรือนยอดชั้นล่าง เช่น นวลยูง ไหลเผือก หันช้าง จำ เป็นต้น ไม้เรือนยอดชั้นบน เช่น สัตตบรรณ มังคาน ดังหน เป็นต้น

6.6 พืชบริเวณลานหิน เป็นพืชที่กระจายอยู่เป็นหย่อมๆ ตามแนวลำธารบนลานหินทราย หรือหินแกรนิตที่ไม่ใหญ่มาก มักขึ้นตามซอกหินที่มีการสะสมดินไว้ ดังที่ ชุม ทิดเต๊อะ¹ ได้กล่าวถึงพันธุ์ไม้สรุปได้ว่า พันธุ์ไม้ที่พบ เช่น พืชล้มลุก กลุ่มกล้วยไม้ เฟิร์น ชนิดต่างๆ ไม้ยืนต้น เช่น ตะเคียนหิน และไม้อื่นๆ เช่น ส้าน คิ้วขาว กระเจี๊ว ไกรทอง เป็นต้น

6.7 พืชบริเวณตามแนวลำห้วย เป็นบริเวณแนวแคบๆ ขนานไปตามลำห้วย จัดเป็นพืชไม่พลัดใบ ดังที่ จาง เจียวคำ² ได้กล่าวถึงพันธุ์ไม้สรุปได้ว่า พันธุ์ไม้ที่พบประกอบด้วย พืชล้มลุก เฟิร์น ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก เช่น ปาหนัน เสม็ดชุน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี พรรณไม้ที่สามารถลู่ไปตามกระแสน้ำได้ดียามเกิดน้ำหลาก เช่น เต๊อเต๊ย ผักหนาม เป็นต้น

7. การจำแนกตามที่ปรากฏพันธุ์พืชโดยทั่วไป สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ พืชที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และพืชที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของมนุษย์ ดังที่ เอื้อน เพชรสุวรรณ³ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า

7.1 พืชที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มีลักษณะเป็นป่าดงดิบโดยทั่วไปเป็นป่าซึ่งต้นไม้มีใบสีเขียวตลอดปี รกทึบทั้งในชั้นเรือนยอดไม้ใหญ่และไม้พื้นล่าง พบในบริเวณที่เป็นเทือกเขาสูง เช่น เขาแหลม เขาแดนตรัง เขาแดนนคร กวนหินแท่น เขาหินแท่น เขาแดน เขาขางแตก เขาควนโป่ง เป็นต้น สภาพพื้นที่เทือกเขาบรรทัดมีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ พันธุ์ไม้ที่พบเป็นไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจ เช่น ไม้ยาง ไม้หลุมพอง ไม้ตะเคียนทอง ไม้พิกุล เป็นต้น ส่วนไม้พื้นล่างที่อยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ เช่น หวาย กล้วยไม้ป่า สมุนไพรร และวุ้น ชนิดต่างๆ

¹ ชุม ทิดเต๊อะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 5 ตำบลตะแพน อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2543

² จาง เจียวคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 41 หมู่ที่ 5 ตำบลตะแพน อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2543

³ เอื้อน เพชรสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอดงมะดะ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544

7.2 พืชที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของมนุษย์ โดยที่ผู้คนได้เข้าไปถางป่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติแล้วปลูกพืชใหม่ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สวนยางพารา ปลูกกันทั่วไปในบริเวณเชิงเขาบรรทัด และสวนผลไม้ที่นิยมปลูกกันมาก เช่น สวนทุเรียน สวนลางสาด สวนเงาะ สวนมังคุด เป็นต้น ซึ่งทำให้สภาพป่าเปลี่ยนสภาพไปจากเดิม แต่ก็ยังเหลือสภาพป่าธรรมชาติอยู่มาก

พืชพรรณไม้ต่างๆ ที่อยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัด ดังที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่บริเวณนี้ และพืชพรรณไม้ต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดความชุ่มชื้น ฝนตกตามฤดูกาล ส่งผลต่อการผลิตของชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงเป็นอย่างยิ่ง

1.1.2.3 สัตว์ พื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงมีภูเขาสูงชัน สลับซับซ้อน ดังที่ พุม จิตณรงค์¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า สภาพป่าในช่วงปี พ.ศ. 2439 – 2500 ยังมีลักษณะเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านที่เข้าไปบุกรุกถางป่าเพื่อจับจองที่ดิน ทำสวนทำไร่ยังมีน้อย ส่วนใหญ่จะเข้าไปอาศัยอยู่และหาของป่ามากินเป็นอาหาร จึงทำให้สัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมายหลายชนิด ทั้งสัตว์เล็กและสัตว์ใหญ่ เช่น พวกกระซัง เม่น ชะมด ลิง ค่าง หมี เสือ กวาง สมเสร็จ หมูป่า เป็นต้น เขียว ชุมเอียด² ได้กล่าวไว้ซึ่งสอดคล้องกันสรุปได้ว่า ในสมัยนั้นบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ต่อมาชาวบ้านได้เข้าไปถางป่าเพื่อใช้พื้นที่ทำสวน ทำไร่และอยู่อาศัย ประมาณหลัง พ.ศ. 2480 ได้มีการถางป่าเพื่อทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ในบางพื้นที่ ทำให้สัตว์ป่าไม่มีที่อยู่อาศัย ประกอบกับชาวบ้านได้ล่าสัตว์ป่ามาเป็นอาหารและจำหน่าย พันธุ์สัตว์ป่าจึงลดจำนวนลงไปอย่างรวดเร็ว บางชนิดเกือบสูญพันธุ์หรือสูญพันธุ์ไปแล้วก็มี สัตว์ป่าบริเวณเชิงเขาบรรทัดสามารถจำแนกออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ 7 ประเภท คือ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม นกชนิดต่างๆ สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ปลา สัตว์พวกแมงและแมลง และสัตว์ประเภทอื่นๆ

¹ พุม จิตณรงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 132 หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2544

² เขียว ชุมเอียด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 198/1 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2544

1. สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น เลียงผา สมเสร็จ หมูขอ เสือโคร่ง เสือดำ เสือปลา อีเก้ง หมูป่า หมูหริ่ง กวาง ลิง ค่างแว่นถิ่นใต้ ชะนี กระงวงควาย กระงวงหนู อีเห็น เครือ ชะมดเช็ด หมีควาย หมูขอ หมักน อีเก้งหรือฟาน อ้นกลาง ลิงลม เม่นหางพวง ไหล่ กระรอก พังพอน แมวป่า กระต่ายป่า วัวป่า เป็นต้น

2. นกชนิดต่างๆ นกในบริเวณพื้นที่เชิงเขาบรรทัดที่พบแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ นกที่พบมากทั่วบริเวณพื้นที่ และนกที่อาศัยอยู่เฉพาะที่ ดังที่ แคล้ว จันทรแสง¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า นกที่พบมากทั่วบริเวณพื้นที่ เช่น เขี้ยวรุ้ง นกเขาเขียว นกคัตตูลาย นกบั้งรอกใหญ่ นกบั้งรอกเขียวอกแดง นกกางเขนป่า นกไผ่ป่า นกกรง นกคุ้ม นกกะเต็นหัวดำ นกโพระดกธรรมดา นกโพระดกกลางแดง นกโพระดกหน้าผากดำ นกหัวขวานแดง นกหัวขวานแกระออกเทา อีแร้ง นกฮูก นกกางเขน เป็นต้น ส่วนนกที่อาศัยอยู่เฉพาะที่ เช่น นกเขา นกเปล้าธรรมดา นกหกเล็บปากแดง นกบั้งรอกเล็กท้องเทา นกกะเต็นแดง นกเงือก หัวหงอก นกหัวขวานแดงลาย นกหัวขวานสีตาล นกพญาปากกว้างลายเหลือง นกเขียวปากงุ้ม นกเขียวคงหางน้ำตาล เป็นต้น แสดงว่านกชนิดนี้มีการกระจายพันธุ์เป็นแบบกลุ่ม โอกาสในการพบเห็นนกชนิดนี้ในบริเวณพื้นที่ทั่วไปจึงมีน้อยกว่าชนิดแรก ในช่วงที่มีนกกมากจะอยู่ในช่วงเดือนตุลาคม – พฤศจิกายน และในช่วงเดือนมกราคม – มีนาคม เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากนกอพยพย้ายถิ่นบางส่วน

3. สัตว์เลื้อยคลาน เช่น งูเห่า งูเหลือม งูจงอาง งูกะปะ งูเขียว งูสิง งูหลาม งูเหลือม งูเห่าดอกส้ม เต่ากระ เต่าอาน เต่าดำหรือเต่ากา ตะกวด กระแต กระรอก กิ้งก่าคง กิ้งก่าธรรมดา กิ้งก่าบิน กิ้งก่าบินหัวสีฟ้า จิ้งเหลนลาย เป็นต้น

4. สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น คางคก จงโคร่ง อึ่งอ่าง ปาด เขียด กบ กง เต่านาก เป็นต้น

5. ปลา เช่น ปลาดุก ปลาช่อน ปลานมอ ปลาชีว ปลาตะเพียน ปลาทวด (คล้ายปลาดุก) ปลาไหล เป็นต้น

6. สัตว์พวกแมงและแมลง เช่น ผีเสื้อ ตัวต่อ แตน แมงปอ ผีเสื้อ ค้างคาว จักจั่น หิ่งห้อย แมงพลับ แมงจู้ เป็นต้น

7. สัตว์ประเภทอื่นๆ เช่น กุ้ง หอย ปู ทาก ปลิง กิ้งกือ เห็บ เป็นต้น

¹ แคล้ว จันทรแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 8 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขริ อำเภอดะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2544

จากการที่พื้นที่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีพันธุ์สัตว์ที่มีจำนวนมาก จึงทำให้ชาวบ้านมีการผลิต โดยการล่าและหาสัตว์ เพื่อการบริโภค และเพื่อการค้า

1.1.2.4 แร่ธาตุ หมายถึง สารประกอบอินทรีย์ที่เกิดอยู่ในดิน อากาศ หิน และน้ำ ซึ่งมีคุณสมบัติทางเคมีและฟิสิกส์คงที่ แร่ส่วนใหญ่จะพบในลักษณะเป็นสารประกอบอนินทรีย์เคมี เกิดมาพร้อมกับการเกิดของโลก เมื่อส่วนใดของโลกเย็นลงและแข็งตัว แร่ที่เป็นสารประกอบอนินทรีย์เคมีที่อยู่บริเวณนั้นก็แข็งตัวด้วย จังหวัดพัทลุงมีแหล่งแร่หลายชนิด ดังที่ ชุ่น อึ้งทอง¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงมีแร่อยู่หลายชนิด แต่ที่มีมากได้แก่ แร่ตะกั่ว นอกจากนี้ยังมีแร่ดีบุก และแร่ฟอสเฟตบ้างเล็กน้อย และจากการสำรวจแหล่งแร่ในจังหวัดพัทลุงยังมีแร่อีกหลายชนิด เช่น แร่เหล็ก แร่ลؤلเฟรม แร่บิชัม แร่หินปูน เป็นต้น แร่ธาตุบริเวณเชิงเขาบรรทัดมีมากทั้งทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก โดยเฉพาะในเขตบริเวณอำเภอห้วยยอด อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง อำเภอป่าพะยอม อำเภอสรีบรรพต กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ อำเภอกงหรา อำเภอตะโหมด และอำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เป็นบริเวณที่มีแร่ดีบุกมาก ในช่วงปี พ.ศ. 2500 เคยมีเหมืองที่เปิดดำเนินการมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 เหมือง แต่ในปัจจุบันได้หยุดดำเนินการเกือบหมดแล้ว ซึ่งแร่ดีบุกในบริเวณนี้มีต้นกำเนิดมาจากหินแกรนิตที่ดันตัวขึ้นมาสัมผัสกับหินท้องที่ ได้แก่หินปูนยุคออร์โดวิเซียน และหินยุคไซลูเลียน – ดีโวเนียน – คาร์บอนิเฟอรัส นอกจากนี้ในบริเวณเทือกเขาหินปูนยุคโดวิเซียนในบริเวณเขตอำเภอกงหรา อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เป็นบริเวณที่มีแหล่งแร่ตะกั่วที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ ดังที่ สุป ไหลละหมาด² ได้กล่าวถึงบ้านเหมืองตะกั่วสรุปได้ว่า คำว่า “เหมืองตะกั่ว” เพราะบริเวณนี้มีแร่ตะกั่วอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในลำธารซึ่งมีน้ำไหลมาจากน้ำตกโดนปลิวและคลองวังครามไหลมารวมกันที่คลองท่าเขียด เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2470 ได้มีชาวจีนเข้าไปทำกิจการเหมืองแร่ตะกั่วด้วย

1.2 แรงงาน หมายถึง สิ่งที่ใช้เป็นแรงงานในการผลิต โดยรวมถึงการใช้ความรู้ ความคิด สติปัญญา แรงใจ แรงกาย ที่ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงได้ทุ่มเทให้กับการผลิตในช่วง พ.ศ. 2439 – 2503 แรงงานในรูปแบบต่างๆ ซึ่งแบ่งเป็น 4 ลักษณะ

¹ ชุ่น อึ้งทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

² สุป ไหลละหมาด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 142 ตำบลหนองธง อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

คือ รูปแบบของแรงงาน ประเภทของแรงงาน การแบ่งงานกันทำ ความชำนาญเฉพาะอย่างของแรงงาน

1.2.1 รูปแบบของแรงงาน เป็นรูปแบบของคนใช้แรงงานในการผลิตที่เรามองเห็นได้จากผลตอบแทนจากแรงงานในด้านต่างๆ ที่ได้ลงแรงไป ดังที่ เปลื้อง สวนแก้ว และหลง ชูสงค์¹ ได้กล่าวถึงแรงงานบริเวณเชิงเขาบรรทัดไว้ สรุปได้ว่า มีการใช้แรงงานในหลายรูปแบบ เช่น การใช้แรงงานในลักษณะให้บริการโดยไม่มีค่าตอบแทน แรงงานที่ได้ค่าตอบแทนเป็นเงินตรา และมีแรงงานที่ได้รับผลตอบแทนเป็นสิ่งของหรือผลผลิตในเรือกสวนไร่นา

แรงงานให้บริการ คือแรงงานที่ลงไปจะออกมาในรูปความสะดวกในด้านต่างๆ เช่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การบริการงานทั่วไป งานบวช งานแต่งงาน งานศพ หรือการออกปากกินวาน เป็นต้น

แรงงานที่มีผลตอบแทนเป็นเงินตรา เป็นการออกแรงทำงานเพื่อให้ผลงานออกมาในรูปเงินตรา แรงงานในลักษณะนี้เรียกว่า “แรงงานจ้าง” เช่น การรับจ้างทำสวน การรับจ้างทำนา การรับจ้างก่อสร้างอาคารบ้านเรือน การรับจ้างทั่วไป เป็นต้น

แรงงานที่ได้รับผลตอบแทนเป็นสิ่งของหรือผลผลิตในเรือกสวนไร่นาที่คนลงแรงเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว เช่น ข้าว ผลไม้ พืชผัก เป็นต้น

1.2.2 ประเภทของแรงงาน สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามลักษณะผลตอบแทนจากการใช้แรงงาน ดังที่ หนูรัก หมื่นศรี² ได้กล่าวถึงแรงงานประเภทต่างๆ บริเวณเชิงเขาบรรทัดในช่วงปี พ.ศ. 2439 – 2503 สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ แรงงานไม่มีค่าจ้าง แรงงานจ้าง และแรงงานเกณฑ์

แรงงานไม่มีค่าจ้าง เป็นแรงงานที่มีการออกปาก ขอช่วย หรือช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ การซื้อของบริจาคการกุศล แรงงานฟรีเป็นการออกแรงให้โดยสมัครใจ ไม่มีใครบังคับ จะทำได้ไม่ทำได้ แต่ส่วนใหญ่แรงงานฟรีก็ถูกบังคับทางอ้อมได้เช่นกัน เช่น คนในสังคมเขาบริจาคกัน หรือการร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ หากเราไม่บริจาคหรือไม่ไปร่วม

¹ เปลื้อง สวนแก้ว และหลง ชูสงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 135 หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ขริ อำเภอดะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2544

² หนูรัก หมื่นศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 426 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขริ อำเภอดะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2544

กิจกรรมคนก็จะนิทานว่าร้าย กลายเป็นคนเห็นแก่ตัวที่ไม่มีใครอยากคบค้าด้วยก็อาจเป็นไปได้แต่ถ้าเราเพิกเฉยเสียก็ไม่มีใครลงโทษเราได้

แรงงานจ้าง เป็นการทำงานโดยได้รับค่าจ้างที่เป็นตัวเงินหรือสิ่งของ เช่น การไปถางป่าขุดดินเพื่อแลกกับข้าวสาร เมื่อสร้างบ้านก็จะมีการช่วยเหลือกันจนเสร็จ แต่เมื่อคนอื่นมีงานอะไรที่ต้องใช้แรงงานก็ต้องช่วยกันทำจนเสร็จเช่นกัน เพราะในสมัยนั้นเงินหายากและผู้ที่เข้าไปอาศัยอยู่ยังมีการพึ่งพากันสูง จะอยู่โดดเดี่ยวคนเดียวไม่ได้ แรงงานที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากคนไม่ค่อยมีเครื่องทุ่นแรงประเภทเครื่องจักรหรือเครื่องยนต์เข้ามาใช้ ดังนั้นหากคนไหนที่เพื่อนบ้านไม่พอใจจะทำอะไรจึงลำบาก

แรงงานเกณฑ์ เป็นการออกแรงงานส่วนเกินเพิ่มขึ้นเกินกว่าที่ควรจะต้องออกเพื่อให้แก่คนอื่นเพราะถูกบังคับ แรงงานเกณฑ์เป็นแรงงานจำต้องทำไม่มีทางเลือกเลยได้ ดังที่ มัยเฮว่แสง¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2480 จะเห็นได้เป็นรูปธรรมในรูปแบบของภาษี เงินตราที่จ่ายแทนภาษี ผลผลิตจากที่ดินที่เช่าผู้อื่นทำ แรงงานทาส ทหารเกณฑ์และงานที่รัฐเกณฑ์ให้ทำเนื่องจากไม่มีเงินจ่ายภาษี และขาดใช้ความคิด ได้มีการเก็บภาษีบุคคลและต่อมาได้มีการเก็บภาษีท้องที่หากไม่จ่ายก็ต้องถูกจับไปทำงานทดแทน เช่น ไปช่วยทำถนน ทำทางรถไฟ ทำสถานที่ราชการ เป็นต้น

1.2.3 การแบ่งงานกันทำ คือการแบ่งงานหรือแบ่งหน้าที่กันทำงาน เพราะคนเราจะทำทุกอย่างลำพังตนเองไม่ได้ การแบ่งแยกแรงงานเป็นกระบวนการที่สำคัญทางหลักการเศรษฐกิจในสังคมพื้นฐาน การแบ่งแยกแรงงานอย่างง่ายที่สุดและเป็นไปตามธรรมชาติที่สุด ดังที่ คำ อินทสระ² ได้กล่าวถึงการแบ่งแยกแรงงานสรุปได้ว่าชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัด ในจังหวัดพัทลุง ช่วง พ.ศ. 2439 - 2503 ส่วนใหญ่จะมีการแบ่งแยกงานกันทำซึ่งส่วนใหญ่จะทำตามหน้าที่ คือหน้าที่ผู้ชาย หน้าที่ผู้หญิง และหน้าที่เด็ก ผู้ชายหรือผู้เป็นพ่อจะมีหน้าที่รับผิดชอบทุกอย่างในครอบครัว เช่น เรื่องที่อยู่อาศัย อาหารการกิน เป็นต้น ผู้หญิงหรือแม่มีหน้าดูแลบ้าน และความเป็นอยู่ของทุกคนภายในบ้าน ส่วนเด็กหรือลูกมีหน้าที่ช่วยเหลือ

¹ มัย เฮว่แสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 8 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2543

² คำ อินทสระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 108 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2544

พ่อแม่ เป็นต้น ซึ่งเข้ากับหลักการทางชีวภาพ คือการแบ่งงานกันตาม อายุ และเพศ การแบ่งแยกแรงงานในอดีตมีอยู่ 2 ระดับ คือ ระดับการหาอาหารและระดับการผลิตอาหาร

ระดับการหาอาหาร ผู้ที่เข้าไปอาศัยอยู่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในช่วง พ.ศ. 2439 ดังที่ พร้อม ขอบธรรม¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ระยะแรกส่วนใหญ่ยังเป็นการหาอาหารแบบดั้งเดิม คือจะมีการหาของป่าและล่าสัตว์มาเป็นอาหาร การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ยังทำกันน้อย มีบ้างก็จะทำแบบไร้เลื่อนลอย มีการปลูกข้าวแต่พอกิน และเลี้ยงสัตว์เพื่อไว้ใช้งานหรือไว้กิน การหาอาหารจะหาจากที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เพราะธรรมชาติยังมีความอุดมสมบูรณ์มาก สัตว์ป่า ปลา และผัก ผลไม้ยังมีมากมาย ส่วนใหญ่ผู้ชายมีหน้าที่หาอาหาร ล่าสัตว์ หาปลา และผลไม้ในป่าเพื่อไว้กินไม่ค่อยมีการขาย เพราะไม่มีตลาดรับซื้อหากมีมากก็จะมีแบ่งปันกันกินหรือนำไปแลกเปลี่ยนกับอาหารชนิดอื่น เช่น ข้าวสาร เกลือ เป็นต้น เด็กและคนชราจะไม่ค่อยเข้าป่าหาอาหาร ส่วนใหญ่จะเป็นคนวัยหนุ่ม-สาว หรือพ่อ-แม่ ที่มีหน้าที่หาอาหาร เด็กมีหน้าที่ช่วยเลี้ยงน้อง ดูแลบ้าน ช่วยเหลืองานบ้าน เป็นต้น เด็กจะเริ่มเรียนรู้การแบ่งแยกหน้าที่ ส่วนการแบ่งแยกแรงงานตามเพศนั้นขึ้นอยู่กับพลังงาน เช่น ผู้ชายมีหน้าที่ล่าสัตว์ ปลูกที่อยู่อาศัย ผลิตเครื่องมือ เพราะเป็นงานที่ต้องใช้แรงงานมาก ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ในการดูแลบ้าน เลี้ยงลูก เก็บผัก ปรุงอาหาร ผลิตเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

ระดับการผลิตอาหาร การแบ่งแยกแรงงานตามเพศของคนบริเวณเชิงเขาบรรทัด ในช่วงปี พ.ศ. 2439–2503 เป็นไปในทำนองที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ดังที่ รักรีย์ แสงมณี และว่อง แสงมณี² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า งานบางอย่างผู้หญิงเรียนรู้และสามารถทำได้ เช่น การปรุงอาหาร การทอผ้า เป็นต้น ซึ่งผู้ชายต้องกินและใช้ผลงานนั้นแต่ทำไม่เป็น หรือไม่อยากทำ ส่วนผู้หญิงก็ไม่สามารถทำการผลิตได้ เช่น การล่าสัตว์ การประดิษฐ์เครื่องใช้ต่าง ๆ การปลูกสร้างที่อยู่อาศัย เป็นต้น ดังนั้นจึงต้องแบ่งหน้าที่กันทำ นอกจากการแบ่งแยกแรงงานแบบอายุ และเพศแล้ว ในอดีตยังมีการแบ่งหน้าที่ตามความเชื่อ เช่น ความเชื่อเรื่องการเข้าป่าล่าสัตว์ ผู้ชายมีหน้าที่เข้าป่าล่าสัตว์ ส่วนผู้หญิงอยู่บ้านก็ห้ามแต่งตัวแต่งหน้า

¹พร้อม ขอบธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 112 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544

²รักรีย์ แสงมณี และว่อง แสงมณี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 109 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2544

จนกว่าสามีจะกลับมาถึง เป็นต้น ชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดเป็นชุมชนที่มีการผลิตแบบเก็บของป่าและล่าสัตว์ กินเป็นอาหารในช่วงแรกแต่ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงมาทำการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์มากขึ้นตามลำดับ เมื่อป่ามีน้อยลงจากการบุกรุกถางป่าเพื่อทำสวนยางพาราและสวนผลไม้มากขึ้นประมาณช่วงหลัง พ.ศ. 2480 ลักษณะการทำงานมักจะมีการช่วยเหลือโดยจะทำงานเป็นกลุ่มหรือในหมู่ญาติพี่น้อง การแบ่งงานมีที่มาจากความช่วยเหลือกัน ซึ่งต้องอาศัยแรงงานคนอย่างเดียว ดังนั้นแรงงานจึงมักถูกแบ่งตามค่านิยม เช่น ผู้ชายมีประสิทธิภาพมากกว่าผู้หญิงในด้านการใช้แรงงาน เวลา จึงให้ผู้ชายทำงานที่หนักกว่าและใช้สมองมากกว่าผู้หญิง ส่วนผู้หญิงก็มีหน้าที่ดูแลบ้าน จัดเตรียมอาหารการกินตลอดถึงคอยดูแลความเป็นอยู่ของทุกคนภายในบ้าน

1.2.4 ความชำนาญเฉพาะอย่างของแรงงาน หมายถึง ความถนัด ความสามารถ ความชอบ และความสนใจในการทำงานแต่ละด้าน แต่ละอย่าง คนแต่ละคนมีความสนใจ และชอบทำอะไร ๆ ไม่เหมือนกัน และกิจกรรมในการดำรงชีพของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายก็มีมากมายหลายด้านเกินกว่าความสามารถของบุคคลเดียวจะทำได้ทุกด้าน ซึ่งในโลกสมัยใหม่ที่แนวคิดของมนุษย์ซับซ้อนมากขึ้น มนุษย์ยังมีกิจกรรมแตกแขนงซับซ้อนมากขึ้น คน ๆ เดียวจึงไม่สามารถรอบรู้ให้ละเอียดและเชี่ยวชาญไปได้หมดทุกด้าน เราอาจจะรู้ได้เพียงกว้าง ๆ แต่จะารู้ลึกซึ่งลงไปในแต่ละด้านคงเป็นไปได้ยาก คนเราจึงเลือกทำได้ลึกซึ่งหรือฝึกฝนให้รู้จริง ๆ ได้เพียงด้านใดด้านหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งก็ได้ แต่ต้องเป็นเรื่องที่ต่อเนื่องกัน เช่น นายพรานย่อมรู้เรื่องเกี่ยวกับการล่าสัตว์และเรื่องป่าได้ดี ส่วนชาวประมงย่อมจะรู้เรื่องการหาปลาและทะเลได้ดี เป็นต้น ลักษณะการทำงานจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยทางชีวภาพ ได้แก่ การแบ่งตามความถนัด ความแข็งแรง โดยอาศัยอายุเป็นหลัก ส่วนการแบ่งหน้าที่กันทำในสมัยนี้ แบ่งตามความเชี่ยวชาญ และความถนัดเป็นเกณฑ์ สาเหตุที่เกิดความชำนาญเฉพาะอย่าง เกิดมาจากคนเราเกิดมาไม่เหมือนกัน มีความสามารถและสติปัญญาไม่เท่ากัน และมีความสนใจต่างกัน ดังที่ คล้อย โยธาพริก¹ ได้กล่าวถึงสรุปได้ว่า ความชำนาญเฉพาะอย่างของคนบริเวณเชิงเขาบรรทัดมีหลายอย่างที่ต่างคนต่างมีความชำนาญ เช่น บางคนมีความชำนาญในการเดินป่าขึ้นเขา บางคนชำนาญในการล่าสัตว์ บางคนชำนาญในการเป็นหมอสามารถรักษาคนป่วยได้ บางคนมีความชำนาญในการปลูกต้นไม้ เป็นต้น

¹ คล้อย โยธาพริก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 398 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2544

1.3 ทุน หมายถึง สิ่งของหรือทรัพย์สินที่ใช้เป็นปัจจัยในการผลิต สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ทุนประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ที่คนสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการผลิต และเงินทุน

1.3.1 ทุนประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ที่คนสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการผลิต ซึ่งในชุมชนเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ สามารถจำแนกเป็น 4 ประเภท คือ เครื่องมือที่ใช้ในการหาอาหาร ลำสัตว์ ปลุกพืช และเลี้ยงสัตว์ ดังที่ เอื้อน เรืองยิ่ง¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า เครื่องมือที่ใช้ในการผลิตได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการหาอาหาร เช่น ไม้สอย พะอง ไม้คานหาบ สานแหกรก จอบ เสียม มีด พร้า ขวาน เป็นต้น เครื่องมือที่ใช้ในการล่าสัตว์ เช่น หอก แหวน หลาว ธนู ลูกดอก ขวาก กบดัก มีด ปืน เป็นต้น เครื่องมือที่ใช้ในการปลุกพืช เช่น จอบ เสียม คันไถ เป็นต้น เครื่องมือที่ใช้ในการเลี้ยงสัตว์ เช่น เชือกล่าม คอกขัง เล้าไก่ ที่สำหรับใส่อาหารสัตว์ เป็นต้น

1.3.2 เงินทุน คือ เงินที่ใช้สำหรับเป็นทุนในการซื้อหาสิ่งของหรือเครื่องใช้ในการผลิตช่วงปี พ.ศ. 2439 – 2503 ชาวบ้านในชุมชนเชิงเขาบรรทัดมีเงินทุนน้อยมาก ดังที่ ตั้ง ชัยสิทธิ์² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า เนื่องจากชาวบ้านมีรายได้เป็นตัวแทนน้อยมากดังนั้นชาวบ้านจัดทำเครื่องมือเครื่องใช้ขึ้นมาใช้เองเป็นส่วนมาก มีการใช้เงินเพื่อซื้อเครื่องมือเครื่องใช้จากการที่ไม่สามารถทำขึ้นได้เอง คือ การซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ที่ผลิตเองไม่ได้ เช่น มีด ขวาน พร้า จอบ เสียม เป็นต้น ส่วนเครื่องมือประเภทเครื่องทุ่นแรงที่ใช้เครื่องจักร เครื่องยนต์แบบปัจจุบันแทบจะไม่มีเลย

ระบบเงินทุน สิ้นเชื้อ และดอกเบี้ย ในช่วง พ.ศ. 2439 - 2503 ดังที่ ปิ่น พลเพชร³ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวไม่มีระบบเงินทุนและสิ้นเชื้อ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อชาวบ้านจะเก็บเงินส่วนหนึ่งที่ได้เงินมาจากการขายผลผลิตที่ได้จากป่า เช่น การขายน้ำผึ้ง น้ำมันยาง หวาย เป็นต้น เพื่อเป็นทุนซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ในการหาของป่า ลำสัตว์ ปลุกพืชและเลี้ยงสัตว์ เช่น มีด ปืน จอบ เสียม พันธุ์ข้าว พันธุ์

¹ เอื้อน เรืองยิ่ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 400 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2544

² ตั้ง ชัยสิทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 107 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2544

³ ปิ่น พลเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 147 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2544

เป็นต้น นอกจากนั้นที่มาของเงินทุนได้จากการกู้ยืม และการขอกันในหมู่ญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง ในกรณีการกู้ยืมนั้นมีลักษณะการกู้แบบเดียวกับในปัจจุบัน คือ มีการจ่ายดอกเบี้ยแต่เป็นไปในรูปของสิ่งของ เช่น ยืมข้าวเปลือกจำนวน 5 ถัง ต้องคืน 6–8 ถัง ในปีต่อไป เป็นต้น โดยไม่มีสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร หากในหมู่เครือญาติอาจจะมีการช่วยเหลือให้กู้ยืมกันในรูปแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

1.4 ผู้ประกอบการ หมายถึง ผู้ที่มีหน้าที่คิดวางแผนและตัดสินใจ รวมทั้งการเลือกใช้ปัจจัยการผลิตอื่นๆ มาใช้ในการผลิตสิ่งของต่างๆ ซึ่งเรียกว่า “การจัดการ” ในกรณีผู้ประกอบการของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง นับเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ตกทอดสืบต่อกันมา ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะ คือ ผู้จัดการเกี่ยวกับการเก็บของป่า ผู้จัดการเกี่ยวกับการล่าสัตว์ ผู้จัดการเกี่ยวกับการปลูกพืช ผู้จัดการเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์

1.4.1 ผู้จัดการเกี่ยวกับการเก็บของป่า การเก็บหาอาหารนับได้ว่าเป็นรูปแบบแรกของการผลิตเพื่อยังชีพ เพราะรูปแบบการผลิตประเภทนี้อยู่บนพื้นฐานของการเก็บอาหารจากธรรมชาติ เช่น ผัก ผลไม้ รากไม้ อาหารต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ดังที่ ‘แหม่ คงช่วย’¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมบริเวณเชิงเขาบรรทัดมีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติที่มีอยู่แล้ว ชาวบ้านที่เข้าไปอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่ในระยะแรกยังไม่มีการผลิตแบบเกษตรกรรม ยังคงหาของป่าและล่าสัตว์เป็นอาหาร มีบ้านเรือนที่อาศัยกันเป็นชุมชนไม่ถาวร ในช่วงปี พ.ศ. 2439 ชุมชนต่างๆ ยังสามารถดำรงรักษารูปแบบของวิถีการผลิต การดำรงชีวิต และขนบธรรมเนียมประเพณีนิยมดั้งเดิมของตนเองไว้ได้พอสมควร จากการศึกษาทำความเข้าใจ สังคมแบบเก็บอาหารบริเวณเชิงเขาบรรทัดซึ่งสามารถช่วยให้เข้าใจแง่มุมต่าง ๆ ของคนในสมัยนั้น รวมทั้งสภาพแวดล้อมบางแห่งที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยอาหารและทรัพยากรนานาชนิด หากเปรียบเทียบกับสังคมแบบเก็บหาอาหารในช่วงปี พ.ศ. 2500 ข้อมูลความเป็นจริงสภาพความเป็นอยู่ อาจแตกต่างไปจากวิถีชีวิตและพฤติกรรมของชาวบ้านในสมัยนั้น ซึ่งอาจอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความอุดมสมบูรณ์แตกต่างกัน สังคมแบบเก็บอาหารในปัจจุบันไม่ได้เป็นแบบเมื่อก่อน ซึ่งความจริงแล้ววิถีการจัดการเกี่ยวกับการหาอาหารย่อมมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลง

¹ ‘แหม่ คงช่วย’ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 188 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2544

อยู่ตลอดเวลาเช่นเดียวกับการจัดการอื่น ๆ ซึ่งการปรับตัวของชาวบ้านบริเวณนี้อาจมีลักษณะพัฒนาการแตกต่างไปจากพื้นที่บริเวณอื่น ๆ เพราะยังคงอาศัยธรรมชาติในการหาเลี้ยงชีพและการเปลี่ยนแปลงทางเกษตรกรรมแผนใหม่ การหาของป่าชาวบ้านจะแบ่งกันหาระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ผู้หญิงจะหาอาหารในบริเวณใกล้บ้านและไม่มีความยากลำบากในการหามากนัก เช่น ผัก ผลไม้ เป็นต้น เพื่อนำมาเป็นอาหารในครัวเรือน ผู้ชายจะหาอาหารที่อยู่ไกลและมีความยากลำบากกว่า เช่น ต้องปีนขึ้นไปเก็บบนที่สูง หรือต้องเข้าไปหาในป่าที่อยู่ไกลที่รก เป็นต้น ซึ่งสามารถหาได้ในจำนวนที่มากเพื่อนำไปแจกจ่ายหรือแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอย่างอื่น

1.4.2 ผู้จัดการเกี่ยวกับการล่าสัตว์ การล่าสัตว์เพื่อเป็นอาหารของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ช่วง พ.ศ. 2439 - 2503 ดังที่ พ่วง กรณีย¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในสมัยนั้นมีสัตว์ป่ามากมาย หากจะหาไม่ต้องเข้าป่าลึกก็สามารถหาได้ มีทั้งสัตว์ใหญ่และสัตว์เล็ก เช่น หมูป่า สมเสร็จ กวาง กระซัง กระรอก ไก่ป่า ปลา เป็นต้น เครื่องมือช่วยในการล่า เช่น กระบอง หอก ลูกดอก ธนู กบดัก ตาข่าย โป๊ะ เบ็ด ขวาน มีด เป็นต้น นอกจากนี้อาจใช้สุนัขช่วยในการล่าสัตว์ด้วย วิธีการล่า ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่จะชักชวนกันไปหลาย ๆ คน มีการวางแผนในการไล่ต้อนให้สัตว์เข้าที่คับขันหรือเหนี่ยวแล้วจึงจู่โจมเข้าไปจับ หรือใช้วิธีวางกับดักหรือวางยาเบื่อ ก่อนจะมีการล่าสัตว์ชาวบ้านจะมีการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกครั้ง เพื่อช่วยคุ้มครองให้ปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ การล่าสัตว์จะเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ผู้หญิง เด็ก และผู้สูงอายุ จะอยู่ที่บ้าน

1.4.3 ผู้จัดการเกี่ยวกับการปลูกพืช เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการหาอาหารมาเป็นการปลูกพืช เมื่ออยู่เป็นชุมชน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ความต้องการอาหารสิ่งของเครื่องใช้มากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการเพาะปลูกเพื่อให้ได้อาหารมากเพียงพอ รวมทั้งเพื่อการแลกเปลี่ยนกับสิ่งของที่จำเป็นที่ผลิตเองไม่ได้ จึงต้องดำเนินการเพาะปลูกพืช โดยแต่ละครัวเรือนตัดสินใจในการทำไร่ ทำนา โดยใช้แรงงานในครัวเรือน หรือการร่วมมือกันเป็นชุมชน ดังที่ ค้วน ชูจิต² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การจัดการเกี่ยวกับการปลูกพืชบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงในสมัยนั้น ได้มีการพัฒนามาโดยลำดับนับตั้งแต่ในช่วง พ.ศ. 2439 ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพในการหาของป่าเป็นอาชีพหลัก ได้เปลี่ยนมาทำไร่ปลูกข้าว

¹ พ่วง กรณีย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 357 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2544

² ค้วน ชูจิต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 153 หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ขรี อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2544

และพืชผักต่าง ๆ บ้างแต่ก็ทำแบบไร้เงื่อนไข การจัดการเกี่ยวกับการปลูกยังไม่ชัดเจน ต่อมาเมื่อประมาณช่วง พ.ศ. 2460 เริ่มมีรถไฟมีการขนส่งสินค้า ชาวบ้านเริ่มปลูกพืชเพื่อนำไปขายเป็นรายได้ให้กับครอบครัวมากขึ้น มีการทำนา ทำสวน ทำไร่ ทั่วไปแต่ไม่มากนักและยังปลูกพืชแบบผสมผสานเป็นพันธุ์พื้นเมือง ประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2484 ได้เริ่มมีการทำสวนยางพาราและปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นมากขึ้น มีชาวบ้านจากภายนอกพื้นที่เข้าไปจับจองพื้นที่โค่นถางป่า เพื่อทำสวนทำไร่ มีการจัดการเกี่ยวกับการปลูกอย่างมีระบบมากขึ้น

1.4.4 ผู้จัดการเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการล่าสัตว์มาเป็นการเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง เป็นการประกอบกิจการของครัวเรือนโดยสามีและภรรยาเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกันในการประกอบการ ดังที่ เพ็ญ ชุนเอียด¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านในสมัยนั้นสามารถแบ่งการเลี้ยงสัตว์ได้เป็น 3 ประเภท คือ สัตว์ที่เลี้ยงไว้ใช้งาน เช่น วัว ควาย ช้าง ม้า เป็นต้น สัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อบริโภค เช่น หมู เป็ด ไก่ เป็นต้น การเลี้ยงสัตว์นั้นจะแตกต่างกับการล่าสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่จะทำควบคู่กับการปลูกพืช เริ่มแรกเป็นการจับสัตว์มาเลี้ยงแล้วขยายพันธุ์ให้มีจำนวนมากขึ้น แต่การล่าสัตว์เป็นการเดินทางไปหาสัตว์ในธรรมชาติ ตามป่า เขา ตามแต่จะพบได้ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สืบทอดกันมา ลักษณะการเลี้ยงสัตว์โดยทั่วไป ดังที่ กลาย มณีพันธุ์² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงจะมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อขายบ้าง การเลี้ยงสัตว์เพื่อการยังชีพและมีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ เป็นการเลี้ยงสัตว์รวมกับการเพาะปลูก สัตว์ที่เลี้ยงโดยทั่วไปตามบริเวณเชิงเขาบรรทัดใน จังหวัดพัทลุงมักจะเป็นสัตว์ที่นำมาใช้แรงงานในการเพาะปลูกเป็นส่วนใหญ่ เช่น เลี้ยงวัว ควาย ในพื้นที่ทำนา ส่วนการเลี้ยงสัตว์โดยตรงเป็นการเลี้ยงเพื่อเป็นอาหารและเลี้ยงเพื่อใช้งาน เป็นการเลี้ยงแบบอาชีพ สมัยแรก ๆ เป็นการเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคในครอบครัว และแบ่งปันกันระหว่างเครือญาติ ส่วนการเลี้ยงเพื่อขายเป็นการเลี้ยงแบบอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงหลัง พ.ศ. 2500 ผู้ที่เลี้ยงสัตว์โดยตรงเลี้ยงเป็นจำนวนมาก และไม่ได้ประกอบอาชีพอย่างอื่นเลยจะมีหน้าที่ให้อาหารและดูแลสัตว์ทำนองเอง แต่ในสมัยก่อนเลี้ยงตามวิถีธรรมชาติ มีการลองผิดลองถูกจนได้วิธีการเลี้ยงที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่

¹ เพ็ญ ชุนเอียด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 198 หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ขรี อำเภอดงระหวัด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2544

² กลาย มณีพันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 159 หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ขรี อำเภอดงระหวัด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2544

1.2 ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการผลิต ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ โครงสร้างพื้นฐาน การเมืองการปกครอง การคมนาคมสื่อสาร สังคมและวัฒนธรรม และภาวะเศรษฐกิจ

1.2.1 โครงสร้างพื้นฐาน ชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง มีลักษณะของชุมชนที่อยู่ห่างกัน การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในการแลกเปลี่ยนผลผลิต ดังที่ เจิม นวลเปียน¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ถนนหนทางไม่สะดวกชาวบ้านจะมีการเดินเท้าไปตามทางพลีในการแลกเปลี่ยนผลผลิต ซึ่งแต่ละชุมชนจะนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยนที่ตลาดที่อยู่ใกล้ชุมชน เช่น ชุมชนป่าพะยอม ชุมชนศรีบรรพต จะนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยนที่ตลาดควนขนุน ตลาดปากคลอง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง และที่ตลาดห้วยยอด จังหวัดตรัง ชุมชนกงหรา ชุมชนศรีนครินทร์ จะนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยนที่ตลาดสี่กั๊ก จังหวัดพัทลุง และที่ตลาดห้วยยอด จังหวัดตรัง และชุมชนตะโหมด ชุมชนป่าบอน จะนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยนที่ตลาดบางแก้ว ตลาดหารเทา จังหวัดพัทลุง และตลาดท่าชะมวง จังหวัดสงขลา การเดินทางไปแลกเปลี่ยนสินค้าในแต่ละครั้ง ชาวบ้านต้องใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 2 วัน การขนส่งผลผลิต ผู้ชายจะใช้วิธีหาบ ผู้หญิงจะใช้วิธีเดิน จึงมีผลต่อการนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยน เพราะในแต่ละครั้งชาวบ้านไม่สามารถนำผลผลิตจำนวนมากได้ และต้องใช้เวลาในการเดินทางมาก จึงมีผลกระทบต่อการผลิตเป็นอย่างมาก ส่วนการสัญจรทางน้ำ ชาวบ้านจะใช้ไม้ซุง หรือไม้ไผ่ผูกทำเป็นแพ เพื่อบรรทุกผลผลิต เช่น หวาย น้ำมันยาง ผลไม้ เป็นต้น แล้วต้องลงมาตามลำคลอง จะขายทั้งผลผลิตและแพที่นำมาด้วย นอกจากนี้ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดยังมีการสร้างระบบชลประทาน โดยการท่อน้ำจากลำคลองเพื่อใช้ในการปลูกพืช จะเห็นได้ว่าโครงสร้างพื้นฐานเป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งของการผลิตของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด ในจังหวัดพัทลุง

1.2.2 การเมืองการปกครอง เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการผลิตของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ดังที่ สมเสริม ชูรักษ์² ได้กล่าวถึงประวัติการปกครองของจังหวัดพัทลุง สรุปได้ว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2439 สมัยรัชกาลที่ 5 ทรงปฏิรูปการปกครองได้ส่งผลต่อความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชาวบ้านบริเวณชุมชนเชิงเขาบรรทัดเช่นกัน โดยเฉพาะ

¹ เจิม นวลเปียน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 142 หมู่ที่ 7 ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2544

² สมเสริม ชูรักษ์. ท้องถิ่นของเรา 1 (จังหวัดพัทลุง). 2539. หน้า 41 – 45.

การตั้งเมืองและแบ่งเขตการปกครอง ซึ่งเมืองพัทลุงได้แบ่งเขตการปกครองเป็น 3 อำเภอ คือ อำเภอกลางเมือง (อำเภอเมืองพัทลุง) อำเภออุดร (อำเภอควนขนุน) อำเภอทักษิณ (อำเภอปากพะยูน) เมืองพัทลุงขึ้นกับมณฑลนครศรีธรรมราช โปรดเกล้าฯ ให้พระยายมราช (ปิ่น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล และรัฐบาลได้ส่งผู้ว่าราชการจังหวัดมาปกครองเมืองพัทลุงแทนเจ้าเมืองเดิม ลดตำแหน่งเจ้าเมืองเป็นรองผู้ว่าราชการจังหวัด ให้สร้างอาคารที่ทำการเมืองพัทลุงขึ้นแทนวังเจ้าเมืองที่เคยใช้เป็นสถานที่ว่าราชการ ในระบบมณฑลเทศาภิบาลได้มีการแต่งตั้งผู้ว่าราชการจากสกุลเจ้าเมืองเดิมก่อนเพื่อเป็นการถนอมน้ำใจ คือพระยาอภัยบริรักษ์ (เนตร) จนถึง พ.ศ. 2452 มีมาตรการเด็ดขาดโปรดเกล้าฯ ให้มีผู้ว่าราชการมาจากเมืองอื่น ๆ ซึ่งเคยเป็นเจ้าเมืองในหัวเมืองปักษ์ใต้โดยส่วนใหญ่ ซึ่งผู้ว่าราชการในระบายนี้อาจต้องเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา เฉลี่ยแล้วดำรงตำแหน่งได้ 1-2 ปีเท่านั้น เนื่องจากมีปัญหาต่างๆ ขึ้น โดยเฉพาะปัญหาโจรผู้ร้ายเกิดขึ้นอย่างรุนแรงใน พ.ศ. 2452 รัชกาลที่ 6 ขณะทรงเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชได้เสด็จประพาสเมืองพัทลุง พระกาญจนดิษฐ์บดี (อวบ ณ ถลาง) ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงต้องถูกปลดจากตำแหน่งเนื่องจากระงับโจรผู้ร้ายที่กำเริบอย่างหนักไว้ไม่อยู่ จนถึงสมัยพระคณาภัยสุนทร (สา สุวรรณสาร) เป็นผู้ว่าราชการมีขุนโจรที่สำคัญ อาทิ นายรุ่ง ดอนทราย เป็นหัวหน้าได้รับฉายาว่า ขุนพัฒน์ หรือขุนพัทลุง นายคำหั่วแพร (เจ้าฟ้าเขียว) ขุนอัสถงคตเป็นรองหัวหน้า ทางมณฑลนครศรีธรรมราชได้ส่งนายพันตำรวจโทพระวิชัยประชาบาล (บุญโกษ เอโกบล) มาปราบปรามจึงสงบลงระยะหนึ่ง พ.ศ. 2467 สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์อุปราชมณฑลปักษ์ใต้ ได้ขอพระบรมราชานุญาตรัชกาลที่ 6 โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองพัทลุงมาอยู่ที่บ้านคูหาสวรรค์ เพื่อแก้ปัญหาลโจรผู้ร้ายและเพื่อสะดวกในการคมนาคมทางรถไฟ บ้านเมืองสงบมาจนถึงรัชกาลที่ 7 เกิดมีโจรผู้ร้ายขึ้นอีก ว่าที่ร้อยตรีบุตร์ พันธรักษ์ ได้วางแผนปราบปรามจนราบคาบ และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “ขุนพันธรักษ์ราชเดช” (พ.ศ. 2478)

ใน พ.ศ. 2475 มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบการปกครองประชาธิปไตย จังหวัดพัทลุงมีผู้แทนราษฎรได้ 1 คน ซึ่งในระยะแรก ๆ ประชาชนชาวพัทลุงมีความสนใจในการปกครองระบบใหม่นี้มาก พิจารณาได้จากการออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังที่ ข้า เขียวคณิต¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ได้มีการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นในจังหวัดพัทลุง ในระยะแรกแสดงให้เห็นว่าประชาชนชาวจังหวัดพัทลุง

¹ ข้า เขียวคณิต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 178 หมู่ที่ 6 ตำบลคลองเฉลิม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2544

ยังสนับสนุนบุคคลในเชื้อสายเจ้าเมืองพัทลุงเดิม คือได้เลือก ร.ต. ถัด รัตนพันธุ์ ซึ่งมีเชื้อสายสกุล ณ พัทลุง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนแรก และประชาชนชาวจังหวัดพัทลุงมีความสนใจในการปกครองในระบบนี้มาก จากผลการไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งมีจำนวนร้อยละเป็นอันดับ 1 และอันดับแรกๆ ของประเทศหลายสมัย แต่ระบอบการปกครองประชาธิปไตยของไทยมีปัญหาเรื่อยมา เป็นเหตุให้เกิดลัทธิคอมมิวนิสต์เข้าแทรกแซงขึ้นทั่วประเทศ และมีผลต่อจังหวัดพัทลุงอย่างรุนแรง ทำให้การพัฒนาบ้านเมืองต้องหยุดชะงักไประยะหนึ่ง ทำให้ความเป็นอยู่ของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดประสบกับปัญหามากมายในช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 ดังที่ ขงยุทธ ชูแว่น¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า จากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองตลอดถึงเศรษฐกิจและสังคม ทำให้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะวิธีการผลิตแบบเดิม คือ วิธีการปลูก การล่า การหา การเลี้ยง และการทำไร่เลื่อนลอยยังดำเนินอยู่อย่างเหนียวแน่น จึงเป็นสิ่งที่สวนทางกับนโยบายของรัฐ การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน ชุมชนในด้านต่างๆ มีสาเหตุต่อเนื่องมาจากปัญหาทางการเมืองมาโดยตามลำดับ จนถึงสมัยที่มีพรรคคอมมิวนิสต์เกิดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งขบวนการนี้ได้แทรกซึมเผยแพร่อุดมการณ์ไปทั่วประเทศ สำหรับพื้นที่ในภาคใต้ที่กองกำลังพรรคได้อาศัยพื้นที่ป่าดิบของเทือกเขานครศรีธรรมราชเป็นฐานที่มั่นสำคัญ ดังนั้นหมู่บ้านในเขตเชิงเขาดังกล่าวตั้งแต่จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง ตรัง สงขลา และสตูล จึงเป็นเป้าหมายในการแทรกซึมเพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ ด้วยเหตุนี้หมู่บ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงจึงอยู่ในเขตการปฏิบัติการของพรรคคอมมิวนิสต์ในเวลาต่อมา จนรัฐบาลต้องส่งกำลังปราบปรามอย่างต่อเนื่องและเข้มข้นขึ้น มีการเสริมกำลังรบด้วยปืนใหญ่ เครื่องบินและกองทหารรับจ้าง การยิงปืนใหญ่และทิ้งระเบิดฐานที่มั่นของคอมมิวนิสต์บนภูเขา เป็นเรื่องยากและซับซ้อนในการกำหนดเป้าหมายการโจมตีที่แน่นอน การรุกรบของรัฐบาลจึงเป็นเพียงผลักดันให้ฝ่ายตรงข้ามถอยร่นเพื่อไปตั้งฐานที่มั่นแห่งใหม่ในเขตป่าเขาที่สลับซับซ้อนยิ่งขึ้น ดังที่ ไสว อินทร์ปาน² ได้กล่าวถึงผลกระทบต่อวิถีชีวิตของพวกราชาไก และชาวบ้านในชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณนี้สรุปได้ว่า เพราะพวกราชาไกไม่เข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่รู้ข่าวสารในการติดต่อ ไม่รู้จักวิถีการหลบหลีกอันตรายจากอาวุธสงครามดังกล่าว จึงทำให้ต้องเสียชีวิตลงไปเป็นอันมาก ส่วนที่

¹ ขงยุทธ ชูแว่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนตะโหนด ตำบลแม่ขี อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2543

² ไสว อินทร์ปาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 5 ตำบลตะแพน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2543

เหลือรอดชีวิตอยู่ก็พากันขึ้นตระหนกหนีเคล็ดเข้าป่าไปในเขตจังหวัดสตูล ตรัง และสงขลา สำหรับชาวบ้านในหมู่บ้านบริเวณเชิงเขาที่ได้รับผลกระทบจากการปราบปรามผู้ก่อการร้ายเป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากการที่ราษฎรในบางหมู่บ้านต้องอพยพ ละทิ้งหมู่บ้านเข้าไปอาศัยอยู่ในกองทหารที่มาตั้งค่ายอยู่นานเป็นแรมเดือน บรรดาผู้ชายต้องเข้ารับการฝึกฝนการใช้อาวุธจากทหารในค่าย แล้วออกลาดตระเวนในเขตหมู่บ้าน ต้องอาศัยเสบียงอาหารในค่ายทหารพอประทังชีวิตให้อยู่รอดได้ ซึ่งไม่สะดวกสบายเหมือนอยู่ที่บ้าน และส่งผลกระทบต่อการผลิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก

1.2.3 การคมนาคมสื่อสาร การเดินทางติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชุมชนต่างๆ ในบริเวณเชิงเขาบรรทัดและกับตัวเมืองพัทลุงเมื่อมีความจำเป็น เช่น การเดินทางติดต่อค้าขายหรือหาซื้อสิ่งของที่จำเป็น การติดต่อราชการหรือทางราชการจะเข้าไปเยี่ยมเยียนชุมชน การติดต่อสัมพันธ์กับญาติพี่น้องเพื่อนฝูง เป็นต้น ดังที่ แคล้ว ปานแก้ว¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในช่วง พ.ศ. 2439 – 2503 ยังเป็นลักษณะการคมนาคมที่ต้องเดินทางด้วยเท้า หากมีสิ่งของก็ต้องหาหรือแบก สำหรับการเดินทางติดต่อระหว่างชุมชนต่างๆกับเมืองพัทลุง เพื่อนำผลผลิตจากป่าที่หาได้ เช่น ผลไม้ น้ำผึ้ง สมุนไพร เป็นต้น นำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของที่จำเป็นต้องใช้ หรือการติดต่อธุระอื่นๆ ในการเดินทางจะเดินไปตามเส้นทางเล็ก ๆ ผ่านป่า เขา ลำธาร เป็นเส้นทางเดินเรียกว่า “ทางพลี” ซึ่งมีอันตรายน่ากลัวชาวบ้านจึงมักจะเดินไปกันเป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มละ 4 – 5 คน หลังจากแลกเปลี่ยนผลผลิตของตนกับสิ่งที่ต้องการและสิ่งของที่จำเป็นในครอบครัวแล้ว ก็จะเดินทางกลับเนื่องจากระยะทางห่างไกลและยากลำบากชาวบ้านจึงไม่อาจเดินทางไปมาได้ภายในเวลาหนึ่งวัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพักแรมระหว่างทางโดยการอาศัยเพื่อนฝูงที่สนิทสนมกันนอนพักค้างคืนพอรุ่งเช้าจึงเดินทาง เนื่องจากชาวบ้านต้องอาศัยธรรมชาติเป็นหลักในการทำมาหากิน ดังนั้นหากปีโคจรธรรมชาติแปรปรวน ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาลทำให้พื้นที่ทำไร่เลื่อนลอยและพืชผลไม้ไม่สมบูรณ์ ภาวะการขาดแคลนอาหารจึงเกิดขึ้น ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องเดินทางไปพึ่งพาหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น เมืองพัทลุง เขาชัยสน เป็นต้น การเดินทางไปหมู่บ้านต่างๆ มักจะไปตามลำคลองโดยการไต่เรือหรือล่องแพไปตามแม่น้ำ พร้อมกับนำผลผลิต เช่น กล้วย ทุเรียน สะตอ น้ำผึ้ง และของป่าอื่นๆ เพื่อเอาไปแลกเปลี่ยนกับข้าวสาร ปลาเกลือ เป็นต้น การเดินทางไปยังหมู่บ้านต่างๆ ที่ห่างไกล

¹ แคล้ว ปานแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 5 ตำบลพริ้ว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2544

ต้องนอนพักค้างคืน ทำให้ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านมีความสนิทสนมกันมากขึ้น จนเกิดประเพณี การ “เป็นเกลอ” ขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่ายเป็นอย่างยิ่งจนเป็นที่นิยมกระทำสืบ ต่อมาจนถึงรุ่นลูกหลาน และบางครั้งก็มีการแต่งงานกันระหว่างสมาชิกในชุมชนต่างๆ สมนึก เพชรสังข์¹ ได้กล่าวถึงการคมนาคมสรุปได้ว่า การคมนาคมระหว่างชุมชน - ตัวเมืองไม่สะดวก ไม่มีถนนที่ใช้เป็นเส้นทางในการเดินทาง จากสาเหตุการคมนาคมติดต่อสื่อสารระหว่างชุมชน เชิงเขาบรรทัดกับตัวเมืองไม่ค่อยสะดวก จึงทำให้อำนาจรัฐไม่อาจเข้าไปควบคุมดูแลได้อย่างทั่วถึงด้วยเหตุนี้หมู่บ้านจึงมีความสัมพันธ์กับตัวเมืองค่อนข้างน้อยมาก ลักษณะสังคมต้องพึ่งพา ผู้นำในกลุ่มนอกจากนี้ชาวบ้านมีความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์และอำนาจเร้นลับ เช่น เมื่อเป็นไข้ป่า (ไข้มาลาเรีย) ชาวบ้านมักเชื่อว่าถูกผีเข้า หรือถูกกระทำจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านมีความผูกพันกับธรรมชาติที่เป็นป่าเขา ซึ่งได้เอื้อต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในบริเวณนี้ตลอดมา ก่อนจะมีการโค่นถางป่าหรือตัดต้นไม้ก็ต้องมีการเซ่นไหว้ บวงสรวง เพื่อขอมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือรุกขเทวดาที่ปกปักรักษา ซึ่งลักษณะของวิถีชีวิตการผลิตและวิถีชีวิต เช่นนี้ได้ดำเนินมาช้านาน ในอดีตลำคลองที่เป็นเส้นทางสัญจรที่มีต้นน้ำจากเทือกเขาบรรทัด ไหลผ่านพื้นที่ต่างๆ เช่น คลองป่าพะยอม เกิดจากเขาหินกลิ้ง เขตอำเภอป่าพะยอม ไหลผ่านพื้นที่ที่ราบลุ่มรอบทะเลน้อยลงสู่พรุควนเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช คลองปากประ เกิดคลองต่างๆ ที่ไหลมาจากเทือกเขาบรรทัดมารวมกันที่บ้านปากประ คลองนาท่อม เกิดจากโดนเขาคราม โดนลำใน โดนนาง ไหลลงสู่ทะเลสาบที่คลองลำป่า คลองห่านโพธิ์ เกิดจากโดนไพรวัลย์ ไหลลงสู่ทะเลสาบที่คลองบางแก้ว คลองป่าบอน เกิดจากโดนแม่แดง ไหลลงสู่ทะเลสาบที่บ้านคลองเกิด อำเภอปากพะยูน คลองพรุห้อย เกิดจากโดนสามชั้น ไหลลงสู่ทะเลสาบที่คลองหลวง อำเภอปากพะยูน เป็นต้น ต่อมาเมื่อประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ ที่ทำให้การคมนาคมสื่อสารสะดวก รวดเร็วขึ้น ได้มีการสร้างถนนหนทางติดต่อจากตัวเมือง พัทลุงไปชุมชนต่างๆ เช่น พัทลุง-ตรัง พัทลุง-ป่าพะยอม พัทลุง-ป่าบอน เป็นต้น และนำความเจริญสู่พื้นที่บริเวณชุมชนเชิงเขาบรรทัด ทำให้การผลิตของชาวบ้านได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กล่าวคือการผลิตเพื่อขายได้ขยายตัวแทนการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างเมื่อก่อน

¹ สมนึก เพชรสังข์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมูวิกกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22 หมู่ที่ 6 ตำบลเขาปู่ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2543

1.2.4 สังคมและวัฒนธรรม ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ดังที่ เปี้ยน แยมรัตน์¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ในบริเวณเชิงเขาบรรทัดจะนับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ซึ่งมีการสร้างวัดและมัสยิดหลายแห่งมานาน วัดที่เก่าแก่ เช่น วัดเขาวงศ์ ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลงหรา จากซากฐานพระพุทธรูปหินทรายแดง มีอายุอย่างน้อยตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา และมีหลักฐานจากเศษถ้วยชามสังคโลกและอิฐที่มีอายุในสมัยเดียวกันกับฐานพระพุทธรูปวัดตะโหมด ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด วัดกงหราเก่า ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา วัดถ้ำเขาปู ตำบลตะแพน อำเภอศรีบรรพต นอกจากนี้ยังมีสถานที่ที่สำคัญของศาสนาอิสลามที่ถือว่าเก่าแก่ เช่น ที่ฝังศพโต๊ะหมุด ตั้งอยู่ที่ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด ที่ฝังศพมะระโหม หรือทวดโหม ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 5 ตำบลชะรัด อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง ดังที่ พิน สมศรี² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ทวดโหมเป็นเจ้าเมืองชะรัด ได้เข้าไปอยู่ที่กรุงสุโขทัยและรับอาสาปราบศึกจนได้รับความดีความชอบให้รับราชการอยู่ในเมืองหลวง ต่อมาถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏจึงหนีกลับเมืองชะรัดและถึงแก่กรรมที่เมืองนี้ ปัจจุบันสถานที่ฝังศพเหลือแต่เนินดินมีลักษณะกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 เมตร ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาของชาวอิสลามในพื้นที่นี้ จากหลักฐานดังกล่าวเชื่อกันว่าชุมชนดังกล่าวมีมาแล้วตั้งแต่สมัยปลายกรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้หนังสือเจ้าคุณยมราช มีถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้กล่าวถึงบ้านชะรัดสรุปได้ว่า ในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองชะรัดนี้ขึ้นกับเมืองพัทลุง ใน พ.ศ. 2382 เมื่อทางฝ่ายไทยสามารถปราบกบฏเมืองไทรบุรีได้ก็ได้ส่งแขก (ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม) ชาวไทรบุรีบางส่วนมาไว้ที่เมืองชะรัดซึ่งเป็นบรรพบุรุษของอิสลามในบริเวณนี้ ต่อมาชุมชนได้ขยายตัวขึ้นเนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นผู้คนได้ออกไปหาที่ทำกินใหม่ ดังนั้นหมู่บ้านใหม่ๆ จึงเกิดขึ้น และในที่สุดก็กระจายไปอยู่ตามบริเวณเชิงเขาบรรทัด จนกลายเป็นชุมชนในปัจจุบัน สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในสมัยก่อน ดังที่ วิรัตน์ ส่งแสง³ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดมีผู้น้อยไม่กี่ชุมชน ชาวบ้านจะสร้างที่อยู่อาศัยใกล้ๆ กันเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ประมาณกลุ่มละ 5 – 10

¹ เปี้ยน แยมรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 142 หมู่ที่ 7 ตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2544

² พิน สมศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 9 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2543

³ วิรัตน์ ส่งแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 197 หมู่ที่ 7 ตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2544

ครัวเรือน ระยะทางแต่ละชุมชนห่างกันประมาณ 5–10 กิโลเมตร เช่น ชุมชนบ้านป่าพะยอม ชุมชนบ้านคลองใหญ่ ชุมชนบ้านลานข่อย ชุมชนบ้านหน้าป่า ชุมชนบ้านตะแพน ชุมชนบ้านเขาปู่ ชุมชนบ้านเขาป่าเหว ชุมชนบ้านกงหรา ชุมชนบ้านชะรัด ชุมชนบ้านตะโหมด ชุมชนบ้านเหมืองตะกั่ว เป็นต้น ส่วนใหญ่ชุมชนแต่ละชุมชนจะนับถือศาสนาเหมือนกัน กล่าวคือถ้านับถือศาสนาพุทธก็จะเป็นชาวพุทธทั้งชุมชน และชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลามก็จะเป็นอิสลามทั้งชุมชนเช่นกัน ซึ่งหมู่บ้านที่นับถือศาสนาต่างกันจะไม่ค่อยติดต่อกันมากนัก ชุมชนที่ชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลาม ก็จะติดต่อกับชุมชนที่นับถืออิสลามด้วยกัน ส่วนชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธก็จะติดต่อกับชุมชนชาวพุทธด้วยกัน สาเหตุการแบ่งแยกดังกล่าว ก็คงสืบเนื่องมาจากศาสนาและประเพณีที่แตกต่างกัน ประกอบกับหมู่บ้านยังเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตัวเองได้ จึงไม่ค่อยมีความจำเป็นที่จะต้องติดต่อกันและกัน แต่ถึงอย่างไรก็ตามผู้คนก็ยังรักสามัคคีกันในชุมชนนั้น ๆ สามารถสื่อสารติดต่อกันได้ดีเพราะประชาชนทั้งสองกลุ่มวัฒนธรรมนี้ต่างพูดภาษาถิ่นได้เหมือนกัน มีลักษณะความเป็นอยู่ การทำมาหากิน และการดำรงชีวิตที่คล้ายกันจึงไม่มีอุปสรรคเกี่ยวกับศาสนาที่มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง และมีอยู่บ่อยครั้งที่มีการแต่งงานระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาพุทธกับศาสนาอิสลาม ซึ่งการแต่งงานข้ามศาสนาเช่นนี้ทำให้ชุมชนต่างวัฒนธรรมที่มีความเชื่อต่างกัน ได้มีความเข้าใจกันมากขึ้นในเวลาต่อมา ไม่ปรากฏว่ามีปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน

สถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดของสังคมและวัฒนธรรม ดังที่ จิตร เกื้อหนู¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชุมชนบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จะมีลักษณะของครอบครัวเริ่มต้นจากการสมรสของหญิง-ชาย การสมรสถือว่าการที่ชายหญิงแสดงตนให้สังคมได้รับรู้ว่าบุคคลทั้งสองจะอยู่ร่วมกัน โดยปฏิบัติตามวิธีการของกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี และโดยผลแห่งการนี้ทั้งสองฝ่ายย่อมเกิดสิทธิและหน้าที่ต่อกันและกัน ในการเลือกคู่ อาจจะมีเหมาะสมที่ฝ่ายชายและหญิงมีความโน้มเอียงที่จะรักใคร่กัน โดยที่มีความคล้ายกันตนในด้านบุคลิก ทัศนคติ รสนิยม สติปัญญา การศึกษา เชื้อชาติ อาชีพ และศาสนา หรือการที่ชายและหญิงอาจรักใคร่กันโดยไม่มี ความคล้ายคลึงกันเลยก็ได้ ข้อห้ามในการสมรสในอดีตปรากฏว่า มีข้อห้ามบางประการเกี่ยวกับการสมรส ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางสายโลหิต เช่น พี่กับน้อง ญาติพี่น้องที่มีความใกล้ชิดกัน เป็นต้น อายุของชายหญิงที่แตกต่างกันมาก ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้น และข้อห้ามเกี่ยวกับวงศ์วานญาติ เป็นต้น ระบบครอบครัว

¹ จิตร เกื้อหนู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 195 หมู่ที่ 6 ตำบลคลองเฉลิม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2544

ถือเป็นรากฐานที่สำคัญของสถาบันทั้งหลาย และเป็นหน่วยผลิตที่สำคัญต่อชุมชนและสังคม เมื่อมีการสมรสหรือแต่งงานระหว่างหนุ่มสาว พ่อ-แม่จะแบ่งพื้นที่สำหรับสร้างบ้านเรือนและเป็นที่ทำกินโดยให้แยกออกไปเป็นส่วนตัว พร้อมกับมอบสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นในการก่อตั้งครอบครัวใหม่ เช่น ถ้วยชาม หม้อข้าวหม้อแกง เครื่องใช้ที่จำเป็น เป็นต้น แต่มีบางครอบครัวที่แต่งงานแล้วยังต้องอยู่รวมกับพ่อแม่ฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายก็ได้ เนื่องจากเหตุผลต้องอยู่ดูแลพ่อแม่ ช่วยทำงาน หรือคอยรับเป็นผู้สืบทอดทรัพย์สินสมบัติพ่อแม่ต่อไป

1.2.5 ภาวะเศรษฐกิจ ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงในช่วงปี พ.ศ. 2439 – 2503 มีลักษณะเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง ดังที่ สงบ เมืองแก้ว¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า มีลักษณะเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง โดยมีการแลกเปลี่ยนกันบ้าง กิจกรรมการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ มีการแลกเปลี่ยนวัตถุดิบ สินค้าและบริการ ที่ได้จากการผลิตให้เกิดคุณค่ากับผู้บริโภค รูปแบบการผลิตจะอยู่ในรูปแบบการผลิตขั้นพื้นฐาน กล่าวคือการเก็บพืชผัก ผลไม้ต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติไปแลกเปลี่ยนหรือจำหน่าย ซึ่งทำให้สิ่งของที่เกิดจากธรรมชาติได้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น เป็นการผลิตแบบหาของป่า ได้แก่ การเก็บของป่า การล่าสัตว์ การผลิตแบบเกษตรกรรม ได้แก่ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นการผลิตแบบดั้งเดิมของมนุษย์ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยอดีตเรียกว่า เกษตรกรรมแผนเก่า ต่อมาประมาณช่วงปี พ.ศ. 2480 ชาวบ้านมีการผลิตเพื่อบริโภคที่เหลือจึงมีการซื้อขายกัน เมื่อมีการปลูกยางพาราและทำสวนปลูกผลไม้ จึงได้มีการเปลี่ยนแปลง จากการหาของป่า และล่าสัตว์มาเป็นเกษตรกรรมมากขึ้น ต่อมาประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 ชาวบ้านจะมีการผลิตเพื่อขายมากกว่าผลิตเพื่อบริโภค มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและเลี้ยงสัตว์ที่ใช้เทคโนโลยีมากขึ้น เช่น มีการใช้เครื่องมือทุ่นแรง ถัดเลือกพันธุ์พืช การผสมพันธุ์สัตว์ การใช้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชมาใช้ในการผลิต ทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น จึงมีการแลกเปลี่ยนและเปลี่ยนความเป็นเจ้าของในสินค้าและบริการ เมื่อผู้ประกอบการทำการผลิตสินค้าและบริการได้แล้ว ก็จะนำสู่กระบวนการแลกเปลี่ยน ดังที่ เที่ยง เมืองแก้ว² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การแลกเปลี่ยนส่วนใหญ่จะ

¹ สงบ เมืองแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 219 หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2544

² เที่ยง เมืองแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 219 หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2544

กระทำกัน 2 วิธี คือ การแลกเปลี่ยนสิ่งของกับสิ่งของ และการแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินเป็นสื่อกลางหรือการค้าขาย

1. การแลกเปลี่ยนสิ่งของกับสิ่งของ ชาวบ้านจะมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของกับสิ่งของ หรือแลกเปลี่ยนผลผลิตกันในระหว่างคนที่อาศัยอยู่ใกล้กัน ต่อมาก็ทำกันในระหว่างคนที่อยู่ไกลกัน การแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นเพราะชาวบ้านจะผลิตสินค้าต่างกัน การแลกเปลี่ยนจะมีขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้แลกเปลี่ยนมีผลผลิตส่วนเกินหรือจิตใจผลิตเพื่อการแลกเปลี่ยนโดยเฉพาะ ซึ่งผลผลิตของบริเวณเชิงเขาบรรทัดในช่วงนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นผลผลิตจากป่า เช่น หวาย น้ำมันยาง น้ำผึ้ง ไม้ เป็นต้น จะนำไปแลกเปลี่ยนกับเกลือ กะปิ ข้าวสาร น้ำปล หอม กระเทียม เป็นต้น การแลกเปลี่ยนในสมัยนั้นเป็นพฤติกรรมแบบง่าย ๆ ในหมู่เครือญาติหรือคนสนิท แต่ก็ทำให้ผลผลิตในชุมชนได้หมุนเวียน และเฉลี่ยไปถึงสมาชิกในละแวกใกล้เคียงได้ทั่วถึงกันเป็นพฤติกรรมการหมุนเวียนผลผลิตที่ไม่มีกลไกที่ซับซ้อน เช่น ไม่มีระบบการตลาดที่ซับซ้อน ชาวบ้านจะไม่นึกถึงมูลค่าของสิ่งของ แต่จะนึกถึงเพียงปริมาณหรือขนาดในการแลกเปลี่ยน เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นการให้และการรับโดยไม่มีเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้อง การให้และการรับเป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งของและบริการด้วยน้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีมาตั้งแต่เริ่มตั้งบ้านเรือนอยู่กันเป็นชุมชน เพราะการผลิตต้องพึ่งพาธรรมชาติมากและไม่มีหลักในการประกันผลผลิตที่ดีพอ เมื่อใดที่กลุ่มประสบความล้มเหลวในการผลิตเพราะธรรมชาติไม่อำนวย หรือเพราะตนเองไม่ชำนาญ ผู้ที่ผลิตได้ดีและมากกว่าก็ต้องแบ่งปันผลผลิตของตนให้กับคนที่ผลิตได้น้อย จึงทำให้ชุมชนในสมัยนั้นประสบความสำเร็จในการให้และการรับด้วยการตั้งค่านิยมของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ขึ้นมาใช้ในสังคม สาเหตุเพราะความอึดอัดกันดาร แห้งแล้งลำบาก ในสิ่งแวดล้อมแบบนี้นี้ความเอื้อเฟื้อเป็นหลักประกันความอยู่รอดเพราะทุกคนในชุมชนจะมีอาหารพออยู่พอใช้ ซึ่งเป็นหลักประกันสังคมให้อยู่รอดได้ แสง ชูศรีอ่อน¹ ได้กล่าวถึงระบบปันส่วนสรุปได้ว่า เป็นระบบการเฉลี่ยผลผลิตให้สมาชิกในสังคม ทุกคนได้มีกินมีใช้กันอย่างทั่วถึง ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือการแบ่งปันผลผลิตส่วนกลางตามอัตราส่วนเท่าที่บุคคลได้ลงแรงไป ใครทำมากได้มากใครทำน้อยได้น้อย ถือว่าเป็นระบบที่ยุติธรรมและการแบ่งตามเวลาที่ทำในอัตราเท่า ๆ กัน โดยไม่คำนึงถึงความสามารถและผลงานที่ทำได้ ดังที่

¹แสง ชูศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 145 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2544

ลบ ชูศรีอ่อน¹ ได้กล่าวถึงการแจกจ่ายผลิตผลและทรัพยากร สรุปได้ว่า จะเป็นการแจกจ่ายผลิตผลแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จะใช้กันมากในสมัยนั้น ส่วนการแบ่งปันตามส่วนเป็นพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่เริ่มมีการตั้งราคาส่งของ มีเทคโนโลยีทางการผลิตสูงขึ้น คนมีความชำนาญในการผลิตมากขึ้น การผลิตก็ทำได้มากขึ้น สังคมมีประชากรมากขึ้น จึงทำให้ระบบนี้ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาตามลำดับ

2. การแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินเป็นสื่อกลางหรือการค้าขาย เป็นการแลกเปลี่ยนผลิตผลและบริการเพื่อให้สิ่งของเหล่านั้นกระจายถึงมือผู้บริโภคในวงกว้างขึ้น ดังที่ เลียม จันไข่² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินเป็นสื่อกลางมีใช้มากขึ้นในช่วงที่มีรถไฟวิ่งผ่านหรือประมาณ พ.ศ. 2465 เพราะผู้แลกเปลี่ยนไม่จำเป็นต้องรู้จักกันก็สามารถใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนได้ ในระบบการค่านั้นจะมีการแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดอยู่ด้วยเสมอ ดังนั้นความสัมพันธ์ส่วนบุคคลหรือการเห็นแก่หน้ากันจึงไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใด การแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินเป็นสื่อกลาง ทำให้เกิดความสะดวกในการซื้อขายการตั้งราคาสินค้าที่มีการผลิตขึ้นมาอย่างรวดเร็ว ซึ่งเกิดจากหลายสาเหตุที่ทำให้ความเจริญก้าวหน้าในเรื่องของผลิต

วิธีการผลิต

วิธีการผลิต หมายถึง วิธีการที่มนุษย์นำทรัพยากรธรรมชาติ หรือปัจจัยการผลิตมาใช้ในการผลิตสิ่งที่ต้องการใช้ ในส่วนนี้จะกล่าวถึงกระบวนการผลิตและลักษณะการผลิตซึ่งชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงต้องใช้กำลังแรงงาน และปัจจัยพื้นฐานอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาทำการผลิต เพื่อให้ได้ผลิตผลและสามารถนำไปบริโภคได้ผู้วิจัยได้ศึกษา และจำแนกประเด็นการศึกษาไว้ 2 ประเด็น ดังนี้

1. การผลิตแบบเสาะหา
2. การผลิตแบบเกษตรเบื้องต้น

¹ ลบ ชูศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 145 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2544

² เลียม จันไข่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 140 หมู่ที่ 2 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2544

1. การผลิตแบบเสาะหา

ชุมชนเชิงเขาบรรทัดในระยะแรกเป็นชุมชนขนาดเล็ก กระจายอยู่ตามเชิงเขาในพื้นที่ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอป่าพะยอม กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ อำเภอกงหรา อำเภอดะหมัค และอำเภอป่าบอน ในระยะแรกๆ ที่ประชากรยังมีน้อย ประกอบกับสภาพความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ การผลิตในช่วงแรกๆ จึงเป็นการผลิตแบบดั้งเดิม คือ การเก็บ การล่า พืชผล และสัตว์มาใช้ในการบริโภคเลี้ยงตนเอง ตามสภาพทางภูมิศาสตร์บริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงมีลักษณะของพื้นที่เต็มไปด้วยภูเขาน้อยใหญ่มากมาย หมู่บ้านหรือชุมชนบริเวณเชิงเขาจึงมักตั้งอยู่ในที่ราบใกล้ๆ กับเชิงเขา ปกคลุมด้วยป่าไม้เบญจพรรณอันเป็นต้นน้ำลำธารขนาดเล็กสามารถหล่อเลี้ยงระบบการผลิตของชุมชน วิธีการผลิตจึงนับเป็นกรรมวิธีทางเศรษฐกิจของสังคมที่มีความพอเพียงในตัวเอง การหาอาหารขึ้นอยู่กับทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรง เช่น การเก็บผัก หาผลไม้ หาสมุนไพร หาปลา หาน้ำผึ้ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการล่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหาร เช่น การล่าหมูป่า กวาง สมเสร็จ หมู ลิง ค่าง กระงะ เป็นต้น จากสภาพทั่วไปของพื้นที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน และสภาพสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ที่มีผลต่อการผลิต ประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2480 เมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ได้มีการถางป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ลดจำนวนลง การผลิตแบบเสาะหา แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การเก็บของป่า และการล่าสัตว์

1.1 การเก็บของป่า เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดได้กระทำกันมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งมีลักษณะการผลิตแบบดั้งเดิมที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตแบบการเก็บของป่าที่สืบทอดต่อกันมา สามารถจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะ คือ เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบเก็บของป่า ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิตแบบเก็บของป่า การร่วมมือกันของชุมชนในการผลิตแบบเก็บของป่า

1.1.1 เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบการเก็บของป่า ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จะใช้เครื่องมือและวิธีการในการผลิต โดยจะใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และใช้วิธีการในการผลิตที่สอดคล้องเหมาะสมกับเครื่องมือ ดังที่ เดิม หมั่นเทศ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดใช้เครื่องมือและวิธีการในการผลิตแบบการเก็บของป่า สามารถแยกออกเป็นประเภท 4 ประเภท คือ เครื่องมือและวิธีการในการเก็บพืช

¹ เดิม หมั่นเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 5 ตำบลกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2544

เครื่องมือและวิธีการหาไม้ เครื่องมือและวิธีการในการหาสมุนไพร เครื่องมือและวิธีการในการหาผึ้ง

1.1.1.1 เครื่องมือและวิธีการในการเก็บพืช ผลไม้ ชาวบ้านจะใช้เครื่องมือที่ประดิษฐ์ขึ้นเอง เช่น เชือก พะอง มีด ขวาน กระสอบ เป็นต้น เพื่อใช้ในการผลิตการเก็บพืช ผลไม้ต่างๆ ที่มีลำต้นสูง ได้แก่ เนียง เหยียง สะดอ ประทุเรียน มะไฟ ชาวบ้านจะใช้ไม้สอย หรือปิ่นขึ้นไปเก็บ หากต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่มากไม่สามารถปีนไปเก็บได้ก็จะใช้วิธีการใช้ไม้ที่มีขนาดไม่ใหญ่นักมาผูกติดกับลำต้น (พะอง) แล้วปีนขึ้นไปเก็บพืช ไม้ผลไม้ต่างๆ การขนย้ายจะใช้วิธีการแบกหรือหอบ

1.1.1.2 เครื่องมือและวิธีการหาไม้ ไม้ไผ่ หวาย ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดจะหาไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย ดังที่ ชอบ หมั่นเทศ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านจะใช้พร้า หรือขวานในการตัดไม้ไผ่ หวาย หวายที่หาขายมีหลายชนิด เช่น หวายเล็ก หวายข้อดำ หวายจีหมี หวายพังกา เป็นต้น โดยจะเหลาเป็นเส้นหรือตัดเป็นท่อนๆ ทำเป็นมัดนำไปขายเพื่อใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ แล้วผูกทำเป็นแพ ล่องไปตามลำคลอง เพื่อนำไปขายบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา การหาไม้เพื่อนำไปสร้างบ้านเรือน ชาวบ้านจะใช้ไม้เนื้อแข็งในการสร้างที่อยู่อาศัย เช่น ไม้กระบาก ไม้กระบากดำ ไม้มังคุด ไม้ยางปอย ไม้ตะเคียนหิน ไม้ตะเคียนทราย ไม้หลุมพอ ไม้ไข่เขียว ไม้มะคะ ไม้พะยอม ไม้คำเสา ไม้โยง ไม้ก้านตอง ไม้จำปา เป็นต้น วิธีการหาไม้ชาวบ้านจะใช้ขวานเป็นเครื่องมือในการโค่น จากนั้นก็จะใช้เลื่อยตัด ซึ่งเป็นเลื่อยที่ต้องใช้แรงงานคน 2 คนในการตัด จากนั้นก็จะใช้ขวานถากท่อนไม้แล้วนำมาเลื่อยด้วยเลื่อยคือ สำหรับใช้ทำไม้กระดานและไม้รูดต่างๆ การแปรรูปไม้ต้องใช้เวลามาก หากต้นไม้มีขนาดใหญ่ต้องใช้แรงงานคนโค่นถึง 4 คน ใช้ขวาน 4 ค้าง โดยโค่นอยู่ด้านหน้าต้นไม้ 2 คน ด้านหลังอีก 2 คน ต้องใช้เวลาโค่นประมาณครึ่งวัน เมื่อตัดเสร็จก็จะทำเป็นแพล่องไปตามลำคลองนำไปขายบริเวณพื้นที่ทะเลสาบสงขลา

1.1.1.3 เครื่องมือและวิธีการในการหาสมุนไพร ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณเชิงเขาบรรทัดในสมัยนั้นเมื่อเกิดเจ็บไข้ไม่สบายส่วนใหญ่จะใช้วิธีการรักษาด้วยหมอพื้นบ้าน และใช้สมุนไพรที่มีอยู่ในบริเวณนั้น และยังหาเพื่อนำไปขายด้วย ดังที่ วัน ขุนจันทร์²

¹ ชอบ หมั่นเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 5 ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2544

² วัน ขุนจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 3 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

พืชที่ชาวบ้านหาการรักษาโรค เช่น ถ่านเต่า น้ำคั้นจากใบเป็นยาหลังคลอดบุตร สาบเร่งสาบกา ใบทาแก้แผลสด ผื่นคัน น้ำร้อนลวก พอกหน้าท้องแก้ท้องเสีย คัมแก้ไข้ รากใช้ต้วกแก้ไข้ หุ้งฟ้า ใช้เปลือกคัมเป็นยาแก้ไข้ บำรุง แก้บิด ขับระดู ใบเป็นยาพอกแก้ข้อต่อเคลื่อนไหว ดินเป็ด ใช้เปลือกเป็นยารักษาโรคบิด ขับพยาธิ ขับระดู ใบใช้พอกคืบพิษต่างๆ รากเป็นยาขับลม ยางใช้ทาแก้แผลบนผิวหนัง กระพุ่ม เปลือกเป็นยาบำรุง ใบทำยาอมบ้วนปาก กฤษณา รักษา โรคปวดข้อ ไขข้ออักเสบ ฝีดาษ ปวดท้อง ปวดบวมตามร่างกาย บำรุงกำลัง ขับลม ขมิ้นเครือ เถาเป็นสมุนไพรใช้รักษาโรคผิวหนัง ปวดท้อง เนื้อไม้ใช้ล้างแผลพุพอง เจ็บปลา รักษาโรคเลือดประจำเดือนมากผิดปกติ กล้วยไม้ดิน ใช้น้ำคั้นจากรากคัมแก้ไข้ข้ออักเสบ เอื้องหมายนา ใช้เหง้าตำพอกสะดือรักษาโรคท้องมาน เป็นยาถ่าย น้ำคั้นจากต้นแก้ท้องร่วง น้ำคั้นจากใบใช้อาบลดไข้ เป็นต้น ในการหาสมุนไพรชาวบ้านจะใช้มีดสำหรับตัด หรือใช้ จอบขุด พืชที่นิยมหา ได้แก่ สาบเร่งสาบกา กระหุ้งฟ้า ดินเป็ด กระพุ่ม กฤษณา นอกจากนี้ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัด มีการหาน้ำมันยาง ชาวบ้านใช้เครื่องมือ ได้แก่ ขวาน โดยการใช้ขวานเจาะต้นยางให้เป็นโพรง แล้วใช้ไฟจุดให้น้ำมันยางไหลออกมา จากนั้นก็จะตัก น้ำมันใส่ถัง เพื่อนำไปขาย ส่วนการทำได้ชาวบ้านจะนำน้ำมันยางที่ได้ไปคลุกกับใบไม้หรือ เปลือกไม้ เช่น ใบอุ้ง ใบหูหมี่ เปลือกเสม็ด เปลือกมะพร้าว เป็นต้น แล้วใช้ใบเตย ห่อมัดด้วยเชือกให้แน่นทำเป็นถ้ำ มีความกว้างประมาณ 1.5 นิ้ว ความยาวประมาณ 1.5 ฟุต นำไปขายถ้ำละ 1 สตางค์

1.1.1.4 เครื่องมือและวิธีการหาผึ้ง ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดหา น้ำผึ้งมาเป็นเวลาช้านาน ได้ผลิตเพื่อนำน้ำผึ้งมาบริโภคและจำหน่าย โดยมีวิธีการผลิตที่ใช้ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น การจับผึ้งของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง เป็นวิธีการหาเลี้ยงชีพจากป่าที่ชุมชนมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติอย่างแนบแน่น ชาวบ้านได้จับผึ้งและ ใช้ประโยชน์จากผลผลิตของผึ้งสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังที่ เคลื่อน อินทร์ปาน¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ผึ้งชอบทำรังในบริเวณป่าเชิงเขาหรือต้นไม้ขนาดใหญ่ที่ขึ้นอยู่ตามช่องเขา ชาวบ้านที่มีความชำนาญในการหาผึ้งจะสังเกตจากพฤติกรรมของผึ้ง เช่น ดินไม้ที่ผึ้งเคยทำรัง มาก่อนผึ้งมักจะกลับมาสร้างรังในที่เดิมอีก จะเปลี่ยนไปสร้างรังที่อื่นก็ต่อเมื่อบริเวณนั้นขาด ความอุดมสมบูรณ์หรือเกิดสิ่งรบกวน ส่วนการลงกินน้ำของผึ้งก็เป็นวิธีที่ชาวบ้านใช้สังเกตโดย ผึ้งจะนำน้ำไปให้ผึ้งตัวอ่อนหรือผึ้งตัวอื่น ๆ ชาวบ้านเรียกว่า “ซาบน้ำ” หากบริเวณนั้นมีผึ้งมา

¹ เคลื่อน อินทร์ปาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 2 ตำบลตะพาน อำเภอสรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2543

ทำรังอยู่ก็จะเห็นผึ้งบินลงกินน้ำครวละมาก ๆ เมื่อผึ้งโฉบบินขึ้นสูงชาวบ้านก็จะเดินตามผึ้งในแนวเส้นตรงจนพบรังของผึ้ง นอกจากนี้ชาวบ้านจะเดินมองหาผึ้งบนต้นไม้ใหญ่บริเวณช่องเขาหรือหุบเขา ส่วนใหญ่ฝูงผึ้งจะอยู่ในแนวทิศตะวันตกไปแนวทิศตะวันออกตามทางของช่องเขาหรือหุบเขาในบริเวณป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ เครื่องมือและอุปกรณ์ในการหาผึ้งประกอบด้วย

1. วัสดุสำหรับใช้แคเพื่อปีนต้นไม้ที่มีรังผึ้ง เช่น ไม้แค ไม้งา ค้อน ตะปู
2. หมรง เป็นภาชนะที่ใช้ใส่น้ำผึ้ง ทำด้วยกาบไม้ไผ่เห็น หรือกาบไม้หลาโอน
3. เชือกครุ เป็นเชือกที่ใช้ผูกหมรงเพื่อหย่อนลงมายังพื้นดินข้างล่าง นิยมควั่นด้วย

หวาย

4. กาย เป็นคบไฟจุดเพื่อให้เกิดสะเก็ดสำหรับล่อผึ้งให้ออกจากรัง หรือเกิดควันสำหรับไล่ผึ้ง นิยมใช้ข่านขลุ ดันฉิ่ง หรือกามมะพร้าวตากให้แห้งแล้วมัดด้วยหวายหรือเชือก
5. ไม้ปลิ มีรูปร่างคล้ายพระขรรค์ ใช้ตัดรวงผึ้ง ทำด้วยไม้หลาโอน หรือไม้เตาผี
6. ถัง ใช้สำหรับแบ่งน้ำผึ้งจากหมรง

ในการจับผึ้งแต่ละคราวชาวบ้านจะไปกันเป็นกลุ่ม แล้วสร้างที่พัก (ทับ) ไว้สำหรับหุงหาอาหารและพักผ่อนก่อนที่จะจับผึ้ง ซึ่งมีขั้นตอนในการจับผึ้งดังนี้ คือ ใช้การแคไม้ โดยการนำไม้ไปทาบติดกับต้นไม้ที่ต้องการ แล้วนำไม้งา 2 อัน ยาวประมาณ 30–45 เซนติเมตร ไปทาบไม้แคไว้ โดยให้ปลายไม้ชิดกัน ใช้ตะปูตอกติดกับลำต้นให้แน่น ส่วนปลายไม้ที่ชิดกันก็จะใช้ตะปูตอกให้ติดกับไม้แคและต้นไม้ให้แน่น ซึ่งจะทำขึ้นไปทีละชั้น แล้วเหยียบขึ้นล่างต่อขึ้นไปเรื่อย ๆ จนถึงบริเวณที่ผึ้งอาศัยอยู่ การไล่ผึ้งออกจากรัง จะจุดกายที่เตรียมไว้ให้เกิดสะเก็ดไฟและมีควันมาก จากนั้นก็จะกายที่กำลังติดไฟอยู่ ไปเคาะกับกิ่งไม้ใกล้ ๆ กับรังผึ้งให้สะเก็ดไฟจากกายแตกกระจายลงมายังล่าง เมื่อฝูงผึ้งเห็นแสงจากสะเก็ดไฟก็จะบินตามไฟเพราะคิดว่าเป็นศัตรู เมื่อผึ้งบินออกไปไกลจากรังก็จะกลับรังไม่ถูกเพราะความมืด ส่วนผึ้งที่เหลืออยู่ก็จะใช้ควันไฟไล่ออกไปจนหมด จากนั้นจึงใช้ไม้ปลิตัดหัวน้ำผึ้งออกจากรัง โคนนายโหมลนใช้ปลิแทงระหว่างหัวน้ำผึ้งกับรัง และตัดหัวน้ำผึ้งปล่อยให้หัวน้ำผึ้งไหลลงสู่หมรง เมื่อได้น้ำผึ้งเกือบเต็มหมรง ก็จะใช้เชือกครุผูกหมรงหย่อนลงมายังล่าง นายโหมลนโคนก็จะถ่าน้ำผึ้งจากหมรงลงถึงที่เตรียมไว้ ในการจับผึ้งแต่ละครั้งชาวบ้านจะใช้เวลาประมาณ 3–4 วัน

1.1.2 ความเชื่อและพิธีกรรมในการผลิตแบบการเก็บของป่า ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ในช่วงปี พ.ศ. 2439 มีการผลิตแบบการเก็บของป่าเป็นหลัก ดังนั้นชาวบ้านจึงมีความเชื่อในการเก็บของป่า และมีพิธีกรรมเพื่อแสดงความเคารพ ศรัทธาต่อสิ่งเร้นลับที่ก่อให้เกิดผลผลิตต่าง ๆ เหล่านั้น และให้ช่วยคุ้มครองปกป้องให้มีความปลอดภัย

ดังที่ สมบูรณ์ คงสงค์¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านมีความเชื่อในเรื่องต่างๆ เช่น การหาพืช ผลไม้ จะมีการไหว้เจ้าที่ เจ้าป่า มีการทำพิธีเช่นไหว้ ชาวบ้านมีความเชื่อว่า ดันไม้ทุกต้นมีรุกขเทวดา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักรักษา หากไปตัดต้นไม้หรือโค่นต้นไม้โดยมิได้บอกกล่าวอาจเกิดเพศภัยหรืออันตรายได้ ดังนั้นในการโค่นต้นไม้หรือถางป่าจึงมีการทำพิธีบวงสรวงอยู่เสมอ นอกจากนี้ในการจับผึ้งแต่ละครั้งชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดจะมีความเชื่อและพิธีกรรมในการจับผึ้ง ดังที่ เลื่อน หุ้งแก้ว² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านจะมีการไหว้ไม่มีเครื่องเช่น ไค้แก่ ไค้ด้วผู้ ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า เทียน หมากพลู แล้วเริ่มพิธีด้วยการบวงสรวงภูมิเทพยดา หรือเรียกโดยทั่วไปว่าชุมนุมเทวดา เมื่อสวดคาถาชุมนุมเทวดาเสร็จแล้วก็จะขออนุญาตและขอพรจากเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าห้วย เจ้าคลอง เจ้าหนอง เทพารักษ์ผู้รักษาดันไม้ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายได้อนุญาตและช่วยเหลือในการจับผึ้งครั้งนี้ประสบความสำเร็จและมีความปลอดภัย นอกจากนี้ก่อนที่จะมีการจับผึ้งชาวบ้านยังมีความเชื่อว่าการเลือกพืชผักพื้นบ้านประเภทเถาวัลย์เป็นส่วนประกอบในการปรุงอาหาร จะไม่นำอาหารใส่ห่อหรืออาหารที่ปรุงเสร็จแล้วจากบ้านไปรับประทาน จะไปปรุงอาหารเองที่ขนาและจะเลือกผักพื้นบ้านประเภทเถาวัลย์มาปรุงอาหาร ห้ามสมาชิกของครอบครัวทะเลาะกัน ห้ามดุด่าหรือเฉียนตีลูก ห้ามสมาชิกของครอบครัวปรุงแต่งร่างกายด้วยเครื่องหอมหรือนุ่งห่มเสื้อผ้า นั่งคาบ้นไค้บ้าน และให้นอนแต่หัวค่ำ ขณะที่กำลังจับผึ้งทุกคนที่ไปด้วยกันจะเรียกว่า “นายโหมลน” การไปจับผึ้งไม่นิยมให้ผู้หญิงไปด้วย ขณะจับผึ้งจะไม่พูดมากและไม่นำเรื่องของผู้อื่นมาพูด เป็นต้น

1.1.3 การร่วมมือกันของชุมชนในการผลิตแบบการเก็บของป่า การหาของป่าของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง จะมีการร่วมมือกันในการผลิตดังกล่าว

¹ สมบูรณ์ คงสงค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2544

² เลื่อน หุ้งแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 3 ตำบลลำสินธุ์ ถึงอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2543

ดังที่ หะยีสาด เคชอรัญ¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในการเก็บพืช ผลไม้ ชาวบ้านจะมีความร่วมมือกัน เพราะต้องเดินทางเข้าไปในป่าที่ไกลๆ อาจจะมีอันตรายจากสัตว์ร้าย การหลงป่า หรืออุบัติเหตุขึ้นได้ นอกจากนี้ในการหาพืช ผลไม้ ที่มีลำต้นขนาดใหญ่ ต้องช่วยกันปีนขึ้นไปเก็บประมาณ 3-4 คน ในการตัดต้นไม้ก็เช่นเดียวกัน หากต้นไม้มีขนาดใหญ่จะต้องใช้แรงงานคนถึง 4 คน โดยจะโค่นด้านหน้า 2 คน ด้านหลังอีก 2 คน หลังจากนั้นก็ต้องช่วยกันเลื่อยไม้เป็นท่อนๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การจับฝิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความร่วมมือกัน เพราะต้องไปกันเป็นกลุ่ม ดังที่ หมุก ประชุมทอง² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า เมื่อพบรังผึ้งชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันประมาณ 4-5 คน แล้วไปสร้างที่พักก่อนที่จะจับฝิ่ง และผู้ที่ไปจับฝิ่งทุกคนเรียกว่า “นายโหมลน” ซึ่งจะมีหน้าที่ต่างกัน เช่น ผู้ที่ไปตัดรังผึ้งเรียกว่า “โหมลนปลาย” ผู้ที่อยู่ข้างล่างเรียกว่า “โหมลนโคน” และนายโหมลนที่ทำหน้าที่ถ่ายน้ำผึ้ง เป็นต้น จะเห็นว่าแต่ละคนต่างมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ จึงก่อให้เกิดความร่วมมือกันของคนในชุมชนที่จะกระทำการกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น

1.2 การล่าสัตว์ ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุงได้ล่าสัตว์ป่าเพื่อนำมาเป็นอาหารและยังนำไปขายเพื่อเป็นรายได้ให้กับครอบครัวมาช้านาน นอกจากการหาของป่า การล่าสัตว์ป่าก็เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่สืบทอดกันมา การล่าสัตว์ของชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง สามารถจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะ คือ เครื่องมือและวิธีการในการล่าสัตว์ ความเชื่อและพิธีกรรมในการล่าสัตว์ การร่วมมือกันของชุมชนในการล่าสัตว์

1.2.1 เครื่องมือและวิธีการในการล่าสัตว์ ในช่วงปี พ.ศ. 2439 ชาวบ้านบริเวณเชิงเขาบรรทัดจะประดิษฐ์เครื่องมือที่ใช้สำหรับการดัก การล่า การล่อสัตว์ขึ้นเอง โดยใช้ภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา ต่อมาประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2480 ได้เริ่มมีการใช้ปืนสำหรับล่าสัตว์ ดังที่ คลเหลาะ หวดแท่น³ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ชาวบ้านจะใช้เครื่องมือและวิธีการในการ

¹ หะยีสาด เคชอรัญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2543

² หมุก ประชุมทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 41 หมู่ที่ 3 ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอสรินครินทร์ จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2543

³ คลเหลาะ หวดแท่น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, บรรเทิง ศิริมุสิกะ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 8 ตำบลคลองเฉลิม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2543

ล่าสัตว์ แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ การดัก การล่อ การล่า

1.2.1.1 การดัก ชาวบ้านจะใช้เครื่องมือสำหรับดักสัตว์หลายชนิด เช่น แร้ว หลุมพราง โป๊ะ กับดัก ขางดักนก เป็นต้น

1.2.1.1.1 แร้ว แร้วดินเป็นแร้วที่ใช้ดักให้ติดขานก ลักษณะนี้ นิยมทำด้วยเส้นใยหางวัวหรือเส้นเอ็นผูกติดกับหลักเล็กๆ หลักละ 1 บ่วง แล้วนำไปปักไว้ในทางหรือบริเวณที่นกมาหาอาหารกิน เมื่อนกเดินไปเดินมาแร้วก็จะติดขานก ก็สามารถจับนกได้ตามต้องการ แร้วอีกประเภทหนึ่งทำด้วยด้ายหรือเอ็น โดยทำบ่วงแร้วและลั่นไว้ตรงกลางและให้ขาข้างหนึ่งผูกติดไว้กับคานคืด ส่วนอีกข้างหนึ่งผูกติดกับหลักหรือกิ่งไม้ ให้บ่วงแร้วพาดอยู่บนคานไว้ให้นกเกาะ และที่ปลายข้างหนึ่งพาดอยู่บนคานซึ่งติดกับลั่นของบ่วงแร้ว แล้วใช้ผลไม้หรืออาหารของสัตว์มาผูกไว้ เมื่อมีนกมาเกาะคาน ทำให้คานอันแรกตกลงต่ำ ทำให้ลั่นแร้วหลุด คานคืดก็จะดึงบ่วงแร้วให้ติดขานก สามารถจับนกได้

1.2.1.1.2 หลุมพราง เป็นวิธีการที่ชาวบ้านใช้ดักสัตว์ป่าที่มีขนาดใหญ่ เช่น หมูป่า สมเสร็จ กวาง กวาง เป็นต้น โดยจะขุดหลุมบริเวณที่สัตว์เดินผ่าน ลึกประมาณ 1.5 เมตร กว้างประมาณ 1.5 เมตร ใช้ไม้ไผ่หรือไม้เนื้อแข็งเหลาให้แหลมปักไว้บนหลุม ใช้ใบไม้ปิดปากหลุม เมื่อสัตว์เดินผ่านก็จะตกลงไปในหลุม ซึ่งมีไม้แหลมปักอยู่ สัตว์ก็จะบาดเจ็บหรือตายได้

1.2.1.1.3 โป๊ะ เป็นวิธีการดักคล้ายพะเนียดดักช้าง สัตว์จะเดินเข้าไปติดโป๊ะ หลังจากนั้นก็จะใช้ปืนยิง หรือใช้ไม้ทุบตีจนสัตว์ตาย

1.2.1.1.4 กับดัก ชาวบ้านจะทำกับดักสัตว์หลายลักษณะ เช่น การดักสัตว์ใหญ่จะใช้ดักด้วยปิ่น โดยเอาเส้นเอ็นมาผูกกับไก่อปิ่น แล้วจึงไว้ตรงทางที่สัตว์เดินผ่าน ให้ลากล่องปิ่นตรงกับเส้นเอ็น เมื่อสัตว์เดินผ่านที่ดักไว้ ปิ่นก็จะลั่น ทำให้สัตว์ตาย ส่วนการกับดักสัตว์เล็ก เช่น กระรอก กระเจิง ชะมด เป็นต้น จะทำเป็นกรงให้สัตว์เข้าไปแล้วประตูจะปิดทันที สามารถจับสัตว์ได้ตามต้องการ

1.2.1.1.5 ขางดักนก ขางดักนกทำมาจากยางไม้ชนิดต่างๆ เช่น น้ำยางพารา น้ำยางต้นตีนเป็ด น้ำมันยาง เป็นต้น นำมาผสมกันเข้าด้วยกันทำให้เกิดความเหนียว ใช้สำหรับดักนกต่างๆ ได้แก่ นกเป็ดน้ำ นกฮูก นกควบ นกกรง การใช้ขางดักนกมีวิธีการใช้ 2 ลักษณะ คือ ขางดิน และขางปัก

1) ขางดิน วิธีการดัก คือ นำยางไปวางรอบริ้วไม้แล้วนำไปปักไว้ในที่ที่คาดว่าจะมีนกมาเกาะ เมื่อนกมาเกาะยางจะติดดินนกทำให้ไม่สามารถบินได้